

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DON JUAN MANUEL'İN EL CONDE LUCANOR İSİMLİ
ESERİNDE ASİLZADE EĞİTİMİ VE SAVAŞ TEMASI

ÖZLEM GÜNEY

2501180458

TEZ DANIŞMANI

DOÇ.DR. MARÍA JESÚS HORTA SANZ

İSTANBUL -2021

ÖZ

DON JUAN MANUEL'İN EL CONDE LUCANOR İSİMLİ ESERİNDE ASİLZADE EĞİTİMİ VE SAVAŞ TEMASI

ÖZLEM GÜNEY

Bu yüksek lisans tezinin amacı, yazarın söz konusu eserinde genç asilzadelerin eğitiminde exemplum kullanımının amacını ve önemini incelemektir. XIV. yüzyılda Kastilya'da önemli bir soylu olarak yaşamış olan Don Juan Manuel, siyasi ve askeri alanda kişisel tecrübelerle sahiptir. Bu sebeple eserin incelemesine geçilmeden önce bu çalışmada öncelikle yazarın tarihsel kişiliği ve yaşadığı dönemdeki önemli tarihsel olaylar ele alınmıştır. Sonrasında ise esere esin kaynağı olan edebi metinler ve exemplum edebi türünün kökeni ve didaktik eğitimdeki işlevi açıklanmıştır.

Eser hem doğu hem de batı kökenli farklı didaktik eserlerden esinlenmiştir. Yazar, eserinde kendi ideolojisine en yakın fikirleri sunabilmek için tanınırlığı yüksek olan halk hikayeleri ve anekdotları kullanmıştır. Fakat yazar bilinci göstererek yaptığı değişiklikler ve kullandığı anlatım tarzı sebebiyle öncüllerinden farklılık göstermeyi başarmıştır. Don Juan Manuel, didaktik edebiyat aracılığıyla politik ve toplumsal düşüncelerini aktarmıştır. Exemplum türünün yoruma açık yapısı ve diyalog kullanımının öğrenme sürecini etkileşimli hale getirmesi sayesinde eser, gençlerin eğitimi için hem keyifli hem de öğretici bir araç haline gelmiştir.

Bu çalışmada yazarın **El Conde Lucanor** 'da geçen elli bir hikâye aracılığıyla genç soylulara politika ve savaş alanında ne tür tavsiyeler verdiğini incelemek amaçlanmıştır. Aynı zamanda bu tavsiyeler aracılığıyla gençlerin eğitim sürecinin yazarın bakış açısından nasıl olması gerektiği incelenmiştir. Bu süreçte yazarın toplumsal sınıfının ve içinde bulunduğu yüzyılda yaşanan tarihsel gelişmelerin, öne sunulan eğitim felsefesiyle iç içe geçtiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Don Juan Manuel, didaktik edebiyat, exemplum, politika, savaş

ABSTRACT

EDUCATION OF NOBLES AND THEME OF WAR IN DON JUAN MANUEL'S WORK TITLED EL CONDE LUCANOR

ÖZLEM GÜNEY

This master's thesis aims to examine the purpose and importance of the use of exemplum in the education of young nobles in the author's work. Don Juan Manuel, who lived as an important noble in Castile in the 14th century, has personal experience in the political and military fields. For this reason, before examining the book, the historical personality of the author and important historical events in the period in which he lived were discussed and explained in this study. Afterward, the literary texts that inspired the book and the origin of the exemplum literary genre and its function in didactic education are explained.

The book is inspired by different didactic works of both eastern and western origin. The author used well-known folk tales and anecdotes to present the ideas closest to his ideology in his work. However, the author managed to differ from his predecessors due to the changes he made by showing consciousness and the style of expression he used. Don Juan Manuel conveyed his political and social thoughts through didactic literature. Thanks to the open-ended nature of the exemplum genre and the use of dialogue to which makes the learning progress interactive, the work has become both an enjoyable and instructive tool for the education of young people.

In this study, it is aimed to examine what kind of advice the author gave to the young nobles in the field of politics and war through fifty-one stories in **El Conde Lucanor**. At the same time, through these recommendations, it has been examined how the education process of young people should be from the perspective of the author. In this process, it was seen that the social class of the author and the historical developments in the century he lived in were intertwined with the educational philosophy presented in the book.

Keywords: Don Juan Manuel, didactic literature, exemplum, politics, war

ÖNSÖZ

Edebiyat, didaktik amaçlarla uzun yüzyıllardır kullanılmış ve kullanılmaya devam etmektedir. Didaktik edebiyat hayatın her alanına dair eğitimler sunmayı amaçlayabilir. Bu çalışmada Don Juan Manuel'in XIV. yüzyılda yazılan eseri **El Conde Lucanor** aracılığıyla, yazarın ve dönemin eğitim anlayışına ışık tutmak amaçlanır. Feodal ideolojinin yazarın eğitim felsefi üzerindeki etkisi, gençlere kazandırılması amaçlanan erdemlerin neler olduğu ve bu eğitim sürecinin nasıl gerçekleşmesi gerektiği bu çalışmanın temelini oluşturur.

Yapılan incelemeler sonucunda eser boyunca verilen bütün tavsiyelerin kişiye uygunluğunun öneminin altı çizildiği görülür. Yazar, eseri aracılığıyla düşünmeye ve yoruma dayalı bir öğrenme sürecini teşvik eder. Ele alınan elli bir hikâye ise birbirleriyle çelişmez, aksine genel bir eğitim çerçevesi oluşturur. Bu çerçeve daha erdemli bir soylu yönetici olma yolunda atılan bütün adımların Hristiyanlık dininin ve feodal sistemin kuralları içerisinde kalmasını sağlar.

İspanyol edebiyat tarihinde düzyazı edebiyatına yaptığı katkılar sebebiyle özel bir yeri bulunan bu eser üzerine İngilizce ve İspanyolca pek çok çalışma bulunmaktadır. Fakat Türk okuyucuların ve akademisyenlerin bu eseri daha rahat anlamasını sağlayacak bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma amacıyla bu alandaki boşluğun doldurulması açısından bir adım atmak amaçlanmaktadır.

Don Juan Manuel'in eserlerinden veya başvuru yabancı dildeki referans kitaplarından alıntıların çevirileri tarafımdan yapılmıştır. Öte yandan İspanyol yazarın yapıtları İspanyolca isimleri ile anılarak olası karışıklıkların önüne geçilmektedir.

Çalışmamın her aşamasında bana yardımcı olan ve beni yönlendiren tez danışmanım Doç. Dr. María Jesús Horta Sanz'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmayı yapabilecek bilgi birikimini edinmemi sağlayan İstanbul Üniversitesi İspanyol Dili ve Edebiyatı bölümündeki tüm hocalarıma ve bu süreç boyunca her zaman yanımda olan Oğuzhan Güney'e teşekkür ederim.

Özlem GÜNEY

İstanbul, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL ÇERÇEVE

1.1.Tarihsel Çerçeve.....	2
1.2. XIII. ve XIV. Yüzyıllarda Avrupa.....	3
1.3. XIII. ve XIV. Yüzyıllarda İber Yarımadası	6

İKİNCİ BÖLÜM

YAZARA DAİR

2.1. Tarihsel Kişiliği.....	11
2.2. Don Juan Manuel'in Edebi Altyapısı.....	17
2.3. Don Juan Manuel'in Eserleri.....	24
2.4.El Conde Lucanor.....	28
2.4.1. El Conde Lucanor'un Yapısı.....	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EXEMPLUM

3.1.Exemplum.....	36
3.2. Exemplum Edebi Türünün Kökeni.....	38
3.2.1. Didaktik Edebiyatta Exemplum Türünün Kökenleri.....	40

3.3. Genç Soyluların Eğitiminde Exemplum Kullanımı	44
--	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EL CONDE LUCANOR'DA ASİLZADE EĞİTİMİ

4.1.El Conde Lucanor'da Asilzade eğitimi.....	46
4.2. Eğitimin Kişiyeye Göre Uygunluğu ve Doğru Bilginin Göreceliliği.....	48
4.3. Eğitimde Danışman ve Danışan İlişkisinin Önemi.....	51
4.4. İnsanları Tanımanın Yolları ve Eğitim Metotları.....	55

BEŞİNCİ BÖLÜM

POLİTİKA

5.1. Politika.....	59
5.2. Politik İlişkilerde Yalan ve Aldatma.....	65
5.2.1. Yalan ve Aldatma Türleri.....	67
5.2.2. Test Mekanizması Olarak Aldatma.....	68
5.2.3. Yalandan Korunma Yolları.....	70
5.3. Bir Politik İttifak Olarak Arkadaşlık.....	74
5.3.1. Gerçek Arkadaş Kavramı.....	77
5.4. Kurulan İttifaklarda Temkinli Hareket Etmenin Önemi.....	80

ALTINCI BÖLÜM

SAVAŞ

6.1.Savaş.....	85
6.2. Don Juan Manuel İçin Savaş Kavramı.....	87
6.2.1. Bir Ebedi Kurtuluş Metodu Olarak Savaş.....	90

6.2.2. Bir Muhafaza Yöntemi Olarak Savaş.....	95
6.3. Savaş Kavramıyla İlgili Diğer Exemplumlar.....	103
SONUÇ.....	111
KAYNAKÇA.....	118

KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz.: Bakınız

Ed. : Editör

C. : Cilt

S. : Sayfa

Vb. : Ve benzeri

V.d. : Ve diğerleri

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı Kastilya krallığına mensup Don Juan Manuel de Villena y Borgoña-Saboya'nın (1282-1348) **Libro de los ejemplos del conde Lucanor y de Patronio**¹(1335), isimli eserinin asilzade eğitimi için bir materyal olarak önemini incelemektir. Bu inceleme sırasında dönemin soylu sınıfının eğitim konusundaki düşünceleri ve eğitimin kapsadığı konuları, soylu ve ruhban sınıfından eğitimcilerin genel profili ve dönemin önem verilen erdemleri göz önünde bulundurulacaktır. Bunun yanı sıra bu eğitimin alt başlıklardan biri olan savaş konusu, yazarın biyografisiyle karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Daha yaygın olarak **El Conde Lucanor**² ismiyle tanınan eser XIV. yüzyılda Avrupa'yı ve İspanyol krallıkları derinden etkileyen ve sosyal düzenin bozulmasına sebep olan bir dönemde yazılır. Bu süreçte Kastilya krallığında aristokratlar arasında ayrışmalar ve aristokrasi ile monarşi arasında çözülemeyen problemler baş gösterir. Don Juan Manuel bu kriz döneminde kendisinin de bir parçası olduğu aristokrasinin haklarını eserlerinde verdiği tavsiyeler ya da belirttiği düşünceleri aracılığıyla savunur.

El Conde Lucanor beş farklı bölümden meydana gelen didaktik bir eserdir. Eser **proverbios**, **tratado** ve **exemplum**³ gibi farklı didaktik yöntemleri bir araya getiren Kastilya nesir edebiyatında tarihsel ve edebi öneme sahip bir kitaptır. Fakat bu çalışmanın kapsamında yalnızca **Libro de los ejemplos** adıyla anılan elli bir didaktik hikâyeden ve bir önsözden oluşan ilk bölüm ele alınacaktır. Bu hikayelerin konusunu politika, savaş, bir insanın sahip olması gereken erdemler gibi farklı konularda öğütler ve tavsiyeler oluşturur. Kitap kendini geliştirmek isteyen, daha erdemli olmak isteyen bir kişi için eğitim materyali olmasının yanı sıra yazarın içinde bulunduğu sosyal sınıf

¹Bu çalışmada incelemek üzere José Manuel Bleca tarafından editörlüğü yapılan 1983 yılı, II. Cilt, Madrid, Editorial Gredos basımlı versiyonu kullanılacaktır. Bleca, kitabın hazırlanma sürecinde birden fazla elyazmasına başvurulmuş bulunmaktadır. Bunların arasında Elyazması S, H, M, P gibi çeşitli versiyonlar kadar, eserin daha modern versiyonları da bulunmaktadır.

² Çalışmanın geri kalan kısımlarında eser kısaca bu adla anılacaktır.

³ Bu kavram, çalışmanın üçüncü bölümünde detaylı olarak ele alınacaktır.

için bir manifesto görevi görür. Bu sebeple yazarın eğitim ve pedagoji üzerine olan düşüncelerini anlamak için uygun bir eserdir.

El Conde Lucanor'un barındırdığı değerleri inceleyebilmek için öncelikle yazıldığı dönemin özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Bu sebeple ilk bölümde Avrupa'nın ve özellikle Kastilya krallığının genel bir panoramasını verilecektir.

Kastilya krallığının önde gelen soylularından biri olan Don Juan Manuel'in politik tecrübeleri ve yöneticilik ve danışmanlık geçmişi eserin oluşumunda göz ardı edilemez bir öneme sahip olduğu için ikinci bölümde yazarın tarihi ve edebi kişiliği ele alınacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde **El Conde Lucanor**'un yapısının oluşturan exemplum edebi türü ve eğitim alanındaki önemi incelenecektir. Bu bölümün amacı genel hatlarıyla exemplum türünün özellikleri hakkında bilgi vermektir. Bu amaçla dini ve dünyevi konuları ele alan exemplumlar arasındaki farklar ele alınıp, türün kökeni hakkında bilgi verilecektir.

Çalışmanın dördüncü bölümü Don Juan Manuel'in eğitim felsefesine odaklanmayı amaçlamaktadır. Yazarın eğitim felsefesini daha iyi açıklamak amacıyla özellikle eserde genç asilzadelerin eğitimini konu alan örneklerle bu bölümde yer verilecektir. Beşinci ve altıncı bölümlerde ise yazarın eğitim konusundaki tavsiyeleri ışığında politik ittifaklar ve savaş konusunda verdiği tavsiyeler ele alınacaktır. Sonuç bölümünde ise yapılan incelemeler sonucunda **El Conde Lucanor**'un genç soyluların eğitimde izlediği genel çerçeve ve yazarın didaktik edebiyat açısından önemi ele alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL ÇERÇEVE

1.1.Tarihsel Çerçeve

Don Juan Manuel'in eserlerini incelerken farklı yaklaşımlar mevcuttur. Özellikle XXI. yüzyıla kadar pek çok eleştirmen yazarın biyografisi ile eserleri arasında kuvvetli bir bağ bulunduğunu, ikisinin birbirinden ayrı düşünülmemeyeceğini

savunur. Fernando Gómez Redondo'ya göre (1998: 1093-95) Don Juan Manuel edebi bilinç ve politik düşünce anlamında bir birliktelik gösterir, edebiyatı politik hayatının direkt yansımasıdır. Sosyal ve politik amacı olmayan tek bir satır bile yazmamıştır. Don Juan Manuel üzerine en kapsamlı biyografi çalışmalarından birini düzenleyen Andrés Giménez Soler ise bu bağlantıyı şu sözlerle açıklar:

“Don Juan'ın Kont Lucanor'da kişileştirildiğine şüphe yoktur. Bu durum bizim Patronio'ya iletilen durumların onun(yazarın) başına geldiğinden ya da kendi vicdanını yansıtan durum ya da problemler olduğundan şüphelenmemize yol açar” (1932: 199).⁴

Aníbal A. Biglieri ve Jonathan Burgoyne (1988:24,2007:17) gibi eleştirmenler ise bu konuya dikkatli yaklaşılması gerektiğini, yazarın eserlerini yalnızca otobiyografisine indirgenmemesi gerektiğini savunur. Bu çalışmada amacımız bu hatadan kaçınarak fakat biyografik arka planın etkilerini de göz önünde bulundurarak bir inceleme gerçekleştirmektir.

Don Juan Manuel gibi tarihsel kişiliği ön planda bulunan bir yazar ve **El Conde Lucanor** gibi tarihsel arka planla yakın ilişkiye sahip bir eseri incelerken metin ve bağlam arasında bir ilişki kurmak kaçınılmazdır. Eserin üretim amacını anlamak için yazıldığı ve yayınlandığı dönemlerdeki kültürel, sosyal ve politik atmosferde nasıl bir rol oynadığını incelemek gerekir. Bu nedenle ilk bölümde eseri ve taşıdığı önemi daha iyi tanıyabilmek için Don Juan Manuel'in hayatını sürdürmüş olduğu XIII. yüzyılın sonları ve XIV. yüzyılın ilk yarısında geçen dönemde, Avrupa ve İber yarımadasında gerçekleşen tarihsel gelişmeler genel hatlarıyla ele alınacaktır.

1.2.XIII. ve XIV. Yüzyıllarda Avrupa

Feodalizm ya da bir diğer adıyla derebeylik sistemi IX. ve XV. yüzyıllar arasında Avrupa'da hâkim olan hukuki, ekonomik ve askeri uygulamalara verilen isimdir. Hizmet karşılığında korunma sunulması ilişkisine dayanana feodalizm sistemi, Batı Roma İmparatorluğunun V. yüzyılda yıkılmasının ardından zayıflayan merkezi otoritenin bıraktığı boşluğu dolduran bir sistem olmuş, krallık ve soylular

⁴ Eser boyunca yabancı dillerden yapılan bütün çeviriler tarafımdan yapılmıştır.

arasında dengenin sağlanmasına ve iki tarafın da güç ve zenginliklerini arttırmasına olanak sağlamıştır. Politik açıdan hiyerarşik bir yapı bulunmaktadır; üst tabakada kral, toprak sahibi asiller ve kilise, en alt tabakada ise serf adı verilen çiftçiler bulunmaktadır. Ülkeyi ilgilendiren önemli yönetsel kararlar merkeze bağlı olmadığı kralın güçleri sınırlıdır, kralların en önemli görev tanımı derebeyi adı verilen toprak sahipleri arasındaki çeşitli anlaşmazlıkları sonlandırmaktır. Derebeyleri ve serfler arasındaki ilişki ise iş gücü karşılığı savunma sunulmasına dayanır.

Ruhban sınıfı yani Katolik kilisesinin de feodal toplumda oldukça önemli bir konumu bulunmaktadır. Batı Roma İmparatorluğunun çözünmesinin ardından Katolik Kilisesinin Avrupa kentlerini birleştirici bir gücü olmuştur. Geniş toprak arazilerinin sahibi olan kilise bünyesinde pek çok derebeyini barındırmaktadır.

Don Juan Manuel'in **Libro de los estados (Sosyal Zümreler Kitabı)** isimli eseri de dahil olmak üzere günümüze ulaşan çeşitli yazılı kaynaklara göre toplumun üç bölüme ayrıldığı görülür.⁵ Bu üç sınıf görevi dua etmek olan din adamlarını kapsayan “**oratores**”, asil sınıfın arasında bulunduğu savaşı sınıf “**bellatores**” ve geçimini işgücüne katkıda bulunarak sağlayan çiftçiler ve zanaatkarları kapsayan “**laboratores**” den oluşmaktadır. Bu sınıflar ekonomik kökene değil, içine doğulan aileye bağlıdır. Orta çağda kişinin sınıflar arası geçiş yaşaması pek mümkün değildir. Yalnızca kilise içinde yükselmeler gerçekleşebilir. Çağın genel düşünce anlayışına göre her kişinin içinde bulunduğu sınıfa uygun davranması beklenilmektedir. Bu yaklaşım hem sosyal hayat hem de dini vazifeler için geçerlidir. İnsanın ebedi kurtuluşu ancak Tanrının ona verdiği role uygun davranmasıyla gerçekleşir. Don Juan Manuel “**bellatores**” sınıfının bir üyesidir ve çağının yaygın ideolojik görüşler benimser ve eserlerinde bunları yansıtır. Ekonomik ve sosyal krizlere, çeşitli savaşıara tanık olan yazar muhafazakâr bir bakış açısına sahiptir, eserlerinde sıklıkla ait olduğu sınıfın haklarını savunur ve sosyal düzenin korunması gerektiğinin altını çizer.

“Don Juan Manuel'in konumunda gerçekliği yorumlamak için kullandığı Hristiyan aristokrasi ideolojisi Orta çağın en güçlü ve prestijli sınıfında ait olduğu harika

⁵ Eserde bu üç sınıf, «**oratores, guerreros y labradores**» olarak geçer. Farklı yazarlar, «**bellatores**» terimi için sayfa 8'de de görülebileceği üzere «**defensores**» terimini de kullanmıştır. Bu terimler orijinal belgede Latince olarak geçtiği için bu bölümde Latince haliyle kullanılmıştır. Fakat çalışmanın geri kalan kısımlarında **El Conde Lucanor**'da geçen şekliyle «**defensores**» olarak kullanılacaktır.

konumu pekiştirmeye hizmet eder. Ona göre, ebedi kurtuluş metafizik alanda kişinin sınıfına olan sadakatine, sosyal alanda ise her bireye atanan göreve bağlıdır. Kişilerin bu sadakati sisteminin temelini oluşturur. (...) **El Conde Lucanor**' da Don Juan Manuel tarafından ortaya konan sosyo-politik ilkeler kendi politik durumu, tecrübesizliği ve toplumsal bir lider olarak hazırlıksızlığı yüzünden kendini savunmasız bir pozisyonda bulan bir asilin manevi değerleri güçlendirme çabasına benzer" (Barra Arroyo, 1980:9).

Fakat XIII. yüzyılın sonuna gelindiğinde bu sistemde baş gösteren sorunlar bir çözümlenemez ve özellikle Kastilya Krallığında politik istikrarsızlığa sebep olur. Don Juan Manuel'in erginlik yıllarının çoğunu geçirdiği XIV. yüzyıla ekonomik, sosyal, politik ve askeri alanda pek çok kriz damgasını vurur. XI-XIII yüzyılları arasındaki konjonktür değişimden sonra geçilen sosyoekonomik olarak oldukça karışık dönem XIV. yüzyıl krizi olarak adlandırılır (Vaca Lorenzo, 2016: 311). Bu krizin tetiklenmesini sağlayan politik istikrarsızlık ve dini kurumlarda yaşanan iç karışıklıklar ve ayaklanmalar ve demografik problemler olmak üzere üç ana etken bulunur.

XIV. yüzyıla gelindiğinde orta çağ kurumları ve bu kurumlarla birlikte aristokrasi de çöküş ve kriz içindedir. Sürekli yaşanan iç savaşlar orta çağ feodalizminin sonunun geldiğinin göstergesidir. İlerleyen yıllarda Batı Bölünmesi ile sonuçlanacak 1245 ve 1312 yılları arasında bir papanın belirlenemediği **interregnum** dönemi sebebiyle zayıflayan kilise ise Geç Orta Çağ⁶ giriş yapıldığında karışık bir dönemdedir. Güçlü bir hiyerarşik yapıya sahip olan dini kuruluşlar önceki yüzyıllarda elde edilen zenginlikleri ellerinde bulundursalar da farklı dini tarikatlarda reform isteği baş gösterir (Martín Rodríguez, 2016: 381). Dini kurumların güç dengesiyle ilgili kriz, Avrupa'da etkisini giderek hissettirmeye başlar. Derebeylik sisteminin ve buna bağlı olarak asillerin ve toprak sahiplerinin güç kaybetmesi, yeni bir sosyal sınıf olarak burjuvazinin güç kazanmasına yol açar. Sosyal ve politik krizin yanı sıra demografik değişim ve iklimsel sebeplerle ortaya çıkan besin kıtlığı zaten zorlu olan durumu daha da kötüleştirir. Pek çok Avrupa ülkesi XIII. yüzyıl sonuna geldiğinde destekleyebileceğinden daha fazla nüfusa sahiptir. Ülke içi yerleşim limitleri belirli

⁶ Avrupa tarihinin 1250-1500 yılları arasında devam ettiği dönemdir. Geç Orta Çağ, Orta Çağ döneminin sonu olup Erken Modern Dönem' den önce gelmektedir. Orta Çağ'dan Rönesans'a geçişi temsil eden bir dönemdir.

sınırlara ulaşmış olsa da nüfus yükselmeye devam eder. Bu durum yaşanan iklimsel ve tarımsal problemlerle birleşince ortaya çıkan temel besin maddelerindeki yetersizlik, ilerleyen yıllarda büyük ekonomik ve sosyal problemlere altyapı hazırlar.

1315-1317 yılları arasında gerçekleşen Büyük Kıtık, XIV. yüzyıl Avrupa'sını etkileyen ilk büyük çaplı krizlerden biridir. Rusya'nın doğusundan İtalya'nın güneyine kadar Avrupa'nın neredeyse tamamı bu kıtlıktan etkilenmiştir. Kıtık XI. ve XIII. yüzyıllar arasında büyüme gösteren popülasyona darbe vurmuş ve milyonlarca kişinin ölümüne sebep olmuştur. Bu krizin kilise, devlet, Avrupa toplumları ve XIV. yüzyılda gerçekleşecek diğer felaketler üzerinde etkisi olmuştur (Lucas, 1930: 343).

Yaşanan krizlerin farklı Avrupa ülkeleri üzerinde çeşitli politik ve sosyal etkileri olmuştur. Örneğin; Fransa'da demografik azalma ve derebeylik gelirlerdeki düşüş çiftçilerin pozisyonunu güçlendirir. Fransız çiftçisi krizi toprak haklarını savunmak için kullanmıştır. Çiftçilerin üzerindeki yüklerin ağırlaştırılmasının imkansızlığı ve tarım toprakları üzerindeki zayıflıkları Fransız senyörleri merkezi yönetime başvurmak zorunda bırakır. Bu sebeple Fransa merkezileşmiş modelin en somut örneğini sunar. Acımasız vergiler, monarşi güç ve merkezi yönetimin daha bürokratik hale getirilmesi senyörlerin ihtiyaçları doğrultusundadır (Monsalvo Antón, 1986: 131). Kriz, İngiltere'de ise Senyörler arasındaki uyumu yıkip aristokrasi ve monarşi arasında bulunan istikrarlı atmosferi bozar. Toprak kontrolü gereksiz bir kaynak haline gelir. Bu sebeple soylu olmayan toprak sahipleri, politik ve hukuki ikraha sahip olmanın ayrıcalığına sahip olmaksızın, kolaylıkla egemen sosyal bloğun içine entegre olacaktır. Bilinen soyluluk sistemi ekonomik olarak senyörlerin baskınlığının olduğu ve merkezi bürokrasinin kurulduğu, toprağın ve hayvancılığın sömürülmesi ve tarımsal iş gücünün proleterleştirilmesine dayanan yeni bir ekonomik sistemle değiştirilir (Monsalvo Antón, 1986: 132). Fransa ve İngiltere örneklerinde yaşanan negatif tablodan İber yarımadası da payını alır. Yaşanan krizin etkileri her krallık üzerinde eşit derecede olmamakla birlikte etkilerini gösterir. Özellikle Kastilya krallığının bu zaman aralığında içinden geçtiği sürecin genel panoramasını anlamak bizlere yazarın sahip olduğu ideolojiyi anlamak konusunda yardımcı olacaktır.

1.3. XIII. VE XIV. Yüzyıllarda İber Yarımadası

XIV. yüzyıla gelindiğinde İber yarımadası farklı Hristiyan krallıklara ayrılmış bir şekildedir. Kuzeyde, Pirine dağlarının batısında Navarra krallığı bulunmaktadır. Kuzey bölgesinin ve Akdeniz kıyılarının büyük çoğunluğunu bünyesinde Katalunya, Valencia, Aragón ve Baleares adalarını barındıran Aragón krallığı kapsar. Yarımadanın güneybatısında Portekiz krallığını bulunur. Diğer bütün krallıklarla sınır komşusu olan Kastilya krallığı ise bölgenin merkezinde yer almaktadır. Yeniden fetih hareketinin sonucunda bölgede kalan tek Müslüman krallık ise Kastilya'nın güneyinde bulunan Granada krallığıdır.

İber yarımadasının farklı krallıkların birleşmesiyle oluşması gibi Kastilya krallığı da fetih döneminde ele geçirdiği ya da aileler arasında kurulan çeşitli ittifaklarla bünyesine kattığı birden fazla krallık ve bölgeden oluşur. León, Galiçya, Kastilya, Asturias, Toledo, Cordoba, Sevilya, Murcia krallık ve şehirleri, Molina ve Vizcaya beylikleri, Álava ve Guipúzcoa bölgeleri krallığın orta çağın sonlarında sahip olduğu en önemli bölgelerden bazılarıdır. Bölgenin en büyük krallıkları olan Kastilya ve Aragón Krallığı farklı bölgelerin birleşmesinden oluşsa da aralarında önemli bir fark bulunur. Kastilya krallığını oluşturan yapılar ortak bir çatı altında toplanmışlardır. Aragón Krallığı ise bağımsız olarak hareket eden, tek ortak noktalarının bir kral olduğu dört farklı krallıktan oluşur. Kastilya Krallığı XIV. yüzyıl sonunda sahip olduğu 350.000 km² yüzölçümü ve XIII.-XIV yüzyıllar arasındaki verilere göre ortalama 4.500.000 kişilik nüfusu ile bölgenin en geniş ve kalabalık krallığıdır. Fakat İber yarımadasında bulunan Hristiyan krallıklar düşük popülasyon yoğunluğuna sahiptir. Örneğin İber yarımadasıyla yakın bir yüzölçümü miktarına sahip olan Fransa (544.000km²), 1300 yılında yaklaşık 16.000.000 nüfusa sahipken, Navarra, Aragón ve Kastilya krallıklarının toplam nüfusu sadece 5.500.000'dür (Ruiz, 2007: 32).

Bu demografik dağılımın XIV. yüzyıl krizi üzerinde belirli etkileri olmuştur. Düşük yoğunluklu popülasyon hem politik hem de ekonomik olarak farklı önlemler gerektirir. Bu sebeple XII-XIV. yüzyıllar arasında Avrupa'da yaşanan olumsuz sürecin Kastilya 'da gelişme ve gerçekleşme sürecinde farklılıklar meydana gelmiştir. XIV. yüzyıl ekonomik krizine giden yol Kastilya'da XIII. yüzyıl demografik düşüşüyle birlikte başlamıştır (Rodríguez, 2012: 190). Fransa ve İngiltere gibi ülkelerde nüfus

yoğunluğunun fazlalığından kaynaklanan ekonomi ve besin kıtlığı problemleri, İber yarımadasında demografik yetersizlikle ilişkilenmiştir.

XIV. yüzyıl Kastilya Krallığı, önceki yüzyıllarda Avrupa’da yaşanan sosyal, kültürel, ekonomik ve politik değişiminden etkilenmiştir. Feodal sistemdeki çöküş ve bununla birlikte toprak sahibi soyluların güç kaybetmesinin hayatın her alanında etkileri olmuştur. Avrupa’da etkisini gösteren sosyal, ekonomik ve politik akımlara uyum süreci XI. yüzyıldan itibaren İber yarımadasında bulunan Hristiyan Krallık ve Kontluklar içinde bulundukları göreceli izolasyondan çıkmasıyla başlar. Bu yüzyılda başlayan düşünce yapısı değişimiyle birlikte ilerleyen yüzyıllarda Romanik sanattan Gotik sanata geçiş, Romen dillerinin Latince yerine resmi dil haline gelmesi, laik zihniyetin ortaya çıkışı gibi gelişmeler gözlemlenir (Martín Rodríguez, 1993: 280). Bu değişim ilerleyen yüzyıllarda etkisini artırır ve XIII. yüzyılda Palencia, Salamanca, Valladolid gibi ilk Avrupa üniversitelerinin kurulmaya başlaması kültürel gelişmeye katkıda bulunur. XIII. ve XIV. yüzyıllara gelindiğinde Latincenin kullanımı giderek azalır, -dini dünyaya indirgenir- yerine özellikle Kastilya dili ve Portekizcenin idari ve edebi amaçlarla kullanımı alır. Yunan klasiklerinin ve tarihi, yasal, felsefi, bilimsel eserlerin Arapçadan Romen dillerine tercümelemleri gerçekleşir. X. Alfonso’ nun Kastilya dilinde düz yazı eserleri ve Galiçya dili ve Portekizce ’de ürettiği nazım türündeki eserler Romen dillerinin gelişiminde önemli bir yer tutar (Martín Rodríguez 1993: 307). Don Juan Manuel’in de Kastilya dilinde yazdığı eserler de bu edebi gelişmenin önemli bir parçası olur.

Sosyal açıdan XIV. yüzyılda Kastilya toplumu tıpkı diğer Avrupa ülkelerinde görüldüğü gibi üçe ayrılmış (**oradores, defensores, labradores**) bir yapıya sahiptir. Fakat bu sınıflar arasında geçişin mümkün olmadığı hiyerarşik sınıflaşmanın yanı sıra ekonomik açıdan da bir sosyal gruplaşma görülür. Bu ekonomik grupların en üstünde yüksek dereceli kilise yetkilileri, önemli soylular, kralın önemli görev adamları, şehir ve **Cortes**⁷ yöneticileri bulunur. İkinci grubu orta dereceli din adamları, ikinci dereceden soylular, daha az önemli resmi görevliler, küçük işyeri ve üretim yeri sahipleri oluşturur. En alt grup ise çiftçiler, düşük seviyede bulunan din adamları ve şehirlerin geriye kalan sakinleri oluşturur (Martín Rodríguez, 1993: 398).

⁷ Bu kuruluş bir sonraki sayfada açıklanacaktır.

Siyasi açıdan özellikle XIII. yüzyıl ortasından itibaren Kastilya kralları merkezi otoriteyi arttırmaya yönelik adımlarda bulunurlar. Feodalizmin giderek güç kaybetmesinin ardından XIII. yüzyıldan itibaren Kastilya kralları yasama, yürütme ve yargı alanlarında gücü elinde toplamaya başlar. X. Alfonso'nun yönetime geçmesiyle birlikte feodalizmden modern devlete geçiş yaşanır. Tarihçiler XIV. ve XV. yüzyıllar arasındaki dönemi genellikle feodal bir politikayla merkezi bir sistem arasındaki geçiş dönemi olarak adlandırır (Monsalvo Antón, 1986: 128-129). Bu dönemde kralın yöneticilik haklarına Tanrıdan aldığını, kralların tanrının seçtiği liderler olduğu ve bu sebeple tanrının buyruğunun yani kralların yöneticilik haklarının sorgulanmaması gerektiğine yönelik bir görüş hakimdir. Merkezileşme sayesinde sosyal ve hukuki çeşitli kurumlar ve bölgesel yönetimler tek bir ortak çatı altında toplanır. **Fuero Real** ve **Código de las Siete Partidas** gibi X. Alfonso tarafından yaratılan yasal metinler bu merkezileşme sürecinde büyük önem teşkil eder. Bu metinler krallığın gücünü arttırırken feodal beylerin yetkilerine kısıtlamalar getirir (Vitale, 1977: 5). Sahip oldukları güçlerin giderek merkezi egemenlik tarafından kısıtlandığını gören Kilise ve soylular, kralın mutlak üstünlüğünün bulunduğu bu sistem ile kaçınılmaz olarak gerilim yaşarlar. Merkezileşen yönetimden hoşlanmayan soylular, eski haklarını talep ederler. 1272 yılında yaşanan soylu isyanı yaşanan bu gerilimin bir örneğidir. Merkeziyete önem veren yönetimde idari yapı kralın üstünlüğüne dayanmaktadır. Kral kanunları yaratır, vergileri onaylar ve krallığın yöneticisidir. X. Alfonso soylular tarafından uygulanan baskı sebebiyle bu merkeziyetçi kuralların uygulanması açısından problem yaşamıştır. 1348 yılında XI. Alfonso tarafından yürürlüğe sokulan **Ordenamiento de Alcalá** isimli benzer bir yasa dizisi ise uygulama açısından daha başarılı olacaktır.

Yönetim sürecinde kralla görev paylaşımı yapan bazı kurumlarda bulunur. Genellikle idari konularla ilgilenen ve 1188 yılında ilk örneği görülen **Cortes** isimli danışma meclisi krallığı teslim eden önemli kuruluşlardan biridir. Soylu, ruhban sınıfı ve bazı şehirli temsilcilerden (ilk olarak 1238 yılında düzenlenen **Cortes**'de burjuvaziye ait üyeler bulunur) oluşan bir kuruluştur. Görev tanımı gerektiğinde krala destek olmak, kral tarafından yürürlüğe konulan vergileri onaylamak, krallığa gelen talepleri incelemek ve krala danışmanlık yapmayı kapsamaktadır. Bu meclis XIV.

yüzyıla gelene kadar Kastilya' da belirli başlı merkezlerde bulunur ve Aragon krallığının aksine görev tanımı Kastilya' da daha sınırlıdır. Bu durumun temel sebebi vergi ödemekten muaf soylu ve ruhban sınıfına ait üyelerin **Cortes**'e katılmayı bırakması sebebiyle Kastilya **Cortes**'lerinin burjuvazi ağırlıklı olmasıdır. Temel olarak ekonomik konulara odaklanırlar. Aragón krallığında soylular ve din adamları bu meclis üzerinde güç ve kontrol sahibi olmaya devam ederler. Bu durum Aragón'a kıyasla Kastilya'da kralın yetkilerinin daha geniş olduğunu gösterir. Aynı zamanda idari, hukuki ve ekonomik konularla ilgilenen **Consejo Real, Audencia, Hacienda** gibi çeşitli devlet kuruluşları bulunmaktadır.

XIV. yüzyıl Avrupa kadar Kastilya krallığında da krizlerle anılan bir dönemdir. XII. ve XIII. yüzyılların ekonomik gelişmesi durması ve tüm Avrupa' yayı etkileyen büyük bir ekonomik ve sosyal bir kriz ortaya çıkması Kastilya üzerinde önemli etkiler gösterir. Don Juan Manuel'in hayatını kapsayan XIII. yüzyıl sonları ve XIV. yüzyılın ilk yarısında yaşanan sosyal, ekonomik ve politik problemler dönemin soylularını yakından ilgilendirir. Orta çağ kurumları ve İspanyol soyluları eski güç ve prestijlerini kaybetmektedirler. Çağ boyunca devam eden iç savaşlar, bize orta çağ feodalizminin ne duruma geldiğini gösterir kanıt sağlarlar. Soylular tarihin ilerlemesi sebebiyle kaybettiklerini koruma ihtiyacı hisseder (Flory, 1995: 40). Bu süreç boyunca ortaya çıkan ilk büyük problem 1265-1300 yılları arasında yaşanan yapısal krizdir. Bu zorlu dönemin ortaya çıkmasında para değerindeki dalgalanma ve devalüasyon, bütün ülkeyi etkileyen sosyal ve politik düzenlemeler, fiyatlardaki yükseliş ve diğer Avrupa ülkelerini de etkileyen ekonomik krizin payı bulunur (Ladero Quesada, 1996: 244). Bu kriz ortamı XIV. yüzyılda Kastilya krallığı da dahil olmak üzere bütün Avrupa'da etkisini artıracaktır. Bu dönem politik istikrarsızlık, dini ve ekonomik kriz ve demografik gerilemenin yaşandığı bir dönemdir. Avrupa'da ekonomik gelişmenin gerilemesiyle birlikte, kaynakların nüfusa yeterli gelmemeye başlaması önemli bir problemdir (Martín Rodríguez, 1993: 477). Benzer bir durum Kastilya'da nüfus yoğunluğunun düşüklüğünün toprağı verimli işlemeyi zorlaştırması ve belirli yıllarda yaşanan zorlu iklim koşullarının temel besin kaynaklarındaki yetersizliğe yol açması sebebiyle yaşanır. Bu kriz ortamında halk yüksek vergiler öder, kıtlık ve açlık sebebiyle ölüm oranları artar. Bu sebeple köy ve kasabalarda isyanlar baş gösterir fakat

merkezi yönetimler tarafından kontrol altına alınabildikleri için hiçbiri kalıcı ya da uzun süreli olmaz. 1275-1325 yılları arasında soylular arasındaki veraset problemlerinin tekrarlaması fakirleşmeyi ve popülasyon düşüşüne katkıda bulunur.

“Soylular, kraliyet ailesinin iç anlaşmazlıklarını ve reşit olmayan kraliyet üyelerinin yarattığı türbölansları destekleyerek en acil isteklerini tatmin etme olasılığını gördüler. [...] Tüm bu nedenlerle, 1272 ve 1325 arasındaki asillerin tutumu, sayısız düzensizliğe ve değişikliğe yol açtı. Ancak monarşi ile yapılan anlaşmaların sonuçları siyasi ve hukuksal koordinatlarda bağlayıcılığa sahip değildi. Bu sebeple soyluların kralın gücüyle bütünleştiği ve onu kendi çıkarlarına göre yönlendirebildiği fakat yasal bir güç olarak onu sınırlamadığı Kastilya stili bir orta yola gidildi” (Ladero Quesada, 1996: 252).

IV. Fernando (1285-1312) ve XI. Alfonso (1311-1350) gibi kralların çocuk yaşta yönetici pozisyona gelmesi zaten sağlam olmayan arenada istikrarsızlığı hat safhaya ulaştırır. Bu dönemde hem Kilise hem de aristokrasi zayıflayan monarşi karşısında daha fazla güç elde etmeyi amaçlamaktadır. Don Juan Manuel’de bundan uzak kalmamış, bu güç yarışına katılmıştır. 1325 yılında XI. Alfonso’nun danışmanlarının görevine son verip gücü tekrar eline almasıyla, bu istikrarsız dönem sona ermiş, gecikmeli de olsa şehirlerde merkezileşme dönemi başlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

YAZARA DAİR

2.1. Tarihsel Kişiliği

5 Mayıs 1282 yılında Toledo’da Escalona kalesinde doğan Don Juan Manuel, Kastilyalı Infante⁸ Manuel’in (1234-1283) ve Prenses Beatriz de Saboya’nın (1198-1266) oğlu, “bilge kral” (**el Sabio**) olarak tanınan X. Alfonso’nun (1221-1284) yeğeni, kral XI. Alfonso’nun (1311-1350) vasisidir. Bünyesinde hem askeri hem aristokrat hem de yazar kimliğini barındıran Don Juan Manuel, babasından miras kalan Villena topraklarında sırasıyla lort, dük ve prens unvanlarıyla yöneticilik yapmış, döneminin

⁸ **Infante** kelimesi İber yarımadasında bulunan krallıklarda, kralın tüm erkek çocuklarına verilen unvandır.

güçlü ve önemli bir politik figürü haline gelmiştir. Yazar bazı tarihi kaynaklarda **Infante** unvanıyla anılsa da yaşadığı dönemde ne kendisi ne de ondan bahseden diğer kaynaklarda bu unvanın kullanıldığına rastlanmaz (Díez de Revenga, 1981: 11). Döneme ait kaynaklarda nadir kullanılan prens unvanı ise daha çok Portekiz ve Aragón kralları gibi dış yöneticiler tarafından kullanılmıştır. Don Juan Manuel'in kendisi de dahil olmak üzere bu unvanın Kastilya'da kullanılması tercih edilmemiştir (1981: 17). Bunun yerine daha sade ve Kastilyaca bir terim olan **Infante** oğlunu (**fijo del Infante Manuel**) kullanır. Bu tercihinin sebebi alçakgönüllülük değildir, aksine diğer soylulara karşı bir üstünlük gösterdiği için bunu tercih eder. **El Conde Lucanor**'da kendi sözleriyle bu düşüncesini “**Infantelerin** oğullarının başka bir adı yoktur, kralların haklı soyundan geldiklerini gösterdiği için **Infante** oğlu denir onlara” (s.386) şeklinde ifade eder.

Genç yaştan itibaren politik ve askeri sorumluluklara sahip olan Don Juan Manuel bu süreç boyunca edebiyat çalışmalarına ara vermemiş, 1325 ve 1348 yılları arasında on üç farklı eseri kaleme almıştır. Don Juan Manuel eserlerinde sıklıkla ideal bir orta çağ şövalyesinin sahip olması gereken özelliklerin altını çizmiştir. İdeal şövalyenin sadece iyi bir savaşçı ve Hristiyan olması yeterli değildir. Aynı zaman geniş bir kültüre sahip olması ve bu kültürü aktarması gerekir. Don Juan Manuel'in entelektüel yapısını ve edebi hayatını anlayabilmek için döneminin tarihi koşullarına odaklanmak ve yazarın yaşam öyküsünün temel hatlarını incelemek gerekmektedir.

“Orta çağın olgunlaştığı ve Rönesans'a doğru bir evrimin başladığı bu dönemde, Don Juan Manuel döneminin Kastilya ve İspanya'sını temsil eden bir kişiliktir. O her araştırmacının bütün denizin keşfedilemeyeceği güvenine sahip olduğu için bir başkasıyla çarpışma korkusu olmadan dolaştığı kıyıları ve dibi olmayan bir denizdir. Don Juan Manuel politikacı, edebiyatçı ve bilge karakterinden dolayı o devrin tüm çalışmalarının etrafında döndüğü bir odak noktasıdır” (Giménez Soler ,1932: 8).

Don Juan Manuel'in hayatını en kapsamlı biçimde ele alan çalışmalardan biri Andrés Giménez Soler'in kaleme aldığı biyografi çalışmasıdır. Bu eser ve döneme ait tarihi belgelerde Don Juan Manuel hakkında bulunan kayıtlar bu çalışmada yazarın

hayatıyla ilgili konularda temel kaynaklar olarak kullanılacaktır. Bu bölümde yazarın edebi ve siyasi gelişimi üzerinde etken rol oynayan faktörlere odaklanılacaktır.

Eğer yazarın hayatını bölümlere ayırarak ele olacak olursak bunun ilk kısmını Kastilya sarayında geçirdiği çocukluk ve gençlik dönemi oluşturur. Küçük yaşta ebeveynlerini kaybettiği için 1290 yılında, henüz çocuk yaşta olan Don Juan Manuel, kuzeni kral IV. Sancho'nun (1258-1295) sarayına kabul edilmiştir (Giménez Soler, 1932: 1-2). Kral X. Alfonso'nun dönemindeki saray geleneklerinden farklı bir yapıya sahip olan bu saray hayatı, yazarın soylu bir yönetici olmak için altyapı kazandığı yerdir. Sarayda aldığı eğitimin ve bu sürede etkisinde kaldığı kültürel atmosferin ilerleyen yıllarda edebi üretiminde önemli etkileri bulunacaktır. Bu zaman zarfına ait en önemli bilgileri yazarın kendi yazdığı eserler barındırır. 1342-1345 yılları arasında yazılan **Libro de las tres razones (Üç Sebep Kitabı)**⁹ isimli eserinde 1294 yılında elde ettiği ilk askeri başarısından, mağribi Iahçan Abenbucar Avençayan karşı zaferinden bahseder. Aynı eserde Kral Sancho IV ile yakın dostluğuna ve ona duyduğu saygıya da değinir.

“O çok iyi ve çok onurludur ve sahip olduğu toprakları büyük oranda arttırmıştır. Ve kesinlikle bana söylediği şeyleri duyan ve bana yaptığı iyilikleri gören biri, eğer yapmak için vaktim ve olanağım varsa, benim de büyük bir onura ve büyük bir devlete sahip olmamanın imkânsız olduğu anlayacaktır” (c. I, s.135).

Yazarın hayatının ikinci dönemini ise erginliğe eriştiği ve politik arenada sahip olduğu önemin arttığı 1300-1338 yılları arasındaki çalkantılı dönem kapsar. Don Juan Manuel için siyasi açıdan hareketli bu dönemin başlangıcında 1300'lü yıllara yaklaşırken Infante Don Enrique'nin (1230-1299), Kral IV. Fernando'nun (1295-1312) yasal varis olmadığı için Kastilya tahtında bulunmaması gerektiği gerekçesiyle kurduğu konfederasyona katılması yer alır (Llorente, 1808: 400). O tarihe kadar Kastilya krallığına sadakat gösteren Don Juan Manuel bu ittifakın bir parçası haline gelir. Fakat 1299 yılında Don Enrique'nin vefatı isyancı ittifakı zayıflatan bir gelişme olur. 1304 yılında konfederasyonun dağılmasının ardından yapılan toprak

⁹ Bu eser aynı zamanda **Libro de las armas (Silahlar Kitabı)** olarak da adlandırılmaktadır.

paylaşımında Alarcón, Elche ve Villena şehirlerini elde eden Don Juan Manuel bölgenin en güçlü asillerinden biri haline gelir (Flory, 1995: 22). İlerleyen yıllarda yeni ittifaklar kursa ve bozsa, çeşitli anlaşmazlıklar ve mübadeleler geçirse de politik arenadaki önemini arttırıp, topraklarını genişletmeye devam eder. 1312 yılında Aragonlu II. Jaime'nin (1267-1327) kızı Constanza (1300-1327) ile yaptığı ikinci evliliği Aragon krallığı ile kurduğu ilişkileri pekiştirmesine olanak sağlar (Giménez Soler, 1932: 29-49).

1312 yılında Fernando IV'ün ölümünün ardından tahta henüz bir yaşında olan XI. Alfonso'nun (1311-1350) geçmesi bütün Kastilya politikası için önemli bir dönüm noktasıdır. Eski Kral IV. Sancho'nun eşi ve XI. Alfonso'nun büyükannesi olan Kraliçe María de Molina (1264-1321) ölümüne kadar çocuk kralın vesayetinde aktif bir rol oynar. Fakat Kraliçenin müdahalelerine rağmen henüz yönetebilecek yaşa sahip olmayan bir kralın tahta geçmesi Kastilya politikasını zorlu bir döneme sebep olur. Kraliyet ailesi ve önemli soylular arasında yaşanan güç ve üstünlük savaşları ülkeyi uzun süre etkisi altına alacak istikrarsız bir döneme sokar.

Kendi adına karar alma yetisine sahip olmayan kral adına yönetimi üstlenmesi gereken vasilik makamı için farklı adaylar arasında bir mücadele başlar. Vasilik makamı bütün asiller için büyük öneme sahiptir çünkü krala fikirleri dayatma ve onu kendi istekleri doğrultusunda yönlendirme imkânı barındırır. XI. Alfonso, 1325 yaşında yasal olarak reşit kabul edilene kadar üç farklı vasilik dönemi yaşanır. İlk vasiler María de Molina ile Infante Don Pedro (1290-1319) ve Tarifa'lı Don Juan'dır (1262-1319). Don Juan Manuel, Don Pedro ile yakın bir ilişki kurmuş ve onu desteklemiştir. 1319 yılında Granada'ya karşı düzenlenen Elvira savaşında bu iki vasinin de ölmesinin ardından bu makama geçmek için yeni adaylar arasında bir yarış başlar. Bu süreçte yani 1319 ve 1321 yılları arasındaki ikinci dönemde Kraliçe Molina vasilik görevini tek başına üstlenir.

Bu trajik ölümlerin ardından Kastilya politikasının tekrar zorlu bir döneme girmesi Don Juan Manuel'i öne çıkan bir figür haline getirmiştir. Önceki vasilerin ölümünün ardından Don Juan Manuel de vasilik yarışının bir parçası haline gelir, savını güçlendirmek için destek toplamaya başlar. Diğer güçlü adaylar ise Kraliçe Doña

María'nın oğlu ve XI. Alfonso XI'nun amcası Don Felipe (1292-1327) ve Infante Don Juan'ın oğlu Juan de Castilla y Haro'dur (1293-1326). Üçüncü vasilik dönemi María de Molina'nın vefatının ardından 1321-1325 yılları arasında ilk olarak Don Juan Manuel ve Don Felipe, ardından 1322 yılında aralarına katılan Juan de Castilla arasında bu görevin paylaşılmasıyla gerçekleşir (Cerdá y Rico, 1989: 183,190). Yazarın danışmanlık görevine başladığı tarihler edebi üretiminin başladığı zamanla denk düşmektedir. Ayrıca bu yıllar Dominiken tarikatı ile olan yakın ilişkisinin tohumlarını attığı bir zaman aralığıdır (Flory, 1995: 28). İlerleyen zamanlarda bu ilişki yazarın edebi hayatında da etkilerini gösterecektir. **El Conde Lucanor**'da bulunan bazı exemplumlarda Dominiken tarikatının ve bu tarikatın ünlü düşünürü Aziz Aquinolu Thomas'ın düşüncelerinin yansımaları görülür. Bu ilişki sayesinde inceleme fırsatı bulduğu fablların aynı zamanda **El Conde Lucanor**'da kullanıldığı görülür.

Üçüncü vasilik döneminin bitişi 1325 yılına gelindiğinde XI. Alfonso'nun artık yetişkin olduğunun ve yönetmeye uygun olduğunun açıklanmasıyla başlar. Sarayda yaşanan yeni gelişmeler Don Juan Manuel ve Juan de Castilla'nın güvensiz hissetmesine sebep olur ve bu sebeple saraydan ayrılıp Cigalese'ye gider ve Kral'a karşı ittifak hazırlıklarına başlarlar. İttifakı pekiştirmek amacıyla Don Juan Manuel kızı Doña Constanza (1318 – 1345) ile Juan de Castilla'yı evlendirmeyi planlar. Kendisine ciddi tehlike arz edebilecek bir ittifakın kurulduğunu fark eden XI. Alfonso ise, Don Juan Manuel'e teklifte bulunup ve kızıyla kendisinin evlenmek istediğini ve Don Juan Manuel'e Murcia **adelantadosu**¹⁰ görevinin verileceğini belirtir. Kızının kraliçe olmasıyla daha büyük güç elde edeceğini düşünen Don Juan Manuel bu teklifi kabul eder.

Don Juan Manuel ile kurduğu ittifakı kaybeden Juan de Castilla kendine yeni müttefikler bulmaya başlar, Kastilya 'ya karşı hala güçlü bir tehdittin bulunmasından rahatsız olan XI. Alfonso ise bu kez Juan de Castilla'ya ittifak teklifiyle yaklaşır, hazırladığı suikast sayesinde onu öldürür. Ardından Don Juan Manuel ile yaptığı evlilik anlaşmasını bozup, kızı Constanzayı Toro Kalesine hapsedip, 1327 yılında Portekiz kralının kızı Doña María (1313-1357) ile evlenir. Onuruna hakaret edildiğini

¹⁰ **Adelantado** İspanya'da Orta Çağda krala hizmet eden soylulara verilen unvanlardan biridir. Bir bölgenin yöneticisi ya da komutanı anlamı taşır.

düşünen Don Juan Manuel savaş hazırlıklarına başlar. Bu durum 1327-1338 yılları arasında Don Juan Manuel ve Kral XI. Alfonso arasında devam edecek olan çalkantılı dönemin fitilini ateşler (Cerdá y Rico, 1989:183- 227).

Don Juan Manuel'in ilk isyan girişimi 1327 Granada krallığına bir ittifak teklifinde bulunmasıyla başlar. Aragonlu IV. Alfonso (1299-1336) savaşa katılmaz fakat XI. Alfonso'nun yürüttüğü politikadan memnun olmadığı ve babası II. Jaime (1267-1327) ile Don Juan Manuel yakın ilişkilere sahip olduğu için bu isyanı gizlice destekler. Girilen çeşitli mücadelelerde iki taraf da birbirini yenecek mutlak üstünlüğü sağlayamaz. 1329 yılında Papa ve Oviedo piskoposunun aracılığı sayesinde ateşkes gerçekleşir. Bu ateşkes kararınca Constanza Manuel'in serbest bırakılması ve Don Juan Manuel'e Murcia **adelantadosu** görevinin geri verilmesi karşılığında Don Juan Manuel de Endülüs'e karşı olan savaşlarda krallığa destek olacağını sözünü verir. Fakat ateşkes gerçekleşmesine rağmen Don Juan Manuel ve XI. Alfonso arasında kalıcı güven kurulamaz. Genç kral XI. Alfonso, kendi otoritesini güçlendirmek isterken; farklı soyluların desteğine sahip olan Don Juan Manuel ise kendi mutlak idaresini kurma niyetine sahiptir. Bu sebeple aralarındaki anlaşmazlık ilerleyen yıllarda giderek artar.

1336 yılında gerçekleşecek olan ikinci savaşa kadar geçen süreçte Don Juan Manuel Kastilya öncelikle krallığına karşı içeriden destek almak için 1329 yılında önceki eşinin ölümünün ardından önemli bir Kastilya soylusu olan Doña Blanca de la Cerdá y Lara (1311-1347) ile evlenir (Marcos Marín, 1982:80). Ardından dış ittifaklarını güçlendirmek üzere 1331 yılında XI. Alfonso ile problem yaşayan Portekiz kralı IV. Alfonso (1291–1357) kurduğu yakın ilişkiler üzerine bu gizli ittifaka Granada krallığını davet eder. Kurduğu ittifaklardan güç alarak Don Juan Manuel 1331-1332 yılları arasında kendisine bağlı şövalyelerin krallık topraklarında huzuru bozacak davranışlarda bulunmaya başlamasını sağlar. Ayrıca Kastilya krallığına bağlılık sözü vermesine rağmen 1332 yılında Granada krallığının Cebelitarık'ı işgal etmesine müdahalede bulunmaz (Cerdá y Rico, 1989: 230-233). Yaşananlar karşısında 1332 yılında XI. Alfonso, Kastilya'nın huzurunu sağlamak için Don Juan Manuel'e para teklifinde bulunur. Fakat Don Juan Manuel'in talepleri çok fazla olduğu için (dük unvanı verilmesi, toprak gelirlerinde artış, para basma hakkı, herhangi bir kraliyet

haracından muafiyet...) bu anlaşma askıda kalır (Cerdá y Rico,1989: 252). 1336 yılına kadar XI. Alfonso ile olan problemler devam eder ve bu tarihte Don Juan Manuel krala resmi olarak savaş açar. Fakat girdiği mücadelede istediği başarıya ulaşamaz, pek çok kale ve toprak kaybeder. 1338 yılında arabulucular sayesinde son kez barış sağlanır.

1338 yılından itibaren yazarın hayatının son 10 yıllık periyodu ise önceki yıllardaki hareketli hayatına zıtlık oluşturur derecede sakinidir. 1338 yılından sonra Murcia'da bulunan topraklarında inzivaya çekilip ölümüne kadar sakin bir hayat sürer. Hayatının son yıllarına dair yazılı kaynaklarda çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Yaşamı boyunca en büyük ideallerinden biri olan kızını kraliçe olarak görmek ise ölümünden 2 yıl sonra 1350 yılında kızı Doña Juana Manuela'nın (1339–1381), 1369 yılında tahta geçecek olan Kastilya Kralı II. Enrique (1333–1379) ile olan evliliği sayesinde gerçekleşecektir.

2.2. Don Juan Manuel'in Edebi Altyapısı

Don Juan Manuel'in edebiyatının çeşitli edebi kaynak ve modellerden oluştuğu yaygın bilinen bir gerçektir. Daniel Devoto (1972) ve Ayerbe-Chaux (1975) hazırladıkları detaylı çalışmalarda yazara ilham kaynağı olmuş olabilecek çeşitli kitap ve sözlü öyküleri listelemişlerdir. Antik çağlara ait kitaplar, orta çağ exemplumları, **Mahabharata** ve **Kelile ve Dimne** gibi doğu eserleri bunların arasındadır. **El Conde Lucanor**'a büyük etkileri olan bu eserler exemplum bölümünde detaylı olarak incelenecektir. Bu bölümde eserlerine ilham kaynağı olan bu çalışmaların dışında yazarın yetiştirilme şeklinin ve öncesinden gelen yazarların Kastilya düz yazı edebiyatına katkılarının Don Juan Manuel'in edebi üretimine sağladığı alt yapı ele alınacaktır.

Yazarın edebiyatla ilişkisini etkileyen önemli faktörleri üçe ayıracak olursak bunlar; X. Alfonso'nun edebiyat üzerine çalışmaları, IV. Sancho'nun saray yaşantısında ortaya çıkan kültürel akım molinizm (**molinismo**) ve Dominiken Tarikatının doktrinleridir. Avrupa düzyazı edebiyatında kilit bir role sahip olan Don Juan Manuel bünyesinde bu üç faktörü sentezler ve İspanyol edebiyatında nesir türünün gelişmesine önemli katkılarda bulunur.

Don Juan Manuel'in beslendiği kaynaklardan bahsederken aynı zamanda amcası olan Kastilya Kralı X. Alfonso'nun etkileri göz ardı edilemez. Yazar ve amcası asla yüz yüze karşılaşmamıştır, doğum yılları arasında bulunan altmış bir yıllık fark aralarında önemli bir kuşak farkı olduğunu gösterir. Aralarındaki kuşak farkı nedeniyle ikilinin edebi üretimleri arasında yakın bir bağ olamayacağı akla getirirse de X. Alfonso'nun edebiyata katkıları ilerleyen yıllarda gelecek, Don Juan Manuel de dahil olmak üzere pek çok yazar için önemli bir temel oluşturur. Her ne kadar direkt yollarla olmasa da dolaylı olarak Don Juan Manuel' amcasının attığı temellerden destek alır, özellikle yazım hayatının ilk yıllarında sıklıkla eserlerine atıfta bulunur. X. Alfonso, Kastilya düz yazı edebiyatına yaptığı katkılarla kuşkusuz olarak Don Juan Manuel'in bu türü geliştirebilmesi için olanak sağlamıştır. Don Juan Manuel de amcasının katkılarının farkında olmuş ona olan takdirini **El Libro de la caza (Av Kitabı)** eserinin önsözünde şu sözlerle belirtmiştir:

“Tanrının, kutsal ve iyi kalpli kral Fernando'nun oğlu Don Alfonso'ya verdiği pek çok iltifat ve iyi şeyler arasında, ruhuna elinden geldiğince çok bilgi edinme yeteneği koydu. [...] Bu sebeple başka hiçbir adam ya da kral onun kadar çok şey başarmamıştır (c. I, s. 533).

X. Alfonso, yaşadığı dönemde Kastilya diline verilen önemi arttırmak ve bu dili bilimsel, tarihsel, edebi ve hukuki alanda kullanılan saygın bir dile dönüştürmek gayesini güder. Bu sebeple özellikle Latince ve Arapçadan pek çok eserin çevirisinin yapılması amacıyla Toledo çevirmenler okulunu kurar. Ayrıca yaptığı çalışmalar sayesinde Kastilya dilinde nesir edebiyatının ilk adımlarını atar. X. Alfonso'nun Kastilya diline verdiği önem sadece kültürel değildir. Fernando Gómez Redondo'ya göre verilen önemin sebebi Kastilya-León krallığı için sosyal uyuma sahip bir kimlik inşa etmektir (1993: 75). X. Alfonso'nun politikasının temelini toplum tanrının istediği gibi tasarlandığını savunan aristokratik bir ideoloji oluşturur. Ülkesinin yönetimi ve gelişimi için yaptıkları da bu ideoloji ile uyumlu ilerler.

“X. Alfonso'nun durumunda, krallıklarının tüm yaşamına müdahale etme arzusundan daha önemli olan, onu yeni bir nesnellik ve sistem ruhu altında geliştirmiş olmasıdır.

Hukuki durumu değiştirme girişimlerinden, yeni kurulan en küçük detaylarına varana dek yönlendirilmiş bir ekonomiyi uygulamaya yönelik girişimlerine bütün yaptıkları ve yazdıkları temel yenileme iradesine denk düşer. Alfonsi kültürel kavramı bu nedenle temelde pragmatiktir” (Mrquez Villanueva, 1995: 35).

Tıpkı X. Alfonso gibi Don Juan Manuel’de edebiyatın politik gücünün farkındadır. X. Alfonso kültürü kurmayı istediği toplum için bir araç olarak görürken, Don Juan Manuel ise bünyesinde bulunduğu sosyal sınıfın sesi olarak kullanır. Kendi didaktik edebiyatıyla içinde bulunduğu sosyal sınıfın problemlerini güncel bir üslupla harmanlar.

Yazarın edebiyata yaklaşımının yanı sıra tematik olarak X. Alfonso’dan beslendiği noktalar da bulunur. Özellikle edebi yaşamının ilk döneminde olmak üzere bütün hayatı boyunca Don Juan Manuel’in edebi retimi, X. Alfonso’nun kllyatı ile tematik olarak benzerlik gösterir. Bu benzer tema ve türler arasında vakayiname (**Crnica abreviada [Kısaltılmış Vakayiname]**), şövalyelik (**El Libro del caballero et del escudero [şövalye ve Yaverinin Kitabı]**), av (**El Libro de la caza**), şiir sanatı (**Libro de las Cantigas [Cantigalar¹¹ Kitabı]**), dini denemeler (**Asuncin de la Virgen Mara [Bakire Meryem’in Göğe Kabul Edilişi]**) bulunmaktadır (Tsugawa,2014: 21). Ayrıca Don Juan Manuel, X. Alfonso’ nun katkısının bulunduğu eserlere sıklıkla atıfta bulunur ya da bu çalışmalarda geçen anekdotları kendi eserlerinde kullanır. Örneğin; **El Conde Lucanor**’un V. exemplumunun konusu amcasının **General Estoria (Genel Tarih)** (1280) isimli eserinden alınmış gibi gözükmektedir (Devoto,1975: 398-399). X. Alfonso öncülüğünde kurulan Toledo evirmenler Okulunun Arapçadan çevirilerini yaptığı **Kelile ve Dimne, Sendeban** gibi eserlerden alınan exemplumların **El Conde Lucanor**’da kullanımına rastlanır. Bu sayede doğrudan olmayan bir yöntemle Don Juan Manuel, amcasının edebiyata katkılarından beslenir. Fakat yazar edebi kariyerinde ilerledikçe X. Alfonso’ nun etkilerinde azalma görülürken, kişisel tonun arttığı gözlemlenir. “Juan Manuel, X. Alfonso’nun edebi modelini temel olarak alıp onu aristokratik bir şekilde yetiştirildiği ve eğitildiği Sancho sarayının doktrinleriyle düzeltir” (Gmez Redondo,1998: 1106).

¹¹ **Cantiga** orta ağ edebiyatında Galiyaca ve Portekizce olarak yazılan, Bakire Meryem’i vmeyi amaçlayan tek sesli şarkılara verilen isimdir.

Bir yazar bilinciyle kendisine sunulan çeşitli kültürel bilgileri toplaması özgünlüğünü kurmasına yardımcı olur.

Saray hayatında yetişen Don Juan Manuel'in kendi sesini bulmasında önemli olan çevresel faktörlerden biri de yazarın çocukluk ve gençlik yıllarında himayesinde bulunduğu IV. Sancho'dur. Babasını henüz iki yaşındayken kaybeden Don Juan Manuel, çocukluk ve gençlik yıllarını Kastilya sarayında geçirir. Babası Infante Manuel, IV. Sancho'yu krala karşı çıkardığı isyanında destekler ve destekleri karşılığında toprak ve kaleler alır. Aralarındaki bağın bir göstergesi olarak Infante Manuel'in ölümünden sonra IV. Sancho, Don Juan Manuel'in himayesini üzerine alır (Lomax, 1982: 175). Don Juan Manuel, IV. Sancho'ya yardımları için müteşekkirdir ve olan takdirini **Libro de las tres razones** eserinde sıklıkla kralı güzel sözlerle anarak gösterir.

1284 yılında Kastilya tahtına geçen IV. Sancho, asillerin desteğini kazanmış olsa da kral olmasına karşı çıkan bir grup Kastilyalı soyluya karşı mücadele vermek zorunda kalır. Farklı adaylarının tahtı talep etmesi sebebiyle IV. Sancho ve Kraliçe María de Molina'nın otoritelerini güçlendirmeleri gerekir. Bu doğrultuda kültür kıymetli bir araç olarak kullanılır. Kültür bize belirli siyasi amaçları sağlamak için altyapı hazırlar. Siyasi ya da ahlaki olarak bir devirde düşünülemez olan başka bir kültürel çerçevede normal karşılanabilir. Bu sebeple kültür bir siyasal oluşumun karakterini belirler, yeni yaratılan bir kültür otoritenin güçlendirilmesi için bir araç olarak kullanılabilir. Bu amaçla genç çift yeni bir saray kültürünün doğmasını sağlar. Tarihçiler tarafından çiftin çevresinde oluşan yeni saray kültürüne molinizm (**molinismo**)¹² adı verilmiştir. Molinizm sayesinde Kral ve Kraliçe, önceki hükümdarlardan farklarını ortaya koyup, kendi siyasi doğrularını daha kolay entegre edebilme fırsatı bulur. Leopoldo Funes'e göre (2003: 72) bu akım bilginin geleneksel formuna geri döndürülmesini, Arap bilim dünyasının katkılarına daha mesafeli yaklaşılmasını, Kilisenin tek kültürel kurum olarak görülmesini ve X. Alfonso'nun

¹² Molinizm ismini eşi IV. Sancho'nun ölümünden sonra devlet yönetiminde önemli bir rol oynayan kraliçe María de Molina'dan alır. Bu saray kültürünün temel amaçları arasında yeni bir otorite modeli kurmak vardır. Bu sebeple kral ve kraliçenin dünya görüşünü yansıtan daha arkaik, idealist ve dindar düşünceler ön plana çıkar. Güçlü soyluların gücünü frenlerken, kraliyeti güçlendirmek temel amaçların başında gelir.

yönetici olduğu dönemde sarayın çok kültürlü ortamında gelişen seküler hareketin terkedilmesini kapsar.

Molinizmin sarayda yeni kurulan kültürel çevrede, saraylı bir asil olarak büyüyen Don Juan Manuel'in yetişme sürecine önemli etkileri bulunur (Tsugawa, 2014: 25). X. Alfonso'yu model olarak kullanan Don Juan Manuel, bu modeli daha arkaik, idealist ve dindar dünya görüşüyle birleştirir. Don Juan Manuel ve X. Alfonso arasında görülen bu farklılarda kuşkusuz molinizmin büyük bir payı bulunur. IV. Sancho, yarattığı kültürel atmosfer ve üretilmesine katkıda bulunduğu eserler sayesinde X. Alfonso ve Don Juan Manuel arasında bir geçiş dönemini temsil eder.

“Özet olarak, Alfonso dönemi eserlerden Juan Manuel'in eserlerine aralarında herhangi bir geçiş çalışması olmadan böylesine muazzam bir sıçrama olduğunu düşünmek zor. Alfonso, temel olarak çeviri sanatını, klasik ve orta çağ tebahhurunun tamamını kapsama arzusunun, zamanının tüm kaynaklarını evrensel ve sentetik karaktere sahip harika bir eserde sunma arzusunun temsil eder. Öte yandan Juan Manuel ise aynı kaynakları, yenilikçi kişisel bir uyarlama ile bu aynı kaynakları farklı şekilde yorumlama gayesiyle bireysel tecrübeyi yansıtır” (Kinkade, 1972: 1049).

IV. Sancho tarafından hazırlatılan¹³ **Los Castigos y Documentos de Sancho IV**¹⁴ (IV. Sancho'nun Cezaları ve Belgeleri) kitap bitirildiğinde yedi yaşında olan Infante Fernando'ya (1285-1312) ithaf edilmiştir. Fakat o dönemde on yaşında olan Don Juan Manuel'in eğitiminde de önemli bir rol oynadığı düşünülebilir. Kastilya dilinde olan ve düz yazı şeklinde yazılan bu eser **Speculum principum (Prenslerin Aynası)** edebi türüne aittir. Bu türün genel özelliği genç yaştaki yöneticileri öğütler barındırmasıdır. Genellikle din adamları tarafından yazılırlar ve soylu sınıfını hedef alırlar. İdeal yönetici nasıl olmalı, iyi bir Hristiyan devlet nasıl olmalı, genç yöneticilerin sahip olması gereken erdemler nelerdir sorularına yanıt arayan metinler barındırırlar. **Los**

¹³ Kitabın yazarı konusunda eleştirmenler arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Amador de los Ríos (**Historia Crítica de la Literatura Española**, cilt 4, 1865, s. 17) IV. Sancho'nun okur yazar olmadığı öne sürer. Menéndez y Pelayo ise (**Orígenes de la novela**, Madrid, 1905, s. 71-72) IV. Sancho'nun çok kültürlü bir kişilik olduğunu ve kitabın yazarın olduğu öne sürer. Foulché-Delbosc kitabın **Regimine Principum** ile benzer noktalarının altını çizip ruhban sınıfıyla olan ilişkisini ön plana çıkarır ve kitabın IV. Sancho'nun kaleminden çıkmış olamayacağını öne sürer. (“Les "Castigos e Documentos" de Sanche IV, **Revue Hispanique**, XV, 1916, s. 340-371)

¹⁴Kitap iki ayrı bölümden oluşmaktadır. Direkt olarak IV. Sancho tarafından hazırlatıldığı düşünülen birinci bölüm 1292-1293 yılları arasında hazırlanmıştır. İkinci bölüm 1345 yılında hazırlanmıştır.

Castigos de Sancho IV, XIII. yüzyılda yaygın görülen didaktik ve ahlaki gelişime önem veren edebiyatın bir parçasını oluşturur. Eser bu amaç doğrultusunda seçilen birtakım exemplumlardan oluşur. Barındırdığı didaktik amaçlar ve exemplum kullanımı bakımından **El Conde Lucanor**'la büyük benzerlik gösterse de bu eserde exemplumlar belirli bir anlatı çerçevesinde ele alınmamıştır. Her ne kadar exemplum kullanımı yaygın bir eğitim ve edebiyat materyali olarak görülse de Don Juan Manuel'e kadar olan geçiş döneminde henüz edebi yaratıcılığın işin içine katılmadığı, belirli bir olay örgüsünün bu hikayelere eklenmediğini görürüz.

“Önceki gözlemlerimizin önemi ve en büyük ağırlığın yattığını düşündüğüm nokta yazarın kimliğindedir. Bence Kastiya'lı yazar, açık bir yazar bilinci, zamanının en iyi bilinen çeşitli anlatı yapılarının uygulanmasında dikkate değer bir kıvraklık; skolastik teolojinin temel noktaları hakkında büyük bir bilgi, teknik bir formüle etme için kesinlikle büyük bir kapasite görülür” (Cantarino, 1983: 338).

Don Juan Manuel'in büyük oranda faydalandığı exemplum derlemelerinde en büyük pay Kiliseye aittir. IV. Sancho'nun hüküm sürdüğü dönemde kilise özellikle de Toledo Katedral okulu önemli bir eğitim merkezi haline gelir. **Speculum principum** yöneticilerin eğitimine odaklanırken, bir yandan da vaazlarda halkı dini konularda bilgilendirmek amacıyla exemplum yaygınca kullanılır.¹⁵ **El Conde Lucanor** doğu kültürü temelli exemplumlar kadar bu dini temelli exemplumlardan da faydalanır. Don Juan Manuel'in, saray ile yakın ilişkiler kurmuş olan Katolik Kilisesine bağlı tarikatlardan biri olan Dominiken tarikatının düşüncelerinden etkilenmesi ve onlarla bilgi alışverişinde bulunması eserleri üzerinde kayda değer etkiler oluşturmuştur.

Dominiken tarikatı Toulouse'da Kastilyalı Domingo de Guzmán tarafından kurulmuş ve 1217 yılında Papa tarafından kabul görmüş Katolik kilisesine bağlı bir dilenci vaiz tarikatıdır. Tarikatın en önemli fikir adamlarından biri olan ve skolastik düşüncenin kurucularından biri olarak görülen Aquinalı Thomas (1225-1274) yöneticinin topluma mutluluğu ulaştırma yetkisini tanrıdan aldığını savunan Aristotelesçi bir bakış açısına sahiptir. Toplumu öteki dünyada mutluluğa ulaştırmanın

¹⁵ Kilise temelli exemplumlar konusu ilerleyen bölümlerde exemplum teması ele alınırken daha detaylı olarak açıklanacaktır.

ise din adamlarının görevi olduğu düşünür. Ona göre monarşinin en iyi yönetim biçimi olması Kral'ın bilgi ve yetkinlik bakımında en üstün kişi olmasından kaynaklanır (Ahu Tunçel, 2013: 211,215).

“Dominikenlerin görev ve misyonları, toplum içinde fakir bir yaşam sürerken, okumuş şehirli halkın ruhi ihtiyaçlarını karşılamak üzere seyyar din görevlisi olarak çalışmaktı. Avrupa'da yeni kurulmaya başlayan üniversitelerde Dominiken tarikatına mensup kişilerin de görev alması, üniversite geleneği ile tarikat arasında olumlu bir ilişkinin kurulmasına ve bu ilişkinin Avrupa düşünce hayatında etkili olmasına yol açmıştır. Büyük Albert (Albertus Magnus, 1193-1280) ve Aquinalı Thomas (1225-1274) Aristoteles felsefesiyle Hristiyan teolojisini uzlaştırma çabalarıyla, Dominiken tarikatının iki önemli temsilcisi olmuşlardır. Bu iki öncünün ortaya koyduğu model ile birlikte, önce Dominiken tarikatı içinde, sonra da Avrupa düşünce tarihinde Aristotelesçi bir Hristiyanlık yorumu, Platoncu Hristiyanlık yorumunun yerini almıştır” (Cevizci, 2009: 832).

Don Juan Manuel özellikle danışman olarak çalıştığı dönemde Dominikenlerle yakın ilişkiler kurma fırsatı yakalar. Kurduğu bağ sayesinde Don Juan Manuel, Aquinalı Thomas'ın felsefi ve teolojik düşüncelerini yakından tanıma olanağı bulur. Tarikatlar ile arasındaki bağı gösteren hem hayatından hem de eserlerinden örnekler bulunur. Don Juan Manuel tarafından Peñafiel'de kurulan bir Dominiken manastırının aynı zamanda yazar tarafından eserlerinin korunması ve saklanması için tercih etmiş olması, aralarındaki yakın ilişkiyi kanıtlayan örneklerden yalnızca biridir. Bunun yanı sıra García Manzano'nun belirttiği üzere **Libro de los estados** (bölüm LI), **Libro enfenido** (bölüm III), **El Conde Lucanor**'un ön sözü gibi eserlerinin çeşitli bölümlerinde Dominikenlerle olan ilişkisine değinmesi, XIV. exemplumda oluşumun kurucusu Domingo de Guzmán karakterinin kullanılması, exemplum XL'de dini görevlerini yerine getiren dominiken ve fransisken karakterlerin kullanılması aralarındaki yakın ilişkiye örnek olarak verilebilir (1997: 176).

El Conde Lucanor başta olmak üzere Don Juan Manuel'in pek çok eserinde karşımıza çıkan pedagojik özellikler taşıyan didaktik yapı ünlü düşünür Aquinalı Thomas'ın çalışmalarında da karşımıza çıkar. Aquinalı Thomas, sahip olduğu politik, felsefik ve dini düşünceleri pedagojik özellikler taşıyan kitaplar vasıtasıyla genç nesillere aktarma amacı gütmüştür. Rahiplik formasyonu alacak erkek öğrencilere kılavuz olması amacıyla hazırlanan eğitim üzerine yüz iki sorudan oluşan ve diyaloglar çerçevesinde ilerleyen **Summa Theologiae (İlahiyat İncelemesi)** isimli eseri ve bu

eserde geçen argümanları detaylandığı **Summa Contra Gentiles (Hristiyan Olmayanlara Karşı İnceleme)** isimli kitabı eğitimsel amaç taşıyan metinlerdir.

Çevresinde bulunan Dominiken keşişler sayesinde Thomas'ın fikirleri hakkında kapsamlı bilgi sahibi olan Don Juan Manuel, eserlerinde bu fikirleri ve etkileri yansıtmıştır. Aralarında Vicente Cantarino (1984: 59) ve Leopoldo Funes'in (2016: 15) de bulunduğu birçok eleştirmene göre Don Juan Manuel'in **Libro de los estados** isimli kitabında Thomas'ın **Summa Contra Gentiles** isimli kitabından etkilenecek oluşturulmuş bölümler bulunmaktadır. Eleştirmenler bu bölümlerin yazarın kaleminden çıkmış olamayacağını, muhtemelen rahip olan başka bir yazara ait olması gerektiğini savunur. María Rosa Lida de Malkiel ise yazarın sade tarzının **Summa Theologiae** gibi eğitsel metinlerin bir imitasyonu olduğunu savunur ve **El Conde Lucanor**'un XXXI'inci exemplumun dominiken kökenli olduğunu belirtir (1951: 157).

Hem içinde bulunduğu kültürel çevreden beslenen hem de dünya edebiyatından çeşitli yazılı ve sözlü eserleri çalışmalarına dahil eden Don Juan Manuel, ilk kez yazar bilinci göstererek uzun yıllardan beri var olan exemplumları kopyalamaktan ötesine geçer. Don Juan Manuel'i bu kadar özel bir noktaya koyan en önemli nokta XIV. yüzyıla kadar genellikle sadece tarihi belgelerde kullanılan düzyazı metinlere kurmacayı ilave etmesidir. Don Juan Manuel'in ilk kez eserlerine kurguyu dahil etmesi, tamamen edebi olayları anlattığı çalışmalar kaleme alması onu nesir türünün ön plana çıkan yazarı haline getirmiş, öncüllerinden destek alarak düz yazı türünü geliştirmesine olanak sağlar.

2.3. Don Juan Manuel'in Eserleri

Eserleri çoğunlukla didaktik olan Don Juan Manuel, yaşamı boyunca on üç kitap yazar fakat bunlardan yalnızca sekiz tanesi günümüze ulaşır. Düz yazı türünde eserlerini kaleme alan yazar, döneminde pedagojik amaçlı metinlerde yaygın olarak kullanılan diyaloglara eserlerinde önemli bir yer verir. X. Alfonso'nun Kastilya dilini krallığın resmi dili haline getirmesinden itibaren Latince kilise ve üniversitelerde var olmayı sürdürür fakat amcasının izinden giden Don Juan Manuel eserlerini Kastilya dilinde yazar.

“Alt-orta çağda dini ve laik kültür arasındaki kopuş başlamıştır. Bir soylu olarak Don Juan Manuel, Kilise'nin elinde olan bilgi dünyasına erişim talep eder. Roman dili, Latin diline kıyasla şövalye kültürünün temsilcisi olarak sunulur” (García Manzano, 1997:93).

Kilisenin yanı sıra Avrupa üniversitelerinde Latince eğitim dili olmayı sürdürür. Latincenin ortak eğitim dili olması farklı ülkelere kişilerden istedikleri üniversitede eğitim almasını kolaylaştırmıştır. Fakat Don Juan Manuel'in hedef kitlesi ne üniversite mensupları ne de din adamlarıdır. Eserleriyle öğüt vermeyi amaçladığı esas topluluk soylu sınıftır. Soyluların büyük çoğunluğu Latince bilmediği için eserlerini Kastilya dilinde üretmesi hedef kitlesine ulaşmasını kolaylaştıran bir faktör olmuştur. X. Alfonso'nun sayesinde önceden kültürlü kitlelerinin yalnızca Latince yazıp okuması gerektiği görüşü kırılmış, Kastilya dili de kültür dünyasında yerini almaya başlamıştır.

XI. Alfonso'ya vasilik yaptığı dönemde başlayan Don Juan Manuel'in edebi hayatını üç bölüme ayırırsak bunun ilkinin 1320-1326 yılları arasındaki gençlik dönemi, ikinci bölümü 1326-1337 yılları arasındaki yetişkinlik dönemi, son bölümü ise 1337 yılından ölümüne kadar olan yaşlılık etabı oluşturur.

1320-1326 yılları arasındaki ilk dönemde **Crónica abreviada**, **Crónica conplida**, (**Tamamlanmış Vakayiname**) ve **El Libro de la caza**'yı kaleme almıştır. Bu dönemde X. Alfonso'nun etkilerinin açıkça görülür, eserlerinin temel kaynağı amcasının eserleridir ve sıklıkla bu eserlere atıfta bulunur.

1319- 1325 yılları arasında derlenen **Crónica Abreviada**, X. Alfonso tarafından yazılan **Estoria de Espana (İspanya Tarihi)** isimli eserin özeti niteliğindedir. **Crónica Conplida** benzer bir formatta hazırlandığı düşünülen fakat günümüze herhangi bir yazılı metnin ulaşmadığı bir kitaptır. Yalnızca **El Conde Lucanor**'un giriş bölümünde yazarın daha önce yazdığı eserler listesinde adı geçer.

1320-1329 yılları arasında yazılan **El Libro de la caza**, çeşitli av teknikleri üzerine bilgi vermeyi amaçlayan bir eserdir. Don Juan Manuel'in de büyük ilgi gösterdiği av sporu, orta çağda asiller için popüler bir spor dalıdır ve askeri pratik ile yakın ilişkisi olduğu düşünülür. Bu eser av hakkında geniş edebi geleneğin bir parçasıdır.

Daha kişisel bir yazım tarzını belirlediği 1326-1337 yılları arasındaki yetişkinlik döneminde artık esinlendiği kaynaklara alıntı yapmaması bu dönemin karakteristik bir özelliğidir. **Libro del caballero et del escudero, Libro de los estados**¹⁶ (Sosyal Zümreler Kitabı) ve **El Conde Lucanor** bu dönemde kaleme alınmış ve ortak didaktik özelliklere sahip eserlerdir. Bu dönemde Don Juan Manuel özgünlüğünü kanıtlamak ister, fakat bu özgünlüğü seçtiği konularda değil kullandığı biçimde gösterir. “Don Juan Manuel, kendi eserlerine atıfta bulunmayı ve öğretilerini çağdaş karakterler ve olaylarla örneklemeyi tercih eder” (Lida de Malkiel, 1951: 117).

1326 ve 1328 yılları arasında yazılan **Libro del caballero et del escudero**, bir genç şövalyenin tarihi ve efsanevi hikayeler aracılığıyla eğitilmesini konu alır. Yaşlı şövalye ve yaveri arasında geçen diyaloglar aracılığıyla ilerleyen bir yapısı vardır. Ramón Llull’un (1232-1315) **Libro del orden de caballería (Şövalyelik Nişanı Kitabı)** isimli eseri bu kitaba esin kaynağı olur ve iki eser de şövalyelik, şövalyelik eğitimi, onur ve sadakat konularını ele alır. Prolog, elli bir bölüm ve epilogdan oluşan bir yapıya sahiptir. Eğitim konusunu ele aldığı için tematik olarak, diyalog kullanımı sebebiyle de yapısal olarak **El Conde Lucanor** ile benzerlik taşır. Yazar diyaloglardan oluşan bu yapıyı aynı zamanda **El Libro de los estados**’da kullanacaktır.

Orta çağda sosyal düzen ve her sınıfın görev ve zorunluluklarını konu alan **Libro de los estados**’un (1330) temel esin kaynağı Budist bir efsanenin Hristiyanlaştırılmış versiyonu olan **Barlaam ve Josafat**’tır (Blecua, 1944: 56). Orijinal versiyonu II ve IV. yüzyıllar arasında yazıldığı düşünülen Sanskritçe bir Budizm metnine dayandığı düşünülmektedir. Bu eser farklı yüzyıllarda çeşitli dillere tercüme edilerek dünyaya yayılmıştır. Bu tercüme eserinin farklı versiyonlarının oluşmasına ve eser üzerine farklı kaynaklardan eklemeler yapılmasına olanak sağlamıştır. VIII. ve IX. yüzyıllar arasında yapılan Yunanca tercümesi bütün Avrupa’ya yayılmasını sağlayacak olan Latince tercümesine kaynak olmuştur. Don Juan Manuel, kitabı için XII ve XIII. yüzyıllar arasında yapılan çeşitli Latince versiyonlardan¹⁷ birinden etkilenmiş olabilir.

¹⁶ İspanyolca aynı zamanda devlet anlamına gelen “**estado**” kelimesi burada devlet değil, Orta Çağ’daki anlamıyla toplumsal sınıf olarak kullanılmıştır.

¹⁷ Vicente de Beauvais (1190-1264) tarafından yazılan **Speculum Historiale (Tarihin Aynası)** ve Jacobus da Voragine’nin (1230-1298) **Leyenda Dorada (Altın Efsane)** isimli eseri efsanenin yer aldığı Latince metinlerin arasında yer alır.

Libro de los estados'un konusu Pagan kral Moraván ve oğlu Johás, aziz Julio ve şövalye Turín arasında geçen, dünyevi ve dini eğitim üzerine diyaloglar üzerinden ilerleyen bir yapıya dayanır. Eser boyunca ana karakterler hangi sosyal sınıfın kesin olarak ebedi kurtuluşa erişmesinin daha olası olduğunu tartışırlar. Eğitimde diyalog kullanımı bu eserde de ön plana çıkan bir olgudur.

Aynı zamanda bu çalışmanın temel aldığı eser olan 1335 yılında tamamlanan **El Conde Lucanor**, yazarın en tanınan eseridir. Beş bölümden oluşan eserin **Libro de los ejempllos (Exemplumlar Kitabı)** olarak da tanınan birinci bölümü 1328 yılında tamamlanır. Fakat önsöz ve diğer bölümlerin eklenmesi 1335 yılında gerçekleşir. Muhtelif sebeplerle asırlar boyunca eleştirmen ve okurların ilgisini çeken bu eser günümüzde de İspanya edebiyatında önemli bir role sahip olmaya devam etmektedir.

Yazarın hayatının son bölümü 1337 yılından ölüme kadar geçen süre oluşturur. **Libro enfenido (Sonsuzluk Kitabı)**, **Tratado de la Asunción de la Virgen María** ve **Libro de las tres razones** eserleri bu döneme aittir. XI. Alfonso karşısında verdiği uzun yıllar süren savaştan mağlup olarak çıkan ve 1337 yılında Murcia **adelantadosu** görevi oğlu Fernando'ya (1332-1351) geçen Don Juan Manuel'in politik hayatı bitme noktasına gelmiştir. Yazarın içinde bulunduğu tarihsel durum ile yakından ilişkili olarak edebi üretiminde de belirli yenilikler meydana gelir. Son dönem eserlerinde yazar olarak “ben” kavramının arttığı, bir diyalog çerçevesinde şekillenmiş öğretiler ve öğütlerin azaldığı gözlenir. Bunun yerine yazar öğretilerini direkt olarak aktarır (Orduña, 1973: 222).

Libro enfenido (1336-1337), yazar tarafından oğlu Fernando'nun (1332-1351) eğitimine adanmış bir eserdir. **Libro de los estados**'da ele alınan konuların bir sentezidir. İnsan doğası, sosyal ilişkiler ve **defensores** sınıfının genel özelliklerini konu alır.

“Ve bunu bana bir kitap yazmam için yalvardığı söyleyen oğlum Don Fernando için yaptım. Ve bunu onun için ve benden fazlasını bilmeyenler için yapıyorum. (...) bu kitaptan bahsettiğim şeyler gördüğüm ve deneyimlediklerimdir” (c.I, s.147).

El Libro de las tres razones (1342-1345), tarihi anekdotları kurguyla harmanlayan kısa bir eserdir. Kitap, Don Juan Manuel'in sonradan hasım hale geleceği X. Alfonso'nun soyunu düşmanlaştırırken, büyükbabası III. Fernando'nun soyunu yüceltmeyi amaçlar. Daha önceki yazılı eserlerden beslenerek oluşturulan olan diğer pek çok orta çağ eserine kıyasla bu eser kişisel tecrübeler ve sözlü tarihe dayanır. Yazar tarafından kendi tecrübeleri ya da ataları aracılığıyla öğrendiği gerçekleri aktarmayı amaçlar (Lacarra Ducay ve Cacho Bleca, 2012:426-427).

Yazım tarihi net olarak bilinmemekle birlikte 1342 yılından daha sonra tamamlandığı düşünülen **Tratado de la Asunción de la Virgen María** büyük ihtimalle Don Juan Manuel'in kaleme aldığı düşünülen son eserdir. Hristiyan mucizesi olan Meryem Ananın göğe yükselişi üzerine kısa bir dini denemedir. Eser insanların Azize Meryem'in cennette olduğundan kuşku duymaması gerektiği için çeşitli sebepler ortaya koyar.

Bu eserlerin yanı sıra yazıldığı Don Juan Manuel tarafından kitaplarının önsözünde paylaştığı bütün eserlerim başlığını verdiğini kitap listesinde geçen fakat günümüze ulaşmayan kitapları da bulunmaktadır. **El Libro de la caballería (Şövalyelik Kitabı)**, askeri mühendislik üzerine bir inceleme olan **El Libro de los Engeños¹⁸ (Marifetler Kitabı)**, şiir üzerine yazılan **Libro de las cantigas¹⁹** ve şiirsel bir metrik yöntem olan **trovar** üzerine bilgi vermeyi amaçlayan **Libro de los reglas de trovar (Şiir Besteleme Kuralları Kitabı)** yazarın günümüze ulaşmayan eserleridir.

2.4. El Conde Lucanor

Bu çalışmada incelenecek olan **El Conde Lucanor** isimli eserin yazımı 1335 yılında tamamlanmıştır. Eser beş farklı bölümden oluşmaktadır. Diğer bölümlerden daha uzun olan ilk bölüm, bu çalışmada ele alınacak olan **Libro de exemplos (Exemplumlar Kitabı)** adıyla da anılan iki önsöz ve elli bir öğretici öyküden oluşan kısımdır. İkinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerde yazar hikâye anlatımını bırakır ve ahlaki eğitime odaklanır bu amaçla atasözü kullanımını ön plana çıkarır. İkinci bölüm yüz adet atasözünden oluşur, yazarın yakın arkadaşı Don Jaime de Jérica'ya (1276-

¹⁸ Orijinal başlığında **engeños** olarak geçen kitap Argote de Molina (1548-1596) tarafından yapılan bir yazım hatası sebebiyle uzun yıllar boyunca **Libro de Engaños (Hileler Kitabı)** olarak aktarılmıştır.

1321) ithaf edilmiştir. Yazar, okurlarına eğer bu bölümde verilen öğütlerini anlamıyorlarsa bunun suçlusunun Don Jaime olduğunu, onun istediğiyle daha muğlak bir yazım tarzını benimsediğini belirtir. Üçüncü ve dördüncü bölümler ikinci bölümle büyük bir benzerlik gösterir, atasözlerinden oluşan eğitimsel yazım tarzını devam ettirir. Son bölümde Don Jaime'nin isteklerinden uzaklaşıp ebedi kurtuluş için yapılması gerekenlerden bahseden, dini yönü ağır basan bir metni kaleme alır. Kitabın ana karakterlerinden biri olan Patronio bu bölümde bunu başarmak için insanın sahip olması gereken özellikleri belirtir.

Her bölüm birbirinden farklı özellik ve amaçlara sahip olsa da bu farklı bölümler bir araya gelip ortak bir anlatı çerçevesi oluşturur. Bu çalışmada ele alınacak ilk bölüm eseri üüne kavuşturan nokta olsa da birden fazla anlatım şeklinin bir arada kullanılması önemli bir unsundur. Yazar farklı anlatım yöntemleri sayesinde farklı eğitim metotlarını bünyesinde barındırma fırsatı yakalar. Eğitimin konusunu genç bir soylunun ihtiyaç duyabileceği birden fazla alanı kapsamış olur (siyaset, din, genel ahlak vb.). Bütün bu eğitim sürecinde exemplum, atasözü gibi hem keyif verici hem de öğretici anlatı tekniklerini kullanarak özellikle gençlerin daha fazla teşvik olmasını amaçlar. Patronio'nun katkıları sayesinde ise, eğitimin ikili doğası korunmuş olur, verilen bütün öğütler öğretmen-öğrenci ilişkisi süzgecinden geçer.

Don Juan Manuel'in en büyük kaygılarından biri sözlerinin yanlış anlaşılması ve aktarılmasıdır. Bu sebeple yazdıklarını incelerken orijinaline bakılmasını ister. **El Conde Lucanor**'un önsözünde Don Juan Manuel bu isteğini şu sözlerle dile getirir:

“Don Juan kitaplarda birçok nüsha hatası olduğunu gördü ve doğruladı. Harfler birbirine çok benzer olduğun için ve kopyacılar onları karıştırarak birçok pasajın anlamını değiştirirler, bu nedenle okuyucular daha sonra yazarı suçlarlar. Don Juan, kitabının herhangi bir kopyasını okuyanlardan, yanlış kullanılmış herhangi bir kelime bulurlarsa, elinden çıkmış orijinal kopyayı okuyana dek onu suçlamamalarını ister” (c. II, s.28).

Yazar eserinin önsözünde görülebileceği gibi kendisinden üçüncü tekil olarak bahseder. Aynı zamanda her exemplumun sonunda Don Juan Manuel'in üçüncü bir şahıs olarak ele alındığını görürüz. Bu noktada yazar kitabın bir karakteri olan Don Juan Manuel ve yazar olan Don Juan Manuel'i ayırır. Bu yöntem yazarın her şeyi bilen bir anlatıcı rolünü üstlenmesini kolaylaştırır, yazarın eylemlerinin gerekçelerini

de içeren nesnel bir tarafsızlık havası verir. Bu şekilde objektif düşüncülerin nesnel düşüncüler olarak sunulmasına olanak sağlar.

Fakat eserlerinin orijinallerinin yok olması sebebiyle eserlerinin yorumlanması ancak kopyaları sayesinde mümkün olmuştur. Don Juan Manuel eserlerini korunması ve saklanması amacıyla Peñafiel’de bulunan San Pablo manastırına emanet etmiş, fakat manastırda çıkan yangında orijinal elyazmasının yok olması sebebiyle eserin günümüze ulaşması kopyaları sayesinde gerçekleşmiştir. **El Conde Lucanor**’un ilk baskısı 1575 yılında Gonzalo Argote de Molina²⁰ tarafından gerçekleşir. Argote de Molina bu baskıyı oluştururken o tarihe kadar keşfedilen diğer elyazmalarından faydalanır. Bu elyazmaları eserin ilerleyen yüzyıllarda hazırlanan baskıları için de kaynak oluşturur (Orobitg,1992:119). Elyazmaları arasındaki farklılıklar ve bu elyazmalarında bulunan kenar notları araştırmacılara Don Juan Manuel’in ve **El Conde Lucanor**’un farklı zaman dilimlerinde nasıl yorumlandığı konusunda bilgi sağlar ve eserin çeşitli dönemlerde geçirdiği değişiklikleri izleme olanağı sunar.

“Her elyazması yalnızca Don Juan Manuel’in 14. yüzyıl Kastilya’sına değil aynı zamanda eserlerinin yıllar boyunca aktarılması sayesinde 15.yüzyıl dünyasına ait benzersiz bir bağlama pencere açma olanağını sunar” (Hammer, 2003: 14).

Elyazmalarında bulunan exemplum sayısı, exemplumların sıralanması ya da Don Juan Manuel’e ait farklı eserleri barındırması açısından ayrımlar bulunmaktadır. Maalesef yazarın en çok korktuğu noktalardan biri başına gelmiş, eserleri yalnızca kopyalar üzerinden ulaşılabilir hale gelmiştir. Bu sebeple orijinale kıyasla küçük ya da büyük değişimlerin meydana gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Farklı elyazmaları karşılaştırılması eserin modern kopyalarının oluşturulmasına olanak sağlamıştır. Don Juan Manuel’in eserlerini barındıran ve günümüze ulaşan XIV. ve XV. yüzyıla ait önemli elyazmalarının listesi aşağıda verilmiştir.

Elyazması S, Madrid Ulusal Kütüphane 6376: XIV. yüzyılın sonları XV. yüzyıl başına aittir. **Crónica abreviada** hariç Don Juan Manuel’in bütün eserlerini

²⁰ Argote de Molina (1548-1596), İspanyol edebiyatının altın çağının önemli bir filolog, şair, tarihçisidir. Kastilya dil ve edebiyatının yaygınlaşmasına büyük önem vermiş ve bu alanda önemli çalışmalara imza atmıştır.

barındırdığı için en geniş kapsamlı elyazması olduğu düşünülür. Bu sebeple eserin daha modern versiyonları için temel alınır. Bu elyazması **El Conde Lucanor**'un elli bir exempluma sahip olduğu tek elyazmasıdır ve kitabın beş bölümünü de barındırır.

Elyazması P, Madrid, İspanya Kraliyet Dil Akademisi 15: XV. yüzyıl başına aittir. **El Conde Lucanor**'un yalnızca ilk bölümü bulunur ve bu bölüm kırk dokuz exemplumdan oluşmaktadır. Bu versiyonda diğer versiyonlarda bulunmayan iki exemplum bulunmaktadır. **El Conde Lucanor**'un yanı sıra dini, bilimsel ve didaktik edebiyata ait başka eserler de barındırır.

Elyazması H, Madrid, İspanyol Kraliyet Tarih Akademisi 9-29-4/5843: XV. yüzyıl ortalarına aittir, yalnızca **El Conde Lucanor**'un ilk kısmını barındırır ve kırk dokuz exemplumdan oluşur.

Elyazması M Madrid, Ulusal Kütüphane 4236: XV. yüzyıl ortalarına aittir, **El Conde Lucanor**'un elli exemplumdan oluşan ilk kısmının yanı sıra felsefi, askeri ve dini konular üzerine başka metinler de barındırır.

Elyazması G Madrid, Ulusal Kütüphane 18415: XVI. yüzyıla aittir. Neredeyse **El Conde Lucanor**'un tamamı vardır. İlk bölüm elli exemplumdan oluşur.

Elyazmalarını arasında bulunan bu farklılıklar önemli soruyu ortaya çıkarır. **El Conde Lucanor**'un ilk bölümde bulunan gerçek exemplum sayısı araştırmacıların kafasını kurcalayan bir problemdir. Özellikle yalnızca tek bir elyazmasına bulunan LI. bölümün Don Juan Manuel'e ait olup olmadığı hakkında şüpheler bulunur. Bu konu hakkında farklı görüşler bulunur.

John England (1974), LI. bölümün diğer bölümlerle aynı zamanda yazılmamış olma ihtimalinin onun yazara ait olmadığını göstermeyeceğini öne sürer. Ona göre bu kısım tarz, yapı ve barındırdığı maneviyat bakımından eseri geri kalanıyla uyumludur (s. 17-19). Benzer bir amaçla David A. Flory (1977) hazırladığı çalışmada LI. bölümün neden Don Juan Manuel'e ait olduğunu kanıtlamaya çalışır (s. 112-121).

Alberto Blecua ve José Manuel Blecua (1983) daha orta yolcu bir yöntemi seçip, editörlüklerini yaptıkları **El Conde Lucanor** baskılarında LI. bölümü diğer bölümlerden ayrı bir konuma, eserin sonunda bulunan ekler bölümüne yerleştirmeyi

tercih ederler. Menéndez Pelayo (1905) ise kuşkularını “Don Juan Manuel’e ait olduğuna emin değilim” (s. 88) sözüyle belirtir.

Carlos Alvar (1984) daha keskin bir yaklaşımı benimseyip **El Conde Lucanor’un** esinlikle elli exemplumdan oluştuğunu ve LI. exemplumun yazara ait olmadığını savunur. Bu fikrini didaktik orta çağ geleneğinde sıklıkla elli, yüz, yüz elli gibi birbirinin katı olan sayıların kullanımına dayandırır (s. 136-141).

LI. exemplum üzerine bulunan tartışmaların yanı sıra XXVII. ve XLIII. bölümlerde tek bir başlık altında toplanmış olsalar da içeriğinde ikişer farklı hikâye barındırması sebebiyle aslında elli birden daha fazla exemplum olduğunu savunan görüşler de bulunmaktadır. Bu çalışmada ele alınacak olan kitap baskısı gereğince LI. exemplum, diğer exemplumlarla birlikte ele alınacak; birden fazla hikâye barındıran bölümler ise bir bütün olarak incelenecektir.

LI. exemplumun, sonradan eklenmiş ve hatta yazara ait olmayabileceği fikrini destekleyebilecek pek çok argüman bulunmaktadır. Bunlardan ilki bu exemplumun yukarıda bahsi geçen elyazmalarından yalnızca birinde karşımıza çıkmasıdır. Ayrıca Patronio’nun L. Exemplumda “Bana sorduğunuz bütün elli soruyu yanıtladım, artık daha fazla soru yanıtlamak istemiyorum, bu kitabı bitirmek istiyorum” (s.413), ya da Kont Lucanor’un “Bana son bir tavsiye veriniz” (s.413) sözleri yazarın en azından ilk noktada kitabı elli exemplum ile bitirmeyi planladığını gösterir. Fakat LI. Exemplum’un orijinalliği konusunda kesin bir karara varmak mümkün olmayacağı için genel görüş göz önüne alınıp bu çalışmaya dahil edilecektir.

2.4.1. El Conde Lucanor’un Yapısı

El Conde Lucanor, kont Lucanor isimli bir yönetici ile Patronio isimli danışmanı arasındaki diyaloglar çerçevesinde ilerler. Bu ikilinin yanı sıra yazar ilahi bir bakış açısıyla kendisini kitabın bütünlüğünün içine ekler. Hem Patronio hem de Kont Lucanor sembolik karakterlerdir. Belli bir sınıfa ve değer yargılarını temsil ederler. Bu iki karakter Don Juan Manuel’in sahip olduğu özellikleri paylaşır, Kont Lucanor yazarın soylu sınıfına olan aidiyetini, Patronio ise entelektüel yanını temsil eder (Romera Castillo, 1984: 19). Lucanor’un yaşı, hangi ülkede ne kadar süredir yöneticilik yaptığı belirtilmez. Fakat kontun yaşıyla ve sosyal konumuyla ilgili bazı ipuçları

bulunmaktadır. Genç ve tecrübesiz olmadığını, kendisinden bahsederken pek genç olmadığını belirtmesi sözlerini kullanması ya da ölen arkadaşının oğlunu eğitmesi gerekmesi, artık emekliye ayrılmak istediğini belirtmesi uzun yıllardır yönetimde bulunan olgun bir yönetici olduğunu gösterir niteliktedir. Aynı şekilde Patronio karakterinin de özellikleri hakkında detaylı bilgi verilmez. Yalnızca eserde Kontun danışan, Patronio'nun da problemlere çözüm getiren rolü sebebiyle Patronio'nun daha fazla hayat tecrübesi ve genel olarak efsaneler ve mitler hakkında daha fazla bilgili olduğu sonucuna ulaşılabilir. Orta Çağ Kastilya'sında bilginin kilisenin tekelinde olduğuna değinmiştik. Bu sebeple didaktik metinlerde, ruhban sınıfına mensup kişilerin bilgi aktarıcısı olarak karşımıza çıkması yaygın bir motiftir. Fakat Patronio bu geleneği bozar, laik bir figür olarak karşımıza çıkar. Tabi ki de bu seçim yazarın bilinçli olarak yaptığı bir değişikliktir. Don Juan Manuel, yeni bir tip soyluyu temsil eder. Bilginin dini düzlemde çıkartılıp, soylu sınıfla buluşmasına aracılık eder. Bu sebeple Patronio'nun bir din adamı olmaması önemli bir anlam teşkil eder.

Anlatının iki temel karakter üzerinden diyaloglar aracılığıyla ilerlemesi ise diyalektik bir süreç yaratır. Her iki karakter de farklı açılardan katılımlarda bulunurlar ve bu durum okuyucu için anlama sürecini kolaylaştıran bir etken olur. Diyalog sayesinde daha doğal bir yolla karakterler içinde yaşadıklarının dönemin problemleri, koşulları ve geleneklerini aktarabilirler.

Bu çalışmada ele alınacak olan **El Conde Lucanor**'un birinci bölümü belirli bir didaktik geleneğe aittir ve **regimine principum** türü ile laik kullanım için düzenlenen exemplum derlemelerinin bir karışımı bir yapı gösterir (Alvar Ezquerro, 1984: 139). Don Juan Manuel sahip olduğu tecrübeleri bu eser aracılığıyla genç nesillerin eğitimine aktarır. Kitapta genç bir asilzade kadar, genç bir asilzadeye eğitim vermeyi amaçlayan daha olgun soylular için de öğütler bulunmaktadır. Yazar Kont karakterinin tamamıyla genç ve tecrübesiz bir figür olarak da sunabilirdi. Fakat bunu yerine bazı durumlarda belirli bir politik ve askeri tecrübeye sahip olduğunun ipuçları verilen bir karakter kullanmayı tercih eder. Çünkü genç bir bireyin kendine dersler çıkarabilmesi kadar, daha bilgili bir kişi de bu kitapta sunulan bilgileri kendi hayatında bir başkasını eğitmek için kullanabilir. Eser boyunca Kont Lucanor'un gelişimine tanık oluruz, ilk bölümlerde yalnızca tavsiye alan (öğrenci) konumunda olan bu karakter, kitap

ilerledikçe zaman zaman danışman rolüne de bürünür. Her ne kadar Patronio ile olan ilişkisi sabit kalsa da, ondan öğrendikleri sayesinde kendisinden daha tecrübesizlere destek olabilir.

Kendisinden önce gelen didaktik gelenekle benzerlikler taşısa da sahip olduğu yapısal özellikler ve Don Juan Manuel'in edebi katkıları sayesinde **El Conde Lucanor** basit bir exemplum derlemesinden çok daha fazlasıdır, nesir alanına getirdiği yenilikler açısından Avrupa ve İspanya edebiyat tarihi açısından önemli bir konuma sahiptir.

“(…) kişi ve mekanların betimlemeleri, olay örgüsünde bulunan karakterlerin psikolojik gelişimleri, olayların gerçekleşme sebepleri ve sonuçları arasındaki dengeli ilişki, kurgu düzyazı türünün gelişiminde önemli bir ilerlemeyi temsil eder” (López Estrada, 1974: 427).

El Conde Lucanor'da bulunan bütün exemplumlar benzer bir yapıyı takip eder. Kontun öğrenmek istediği bir bilgi için sorduğu her soru karşısında, Patronio bir hikâye ile cevap verir. Patronio'nun hikayesi içinde bir kıssadan hisse barındırır. Bu hikâyenin sonucunda Kont kendi yorumlarını iletir ve her bölüm yazarın ağzından söylenen iki satırlık bir özlü söz ile tamamlanır. Fernando Gómez bu yapıyı aşağıda verilen şablon şeklinde ifade eder:

- I. Giriş (yaşıanan gerçeklik seviyesi)
 - 1.1. Anlatıcı tarafından karakterlerin tanıtılması
 - 1.2. Kont Lucanor tarafından bir problemin sunulması
 - 1.3. Konunun Patronio tarafından ele alınması
 - II. Temel (kurgu edebiyat seviyesi)
 - 2.1. Sunum
 - 2.2: Gelişme
 - 2.3: Anlatı sonucu
 - III: Uygulama (didaktik kurgu seviyesi)
 - 3.1: Patronio'nun ilk problemle ilişki kurması
 - 3.2: Patronio tarafından gösterilen çözüm
 - 3.3: Anlatıcının sonucu
- (1987: 372)

Bu yapısal şablonun yanı sıra kitapta bulunan elli bir exemplum temasal olarak kendi arasında bölümlere ayrılır. İlk on exemplum danışman (**privado**) figürünün

özelliklerine odaklanır. İyi tavsiye vermek ve iyiyle kötü tavsiye arasındaki ayrıma yapabilmeyi ön plana çıkaran bir eserin bu konuyla başlaması şaşırtıcı değildir. Bu ilk bölümde iyi bir danışmanın nasıl olması gerektiğinin sınırları çizilir.

Onbirinci ve yirminci exemplumlar arasında danışan ve danışman arasındaki ilişkiler ele alınır. Yirmibirinci ve otuzdokuzuncu exemplumlar arası bilgelik dünyasına giriştir. İnsanın sahip olması gereken erdemler ve bu erdemlerin çeşitli durumlara uyarlanması değinilir. Kırkinci ve ellinci exemplum arasında ruhani konulara geçiş yapılır. Dünyevi problemler çözüldükten sonra sıra ahiret ile ilgili sorunlara gelir. Ebedi kurtuluş Don Juan Manuel'in sıklıkla ele aldığı konulardan biridir. Ellibirinci exemplum bütün kitabı kapatan bir epilog görevi görür. (Gómez Redondo, 1988:390-394)

Konular arasında yapılan bu ayırım rastlantısal değildir. Bölümler ilerledikçe bir karakter gelişimini gözlemlene fırsatı buluruz. Eğer kitabı anlatı parçaları gibi değil de bir bütün olarak ele alırsak, bölümler ilerledikçe önceki bölümlerde verilen derslerin kont tarafından ne kadar özümse edildiğini görebiliriz. İlk onlu grup sayesinde eğitimin ve öğrenmenin temelleri atılmış olur. Bir ödül olarak danışan ve danışman arasında güven kurulduktan sonra (bu bölümler aynı zamanda Patronio için de bir sınav görevi görür, eğer verdiği tavsiyeler ile sadakatini kanıtlar) ve danışman sadakatini kanıtladıktan sonra daha önemli konular hakkında daha iyi yardımda bulunabilir. On ve yirmi arasında ise hatalardan kaçınma önemli bir yer teşkil eder. Yirmi ve otuzuncu exemplumlarda ise konttaki gelişimi görmeye başlarız. Artık kontta danışanlar vardır. O ana kadar öğrendiklerini pratiğe dökme fırsatına sahiptir fakat hala Patronio'nun yardımına ihtiyaç duyar. Otuz ve kırkinci bölümlerde ise kontun aktarılanlardan dersler çıkarmaya başladığını görürüz. Eğitim süreci kademeli olarak bir sonuca ulaşmaya başlamıştır. En son on bölüm ise ruhani konulara odaklanır. Kont bulunduğu sosyal konum gereği sahip olması gereken temel nitelikleri öğrendikten ve uygulamaya sunduktan sonra gücünü Tanrı'nın istediği gibi bir kul olmaya adayabilir. Önceki bölümlerde verilen bütün öğütler bu noktaya ulaşabilmeyi amaçlamaktadır. Kont dünyada ona verilen role uygun davranmayı öğrendiği zaman eğitim süreci sonuçlanır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EXEMPLUM

3.1. Exemplum

Bu çalışmada kıssa ya da mesel gibi dinleyenin ders çıkarması gereken eğitici hikâye isimleri yerine, benzer bir amaca hizmet eden exemplum türünün Latince ismi kullanılmıştır. Bunun sebebi exemplum kelimesinin daha kapsayıcı bir anlamının bulunmasıdır. Örneğin, kıssalar yalnızca insanları konu edinirken, exemplumda ana karakterler hayvanlar da olabilir.

Kitabının girişinde Don Juan Manuel, eseri aracılığıyla doğru yola gitmeyi kolaylaştıracak öneriler sunarken bunu keyifli bir halde yapmayı amaçladığını açıklar. Bir insanın en iyi öğrenme şeklinin onu en memnun eden yöntem olduğunu savunur. Öğrenme süreci bir zorunluluktan daha çok keyif verici bir sürece dönüştürülmeye çalışılır.

“Her insan en çok hoşlandığı şeylerle daha iyi öğrenir, eğer birisi bir başkasına öğretmek istiyorsa öğretmek için en keyifli yollara başvurmalıdır (...) Bu yüzden ben Don Juan, Infante Don Manuel’in oğlu, Murcia krallığı yöneticisi, bu kitabı dinleyenlere öğretmek için arasına küçük hikayeler ekleyerek bulduğum güzel kelimelerle yazdım. Karaciğer için ilaç hazırlamak isteyen doktorların, karaciğer tatlıyı sevdiği için ilacın içine bir miktar şeker ya da bal koymasına gibi ben de bu yola başvurdum” (c. II, s. 28).

Yazarın bu sözüne göre doktorlar vücudun gerekli ve faydalı ilaçları alması için keyif verici yollara başvurabilir. Aynı metodu izlemeye çalıştığını belirten yazar ise güzel sözlerin ve keyifli hikayelerin beynin ihtiyaç duyduklarını alması için kullanmaya karar verir. Bu sebeple didaktik fakat okuması kolay ve keyif verici bir tür olan exemplum yazarın öğütlerini aktarmak için uygun bir araç görevi görür. Bu düşünce her zaman orta çağ eğitim anlayışla uyumlu değildir. Eğitimde daha sert metotların da sıklıkla kullanılmayı tercih edildiği bir dönemde, yazar edebiyatı amaçlarını ve düşüncülerini aktarmak için etkin bir araç olarak kullanır.

“Don Juan Manuel, anlatıda exemplum kullanımının, belirli durumlarda muhatabın eserden faydalanması için belirli bir manipölasyon yoluyla ilerlediğini açıkça beyan eder. Bu perspektifte, “las palabras falagueras e apuestas” dinleyicisine öğretmek yerine ikna etmeye ve baştan çıkarmaya çalışan retorik söylemin kullanımına atıfta bulunur” (Biaggini, 2011:43).

Dilimizde karşılığı bulunmadığı için bu çalışmada Latince adını kullanılması tercih edilen exemplum anlatı türü **El Conde Lucanor**’da yer alan didaktik hikayeleri konu olan türün genel ismidir. Exemplum kelimesinin kökeni Latince almak ve elde etmek anlamlarına gelen “emere” fiiline dayanır. “ex” öneki ise dışında, itibaren gibi farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Exemplum kelimesi, klasik Latince’de bir gruptan çıkarılan ve tüm grup için model olarak kullanılan bir şey anlamına gelmektedir.²¹ Kopya, imitasyon, kopyasını yapma, aktarma anlamlarına gelen exemplum kelimesinin kökeni Latince dışarı çıkarmak anlamına gelen “**eximo**” kelimesine dayanır (Cándano Fierro, 2000: 20). Orta Çağda exemplum kelimesinin birincil sözlük anlamı: ahlaki bir öğretiyi “kontrol etmek, örneklendirmek ya da izin vermek” amacıyla yazılan anlatıdır (Devoto, 1972: 162). Bu sebeple dilbilimsel açıdan tek bir anlama sahip olan exemplum kelimesinin edebi ve dini açıdan farklı yan anlamlarla kullanıldığını görebiliriz.

Exemplum edebiyatta kısa öykü, anlatı ya da anekdot şeklinde kullanılan retorik bir araçtır. Amacı bir doktrini ya da ahlaki bir düşünceyi savunmaktır. Halk hikayeleri, efsaneler veya fabllar genellikle exemplumun temelini oluştururlar. Exemplumların kaynağı anlatıcıların içinde bulunduğu konjonktürde gerçekleşen tarihsel bir olay ya da uzak geçmişte gerçekleşen ve günün koşullarıyla var olan zıtlığın altını çizmeye yarayan bir tarihsel olay olabilir (Cándano Fierro, 2000: 12). Exemplum anlatı, hikâye, uyarı yazısı, alegori, anekdot, dini öyküler, betimleme, fabl, hacıyografya²², efsane, mucize, kıssa gibi farklı yapılara sahip olabilir. Dünya edebiyatının sözlü ve yazılı geleneğinde uzun bir geçmişe sahip olan exemplum türü yazarın edebi üretimi için altyapı ve ilham kaynağı oluşturmuştur. Özellikle fabl gibi hem öğretici hem de eğlenceli türler **El Conde Lucanor**’un önemli bir kısmını oluşturur.

²¹ “ejemplo”, **İspanyol Kraliyet Akademisi Sözlüğü** (çevrimiçi), <https://dle.rae.es/ejemplo>, 20 Ağustos 2021.

²² Hristiyanlıkta dini önderlerin, azizlerin, kendini dine adanmış kişilerin yaşadıkları mucizeler ve efsaneler de dahil olmak üzere hayatlarını anlatan eserlerdir. Bu tür Orta Çağ boyunca yaygın ve popüler bir edebi tür olmuştur.

“Bu durum fablın kurgusal bir yapı, dolayısıyla bir icat nesnesi olarak görüldüğü, sürekli başkalaşıma tabi tutulduğu ve gelenek tarafından aktarılan öykülerin bir arka planı üzerinde kalıplandığı(bazen yazarlara daha sadık bazen daha az sadık olunduğu ve sıklıkla amaçlarına uygun materyallerin seçildiği) El Conde Lucanor’un exemplumlarında çok net bir şekilde görülebilir” (López Castro, 2015: 3).

Yazarın dünya edebiyatında bilinirliğe sahip eemplumları kullanması okuyucuda kitaba karşı aşinalık hissi uyandırır. Bu bilinir anlatılar üzerinde yaptığı değişim, ekleme ve çıkarmalar sayesinde ise kendi tarzını yansıtır. Exemplumların okuyucuda yarattığı aşinalık hissi ve bu metinlerin göreceli olarak basit anlatılar olmaları sayesinde daha az kültürlü ya da edebiyatla tanışıklığı az olan kişiler de eserden kolaylıkla zevk alabilir. Uzun yıllar boyunca Latince’nin egemenliğinde olan kültür bu sayede soylular tarafından da kolaylıkla benimsenebilir. Yazarın eseri kaleme alırken Latince yerine Kastilya dilini tercih etmiş olması, diyaloglara dayalı bir anlatımı tercih etmesi ve kitabının temelini exemplumlara dayandırması kitapta verilen öğütlerle yeni tanışan kişilerin daha keyifli ve verimli bir süreç geçirmesini sağlar.

3.2. Exemplum Edebi Türünün Kökeni

Kökenleri dini yazılı metinlere dayansa da Exemplumun didaktik edebiyat için vazgeçilemez bir parça olduğu göz ardı edilemez bir gerçektir. Exemplum asırlar boyunca eğitim bakımından önemini korumuştur. Hikâye anlatımı hem anlatıcı hem de dinleyicinin aktif olarak katılmasını sağlayan bir öğrenme etkinliği olarak kullanılmıştır. Çeşitli exemplum türleri kullanarak keyifli, hoş bir tarzda daha erdemli bir yaşam hakkında öğüt verilmesi sağlanmıştır. Dönem ve zamanın koşulları, anlatıcının amaçları gibi sebeplerle exemplumun eğitmeyi amaçladığı kitle değişse de exemplumun retorik ve didaktik özellikleri yerinde kalmıştır.

Temel çıkış noktası Hindistan olduğu düşünülen exemplum, Batı dünyasında ise hem önemli bir retorik araç olarak Antik Yunandan itibaren düşünce dünyasında yerini korumuş, hem de farklı kültür ve dinlerde dini bilgileri geniş halk kitlelerine yaymak için kullanılmıştır. Exemplumun olağanüstü bir kahramanın sözleri ya da eylemlerinden oluşan konusu ve bir söyleme ikna etmek ya da bir erdemi öğretmek amacına sahip olması antik dönemde retorik bir araç olarak temel özellikleridir (Harto

Trujillo, 2011: 512). Bu özellikleri sayesinde hem Antik Yunanlı hem de Romalı gençlerin eğitimde önemli bir kaynak olarak kullanılmıştır.

“Pratik olarak, Yunanlıları gibi genç Romalıların da ahlaki eğitimi, takdir edebileceği bir dizi exemplum seçkisi ile beslenmiştir. Fakat bu exemplumlar kahramanlık şiirlerinden değil, ülkenin tarihinden alınmaktaydılar. Bu exemplumların çoğunluğunun efsane olması önemli değildi: tarihsel metinler olarak sunulup yeniden yaşatıldılar” (Marrou, 1965: 347).

Hem antik dönemlerde hem de orta çağda tarih ve edebiyat arasındaki sınırlar çok net değildi. Sıklıkla geçmiş dönemlerde yaşanan önemli tarihsel olayların edebiyat aracılığıyla aktarılması tarih ve edebiyat arasındaki sınırları belirsizleştiren faktörlerden biridir.

Exemplumun tarih boyunca en yaygın kullanımlarından bir diğeri de dini konular üzerine eğitim vermektir. Dini öğretilerin okuryazar olmayan kitlelere iletilmesini sağlamak için exemplum kullanmak yaygın bir metottur. Exemplumun Budist keşişlerin öğretilerini halka iletmek için fabl ve diğer exemplum türlerini kullanması gibi, Hristiyan öğretilerinin iletimi için de önemli bir yeri bulunur.

Exemplumun gelişimi Kilise vaazları ve öğretileri ile yakından ilişkilidir. İsa’nın öğretilerinin kıssa (**parábola**)²³ türünde ifade edilmesi bu durumun en önemli örneklerinden biridir. İlerleyen yüzyıllarda da exemplumun dini bilgilerin iletimde olan etkisi devam edecektir. Öncesinde farklı dinlere ait erdemleri övmek amacıyla yazılı ve sözlü olarak aktarılan exemplumlar özellikle Latinceye yapılan çeviriler sayesinde Hristiyanlık erdemlerini yüceltmek amacıyla uyarlanacaktır. Bu süreçte Roma İmparatorluğunun çok tanrılı dinleri geride bırakıp, Hristiyanlaşma sürecine girmesi önemli bir etken olmuştur. Bu süreçle birlikte Roma kültürü, düşünce yapısı, edebiyatı ve exemplum gibi anlatım metotları da Hristiyanlaşmıştır. Belirli erdemlerin altını çizmek için kullanılan pagan karakterler yerlerini Hristiyan büyüklerine bırakmıştır. Hristiyanlar, exemplumu şehit ve azizlerin hikayesini aktarmak ve insanları ikna etmek için bir araç olarak kullanmıştır (Harto Trujillo, 2011:514). Exemplumlarda sunulan erdemlerin yalnızca belirli dinlere ait özellikler göstermeyip,

²³ Kıssa terimi genellikle dini eğitici hikayelerde kullanıldığı için exemplum yerine **parábola** türü için Türkçe’de daha uygun bir karşılık olmaktadır.

evrensel olarak kabul gören ahlak kurallarını savunur olması (öldürmenin, yalan söylemenin ya da hırsızlık yapmanın kötü olması vb.) birden fazla dinin kolaylıkla adapte edebileceği bir metot olmasına olanak sağlar. Antik Çağ'da, özellikle Orta Çağ'da din, özel ve kamusal yaşamın temel bir parçasıydı ve din hayata dair pek çok alanla iç içe geçmiş bir yapıya sahiptir. Bu nedenle aslen dinsel olan exemplum, pek çok sosyal ve kültürel konuda kullanılan bir teknik haline gelir.

Exemplum türü, Orta Çağ Kastilya'sında (ayrıca İber yarımadasında ve Avrupa'nın büyük bir bölümünde) özellikle okuryazar olmayan halk arasında Katolik doktrinlerini aktarmak ve yaygınlaştırmak için kullanılır. Exemplum kullanımı bu dönemde Kilise vaazların önemli bir parçasıdır. Din adamları vaizlerinde Katolik öğretileri ile folklorik temaları karıştırmayı tercih eder. Bu sayede her türden dinleyicinin dikkatini çekmeyi, doğmaların ezberlenmesini ve öğretilmesini kolaylaştır (Gómez Ramos, 1985: 40-45). Orta Çağ exemplumu aziz ve şehitlerin hayatını anlatan metinlerden oluşur. Bir diğer yaygın kullanımı ise ahlaki ve dini karakterli tarihsel olay ve anekdotların hem eğlendiren hem de düşündüren bir biçimde aktarılmasıdır.

Didaktik edebiyatın altın çağı olarak görülen XII. ve XIV. yüzyıllarda exemplum türünün hem edebiyatta hem de dini hayatta kullanımının zirve yaptığı görülür. XIII. ve XIV. yüzyıllar arasında 46'dan fazla exemplum derlemesine²⁴ rastlanır (Brémond, 1982: 58). Bu dönemde hem Doğu hem de Batı kökenli exemplumlar eserlerde kendine yer bulmuştur. Genellikle eserler birden fazla kökene sahip exemplumları bünyesinde harmanlanmış, bunlara gündelik hayattan popüler folklorik öğeleri de eklemiştir. Exemplumun kültürden kültüre çeviri vasıtasıyla taşınması bu eserlerde dönemin ihtiyaçlarına göre değişiklik yapılmasına olanak sağlamıştır.

Bu veriler ışığında Don Juan Manuel'in, kitabını oluşturduğu zamanlarda içinde bulunan exemplumların yazılı ve sözlü çeşitli versiyonları halk ve aydın kişiler arasında halihazırda tanındığı sonucuna ulaşabiliriz. Fakat dikkat çekici olan nokta exemplumların aktarılma sürecinde geçirdikleri değişikliklerdir. Yapılan değişiklikler kadar, bir exemplum'dan çıkarılan kısımlar da önemlidir. **El Conde Lucanor**'a önem kazandıran nokta Don Juan Manuel'in yazar bilinciyle öyküler üzerinde yaptığı

²⁴ Bu derlemelerin bazılarının yazarları anonimdir. Derlemeden derlemeye bazı exemplumlar eklenip çıkartıldığı için, tam olarak hangilerinin yeni derlemeler hangisinin kopya olduğu ayırt etmek ve bu sebeple net bir sayıya karar vermek zordur.

modifikasyonlardır. Bu değişiklikler yazarın exemplumları kendi düşüncelerini aktarmak için bir araç olarak kullanmasını sağlamıştır. Bunu yaparken aynı zamanda kendi edebi yeteneklerini bu metinleri yeniden biçimlendirmek için kullanmıştır.

3.2.1. Didaktik Edebiyatta Exemplum Türünün Kökenleri

El Conde Lucanor'a esin kaynağı olan eserler yüzyıllar boyunca eleştirmenlerin araştırmalarına konu olmuştur. Daniel Devoto (1972) ve Reinaldo Ayerbe-Chaux (1975) yaptıkları detaylı çalışmalarda yazara esin kaynağı olan pek çok hikâyeyi belirlemişlerdir. Devoto (s. 353) yazara esin kaynağı olan hikayeleri “paralel öyküler” olarak adlandırır. Bu öyküler kültürden kültüre, dilden dile değişikliğe uğrayarak geçmiş fakat temel çerçevesinde aynı olay örgüsüne sahip öykülerdir.²⁵ **El Conde Lucanor**'da bulunan exemplumların tespit edilebilen en eski yazılı edebiyata ait esin kaynağı **Panchatantra** adlı Hint öykü derlemesidir. Bu eser Sanskritçe düzyazı ve şiir şeklinde yazılmış farklı fablların, hepsini kapsayan bir olay örgüsü çerçevesinde işlenmesinden oluşur. **Panchatantra**'nın yüzyıllar içerisinde yazılmış altmıştan fazla dilde (bu dillerin arasında Sanskritçe, Svahili, Arapça, Türkçe, İspanyolca gibi dünyanın çeşitli bölgelerine ait diller bulunur) iki yüzden farklı versiyonu bulunmaktadır. Fakat gelişmiş bir tarihe ve büyük bir yayılmaya sahip olan bu eserin kaynağı ve ortaya çıkış tarihi hakkında bize bilgi verebilecek çok az veri bulunur. Eserin barındırdığı bazı fablların Hindistan'da ortaya çıkış tarihi milattan önce V. ve VI. yüzyıllarda Budizm ve Jainizmin yayılma dönemine denk düşer. Eserin barındırdığı fablların tarihi daha eskiye dayansa bile birçok eleştirmene göre **Panchatantra**'nın tamamlanmış halinin esas ortaya çıkış tarihi milattan önce II. yüzyıl civarındır (Zugasti, 1962: 40). Eserin yazarı kesin olarak bilinmemekle birlikte milattan önce III. yüzyıl ve milattan sonra III. yüzyıl arasında bir dönemde yaşadığı varsayılan Hint düşünür Vishnu Sharma'nın (Beydeba) bu eseri kaleme aldığı düşünülmektedir.

²⁵ Halk öykülerinin sınıflandırılması hakkında daha detaylı bilgi için bkz.: https://sites.ualberta.ca/~urban/Projects/English/Motif_Index.htm

Budist keşişlerin kendi dinlerini yaymak için vaazlarında kullandıkları fabl ve jataka hikayelerini²⁶ kullanması **Panchatantra**'da bulunan hikayelerin yayılımına katkıda bulunmuştur. Ayrıca Brahmanizm dinine ait metinlerde beliren hayvan fabllarının da **Panchatantra**'nın ortaya çıkışında büyük bir etkisi vardır. Hem Brahman gelenekleri hem de Budist ve Jainist keşişler aracılığıyla bu öykü koleksiyonları halkın günlük hayatının bir parçası haline gelmiştir (Zugasti, 1962: 40). Bu hikayeler zaman içerisinde farklı dillere ve kültürlere yaptıkları yolculuklarında bazen yeni eklemeler bazen de eksiltmeler ile karşılaşmıştır. Bu durumun sebepleri arasında kişisel zevkler, hikâye derleyicisinin ya da tercümanın metni kullanma amacı gibi çeşitli öznel sebepler bulunur.

Panchatantra didaktik amaçlı metinler için önemli bir öncüdür. Eserin orijinal hali farklı dillere çevrilip değişikliğe uğrayarak dünya üzerindeki yayılımını arttırmıştır. İlk olarak Sanskritçe versiyonu kaynak alan Pehlevi²⁷ ve Tibetçe versiyonları ortaya çıkmıştır. Orijinal metni kaybolan Pehlevi versiyon, 570 yılında yazılan Eski Süryanice versiyona ve 750 yılı civarında yazıldığı düşünülen Arapça versiyonuna temel oluşturmuştur. Eserin diğer dillere aktarılmış en önemli versiyonlarından biri ise **Kelile ve Dimne** ismiyle yapılan Arapça çevirisidir. VIII. yüzyıl ortalarında Basra çevirmenlik okulu bünyesinde Farsçadan Arapçaya İbn-i Mukaffa (720-759) tarafından tercüme edilmiştir. Bu çeviride görülen en önemli farklılıklardan biri kitabın isminde yapılan değişikliktir. Kitap ilk hikayesinin ana karakterleri olan çakalların isimleriyle adlandırılır. Bunun yanı sıra esere Farsça versiyonunda bulunmayan bölümler de eklenir. Bu Arapça versiyon ilerleyen yıllarda Yunanca, Süryanice, Farsça, İbranice ve İspanyolca olmak üzere beş farklı dile çevirisine olanak sağlamıştır.

Kelile ve Dimne'nin Arapçadan İspanyolcaya çevrilmiş versiyonu ise modern Avrupa dillerinden birine ve ilk Romen dil grubuna ait bir dile çevrilen oryantal kökenli ilk kitaptır. 1251 yılında henüz kral olmamış olan Infante X. Alfonso'nun isteğiyle Toledo çevirmenler okulu tarafından tercümesi yapılır. Ayrıca, kısa bir süre

²⁶ Buda'nın hayatını anlatan, 547 öğretici hikâyeden oluşan bir öncelikle sözlü edebiyat aracılığıyla korunmuş olan bir öykü koleksiyonudur.

²⁷ Sasani İmparatorluğu (224-651) tarafından özellikle edebiyat alanında kullanılan, orta Farsça olarak bilinen eski Farsçadan evirilen bir dildir.

sonra **Sendebar, Barlaam e Josafat, Libro de los gatos (Kediler Kitabı)** gibi pek çok doğu kökenli eserin de İspanyolca çevirisi gerçekleşir. Symeon Seth (1035-1110) tarafından 1080 yılında **Stephanites kai Ichnelates** ismiyle Yunanca çevirisi, 1583 yılında yapılacak İtalyanca çeviriye kaynak oluşturur. Capua'lı John'un İbraniceden Latinceye yaptığı tercümesi **Directorium humane vite** (1270) ilerleyen yıllarda diğer Avrupa dillerinde²⁸ eserin ortaya çıkmasına olanak sağlar (Falconer, 1885: XIV-XV).

Kelile ve Dimne, Don Juan Manuel'e esin kaynağı olan eserlerin başında gelmektedir. Bunun yanı sıra Orta Çağ didaktik edebiyatında önemli yere sahip ve Don Juan Manuel'e ilham kaynağı olmuş olabilecek başka eserler de bulunmaktadır. Bu eserlerin bir kısmı antik Yunan bir kısmı ise oryantal kültüre aittir. Exemplum kullanımının dini olmayan alanda en yaygın kullanımına **regimine principum** türünde rastlanır. III. Fernando'nun talebiyle hazırlatılan, prenslerin eğitimi için politika, devlet yönetimi gibi çeşitli konularda bilgi vermeyi amaçlayan bir eser olan **El libro de los doce sabios (On İki Bilgenin Kitabı)** ve önceki bölümde ele aldığımız IV. Sancho tarafından hazırlatılan **Libro de los castigos**, bu türe ait pek çok esere ait birkaç örneği oluşturur.

XII. yüzyılda Odo de Cheriton tarafından yazılan eserin Kastilya diline bir adaptasyonu olan **Libro de los gatos (Kediler Kitabı)** ise bünyesinde çeşitli oryantal kökenli exemplumu barındırır. **Disciplina clericalis (Öğretici Bilgiler)** ve **Sendebar** diğer önemli oryantal kökenli exemplumlara yer veren eserlerdir. **Disciplina clericalis**, Petrus Alphonsi²⁹ tarafından XII. yüzyılın başlarında Latince olarak kaleme alınmıştır. Felsefi cümleler, Arap kökenli hikayeler ve fabllardan meydana gelir. Örneğin Orta Çağ boyunca Giovanni Boccaccio (1313-1375), Dante Alighieri (1265-1321), Arcipreste de Hita olarak da tanınan Juan Ruíz (1283-1350) sonrasında Rönesans ve İspanyol Altın Çağıyla birlikte Miguel de Cervantes (1547-1616) ve Lope de Vega (1562-1635) gibi önemli yazarlara esin kaynağı olmuştur. Yazarının belirttiği üzere kitabın amacı insanlara ebedi kurtuluş için nelerin gerekli olduğunu hatırlatmak ve din adamlarının eğitime yardımcı olmaktır. **Sendebar** ise Arapça kökenli bir

²⁸ Bu dillerin arasında Almanca, İngilizce, Danca, Fransızca, Felemenkçe gibi pek çok modern Avrupa dili bulunmaktadır.

²⁹ 1106 yılında Hristiyan olan Alphonsi öncesinde tıp, matematik ve astronomi alanlarında uzmanlaşmış bir Yahudi'ydi. Hristiyan olmasından sonra Hristiyan teolojisi üzerinde de uzmanlaşmıştır. Yahudiliğe karşı Hristiyanlığı savunan argümanların bulunduğu eserler kaleme almıştır.

eserdir. Farsçadan, Arapçaya sonrasında ise Toledo çevirmenler okulu tarafından Arapçadan İspanyolcaya “**Libro de los engaños y de los ensañamientos de las mujeres**” (**Kadınların Aldatmacaları ve Hiddetleri Kitabı**) çevirisi yapılmıştır. Mizahi bir yanı bulunan bu kitap, kadınların sahip oldukları kötülüklerini tartışan bir eserdir. Aynı zamanda İncil ve Kuran’dan da ilham alır. XIII. yüzyıl ortalarında yazılmıştır. Eser çeşitli exemplumları bir anlatı çerçevesine sığdırır. Dünyada iyi yaşamak, Hristiyan ahlaki öğüt verdiği temel konulardır.

Yukarda değindiğimiz eserler ya da farklı versiyonlarda bulunan exemplumlar **El Conde Lucanor** için önemli bir esin kaynağı olmuştur. Kitapta geçen exemplumların büyük çoğunluğunun hangi kitaba dayandığı tespit edilebilmiştir.³⁰ Fakat bazı exemplumlar için tespit edilebilen bir kaynak bulunmamaktadır. Bu durumun iki farklı sebebi olabilir. İlk olarak bu exemplumlar yazarın orijinal hikayeleri olabilir, ikinci seçenek ise bu exemplumların sözlü edebiyata dayanması ya da yazılı oldukları metinlerin günümüze ulaşamamış olmasıdır.

3.3. Genç Soyluların Eğitimde Exemplum Kullanımı

Don Juan Manuel’in **Tratado de la Asunción** hariç bütün eserleri soylu (**defensores**) sınıfına ait genç bireyleri eğitmeyi amaçlayan didaktik bir geleneğin parçasıdır. Aristokrasinin önemli bir üyesi olan Don Juan Manuel eserlerinde sosyal konumunu yansıtan tavsiyeler verir. Uygun askeri ve ekonomik kararlar almak, bir yöneticinin tebaası ile olan ilişkileri, diğer yöneticilerle kurulan diplomatik ilişkiler gibi kitapta değinilen konu başlıkları yazarın içinde bulunduğu sosyal sınıfı ilgilendiren sorunlardır. Bu sebeple yazar kendi kişisel kimliğini edebiyatına yansıtır. Eserin temel iki karakteri Patronio ve Kont Lucanor bazı ahlaki ilkeleri ve sosyal normları temsil eden sembolik karakterlerdir (Romero Castillo, 1980: 19). Lucanor tıpkı Don Juan Manuel gibi topraklarını, halkını ve onurunu savunması gereken bir yöneticidir. Patronio’nun eserdeki görevi ise Lucanor’un sosyal sınıfı gereği bilmesi gerekenleri öğretmektir. XIV. yüzyılda bilgelik, danışmanlık gibi konular din adamlarıyla ilişkilendirilirdi. Fakat Patronio ruhban sınıfa ait değil bu sebeple sahip olduğu entelektüel kimlik oldukça yenilikçidir, soylu sınıfının kültürel alanda daha

³⁰ Detaylı bilgi için bkz.: Ayerbe Chaux, **El Conde Lucanor: Materia tradicional y originalidad creadora**, 1975, Madrid, José Parrúa Turanzas.

fazla rol alması gelişmesiyle uyum gösteren bir figürdür. Don Juan Manuel, **Libro de estados** kitabında bu düşüncesini şu sözlerle aktarır:

“Eğer Tanrı, laik bir kişi için en yüksek rutbe olan **defensores** sınıfı arasında doğma ayrıcalığını verdiyse, Lord’u hayal kırıklığına uğratmak tavsiye edilmez, dahası ilahi tercihin bu dünyada bitmediğini dikkate al. (...) Tanrının insanı bu dünyada ne kadar yüksek bir yere koyduğuna inan, (...) bu dünyada gerektiği gibi hizmet etmelidir” (c. I, s. 176).

Don Juan Manuel, kitaplarında doğru ve yanlış arasındaki sınırları tamamen belirlediğini iddia etmez. Verdiği öğütlerin mantık süzgecinden geçirilmesi gerektiğini savunur. Ona göre doğru ve gerçek kavramları duruma ve kişiye göre değişebilen olgulardır ve bu kitabın amacı doğruyu bulma yöntemleri için okuyucuya fikir vermektir. Biaggini’ye göre (2011) retorik bir araç olan exemplum türü, yapısı gereği doğru bilgiyi direkt olarak göstermeye çalışmaz. Bunun yerine doğruyu bulmak için gerekenleri işaret eder (s. 44). Bu yüzden bu tür, Don Juan Manuel’in amaçladığı bilgi aktarımı için en uygun yöntemdir.

İlk bakışta **El Conde Lucanor**’da bulunan elli bir exemplumlarda aynı konular üzerine verilen farklı öğütler birbiriyle çelişiyor gibi gözükse de (örneğin I. exemplumda gerekli durumlarda yalan söylemenin ve kandırmanın hoş görülebilir olduğu gösterilirken, XXVI. exemplumda Lucanor yalanın şiddetle kınar ve düşmanına bile yalan söylemeyeceğini belirtir) en faydalı öğüt içinde bulunulan durumla uyum gösteren olduğu için bütün exemplumlar bir bütün olarak ele alındığında bu çelişkiler ortadan kalkar. Okuyucunun önüne sunulan farklı örneklerden kendisine en uygun olan doğruyu seçmesi, kendisi için en onurlu olanı bulması gerekir. Exemplumun bir diğer önemli özelliği ise eğlenceli bir eğitim metodu sunmasıdır. Kolay anlaşılabilir yapısı her yaştan insanın öykülerin verdiği mesajları kolaylıkla almasını sağlar. Eğitilen kişi bu süreçten keyif aldığı için sözler ona yorucu gelmez. Don Juan Manuel, gençlerin sertlikten hoşlanmayacağını, tatlı sözlerin her zaman daha faydalı olacağını savunur.

Yazar didaktik amaçlarını aktarabilmek amacıyla başvurduğu bir diğer yöntem ise diyalog kullanımındır. Bu diyalogu gerçekleştirenler bir danışman ya da eğitimci ve

öğrencisi, bir baba ve oğlu ya da bir filozof ve öğrencisi olabilir. Öğrenmeyi kolaylaştırdığı için diyalog kullanımı ruhban sınıfının da önceki yüzyıllarda yaygın olarak kullandığı bir yöntemdir (Lacarra, 2015: 2). Kilisenin yanı sıra diğer didaktik eserlerde de eğitimi kolaylaştırmak amacıyla diyalog kullanımı dönemin sık rastlanan bir özelliğidir. Örneğin; IV. Sancho tarafından XIII. yüzyıl sonlarında hazırlatılan ansiklopedi formatındaki **Lucidario**, bir öğrenci ve hocasının arasındaki diyaloglar aracılığıyla bilgi vermeyi amaçlar. **Libro de estados** ve **Barlaam ve Josafat** gibi önceki bölümlerde değindiğimiz eserler, eğitim amaçlı diyalog kullanımının en net gözlemlenebileceği örnekler arasındadır. Don Juan Manuel **El Conde Lucanor**'da bu diyalog formunu temel bir anlatı çatısı altında elli bir exemplum ile birleştirerek kullanır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EL CONDE LUCANOR'DA ASILZADE EĞİTİMİ

4.1. El Conde Lucanor'da Asilzade Eğitimi

El Conde Lucanor, genç soyluların eğitimi hakkında birden fazla konuya değinir. Gençlerin eğitiminin nasıl gerçekleşmesi gerektiği, bir asilzadenin nasıl onur ve ün elde edebileceği, zenginlik ve mülkiyetini nasıl koruması ve arttırması gibi dünyevi kaygılarla ilgili exemplumların yanı sıra ebedi kurtuluşa erilmesi için yapılması gerekenler gibi dini yönü ağır basan exemplumlar da kitapta önemli bir yere sahiptir. Kitabın önsözünde yazar bu isteğini aşağıdaki sözlerle ifade eder:

“Bu kitap Infante Don Manuel'in oğlu Don Juan Manuel tarafından, bütün insanlar bu dünyada öyle işler yapsınlar ki onurları, mülkleri ve durumlarına faydalı olsun ve bu sayede kurtuluş yolunu bulabilsinler diye yazılmıştır” (c. II, s. 23).

Kitapta özellikle ilk öykülerde ağırlıklı olarak dünyevi konulara değinilirken finalde ebedi kurtuluş teması ağır basar. Eser boyunca eğitim süreci devam ettiği için daha temel konulardan başlayıp esas hedefe varmayı amaçlayan bir yol izlenir. Dünyevi konularda yeterli bilgiye sahip olan kişi, bu bilgisini dünyada Tanrı'nın onun

için çizdiği yolu izleyebilmek için kullanabilecektir. Esere genel bir çerçeveden bakıldığı zaman insanın dünyada yaptığı iyi işlerin esas amacının Tanrıyı memnun etmek olduğu gözlemlenir. Tanrıyı memnun etmek için herkesin sınıfına uygun yararlı işler yapması gerektiğinden, bir soylunun da onurunu, ününü ve servetini arttırıp himayesinde bulunanlara olanaklar sağlaması ebedi kurtuluşa uygun bir yoldur. Yazar sıklıkla kendi hayatından edindiği tecrübeleri kaynak olarak kullandığı hikayelerin amaçlarına uygun bir biçimde şekillendirilmesi için kullanır. Kaynak aldığı eserlerde bulunan ikili karşıtlıklar vurgulamak istediği mesajları çizmesine yardımcı olur.

“Don Juan Manuel’in eserlerinde özellikle de **El Conde Lucanor**’da eğitimsel teori skolastik düşünceye dayanır. İnsani ve ilahi olan arasındaki ikicilik, içkin ve aşkınsal, maddesel ve tinsel, iyi ve kötü, vücut ve ruh, zenginlik ve fakirlik, yüceltme ve bozum bu eklektizmde çözümlenir” (García Manzano, 1997: 77).

Don Juan Manuel, eserlerinde vermek istediği eğitim belirli bir zümreye yöneltir. Bu zümre içinde bulunduğu soylu tabakanın erkeklerini kapsar. Ne çiftçi ve zanaatkarlar ne de kadınlar kitaplarında verdiği öğütlerin odak noktasıdır. **Libro de estados** kitabında “Onların (sıradan insanlar) pek çoğunun anlama kapasitesi düşüktür ve kolaylıkla anlamadıkları büyük hataya düşebilirler” (c. I, s. 292) sözleriyle neden sıradan halkın değil de soylu sınıfının eğitim almasına önem verdiğini açıklar. Bu sözü orta çağdaki herkesin konumunun Tanrı tarafından belirlendiği ve her kişinin buna uygun hareket etmesi gerektiği düşünce biçimiyle örtüşür. Seçkin zümrelerin üzerinde belirli sorumluluklar vardır ve bunları gerçekleştirebilmek için belirli eğitimlere sahip olmadırlar. Tanrı onlara bunun için gerekli akıl yürütme becerilerini sunmuştur. Hedef kitlesi ve verilen öğütlerin tematik dağılımı ele alındığında, eserde verilen öğütlerin Don Juan Manuel’in bir parçası olduğu feodal ideoloji içinde ideal bir yöneticinin nasıl olması gerektiğinin sınırlarını çizdiği görülür.

Menéndez Pelayo (1905) “Don Juan Manuel’in ahlaki programı toplumsal sınıfların ve zamanın ötesindedir” (aktaran Romera Castillo: 1980, 23) diye belirtirken José Romera Castillo bunun yanlış bir düşünce olduğunu çünkü edebiyatın her zaman bazı tarihsel olayların tanığı olduğunu öne sürer (s. 23). Her ne kadar **El Conde Lucanor** incelemesi yazarın biyografisine indirgenemez olsa da Don Juan Manuel’in

kişisel tecrübelerinin eserleri üzerinde bir etkisi olduğu açıktır. Hem soylu bir yönetici olarak tecrübeleri hem de XI. Alfonso'nun vasisi olduğu süreçteki eğitimlik tecrübeleri **El Conde Lucanor**'da ön plana çıkan ahlaki değerler ve eğitim felsefesi ile yakından ilgilidir. XXXIII. exemplumda ailesine dair anekdotlar kullanması, XXI. exemplumun kendi geçmişiyile büyük benzerlikler taşıması bu duruma verilebilecek örnekler arasındadır. İlerleyen bölümlerde ele aldığımızda XXI. bölümün giriş aşaması kadar içinde barındırdığı exemplum ile Don Juan Manuel'in kişisel hayatı arasında paralellikler bulunduğu görülecektir.

Don Juan Manuel'in tecrübelerinin eserlerine olan etkisinin yanı sıra yazarın eğitim açısında temel görüşlerini ele alacak olursak bunlardan ilki en uygun eğitim yaşı olacaktır. Yazar eğitimin genç yaştan itibaren başlaması gerektiğine inanır. Ona göre genç bireylerin eğitilmesi daha kolaydır, kavrama yeteneklerinin en gelişkin olduğu zamanda (özellikle **mancebía** adı verilen 15-28 yaş arasını kapsayan genç yetişkinlik dönemi) gelecek hayata hazırlanmaları büyük önem arz eder (**Libro enfenido**, s. 156-157). **El Conde Lucanor**'un ana karakterlerinden biri olan Kont Lucanor bu yaş grubundan daha büyük olacak şekilde resmedilmiş olsa da verilen ahlaki öğütlerin genel alıcı kitlesi genç yetişkinler olarak gözükür. Fakat kişi kendini hayat boyu geliştirebilir ve bu sebeple eserde daha ilerleyen yaşlardaki yöneticilerinin de faydalanabileceği erdemler bulunur. Yaşı daha olgun kişiler, kitapta verilen öğütleri genç nesillere aktarmak için kullanabilirler. Patronio'nun verdiği örnek exemplumları kendi eğitimlik süreçlerinde kullanabilirler.

Castro y Calvo (1945) hazırladığı çalışmada soylulara verilen bu eğitimi ahlaki, dini ve bilimsel, sosyal ve askeri eğitim olmak üzere dört ana başlığa ayırmıştır (s. 148-197). Bu başlıklar Don Juan Manuel'in aktarmak istediği bütün konuları kapsar görünmektedir. Eser, savaştan aile yaşantısına, Hristiyan ahlakından devlet yönetimde dikkat edilmesi gerekenlere kadar pek çok konu hakkında öğütler barındırır. Çalışmamızın başlığında belirtildiği üzere Don Juan Manuel'in tavsiyelerde bulunmak istediği pek çok konu arasından özellikle askeri ve politik alanda olanlar göz önünde olacaktır. Fakat özellikle politika konusunda keskin çizgilerle sınır çizmenin imkansızlığı sebebiyle, yazarın diğer alanlardaki düşüncelerini bu alanı yorumlarken göz önüne alınacaktır.

Kitapta verilen tavsiyeleri doğru bir şekilde yorumlayabilmenin yolu ise öncelikle Don Juan Manuel'in eğitim felsefesini anlamaktan geçer. Özellikle daha tecrübeli bireylerin gençleri nasıl eğitmesi gerektiğini konu alan II., XXI. ve XXIV. exemplumlar yazarın eğitim üzerine olan düşüncelerini anlamak için oldukça faydalı örneklerdir. Her ne kadar eserde bulunan bütün hikayeler didaktik yapıya sahip olsa da bu üç hikâye özellikle eğitim konusuna odaklandıkları için ilk olarak onları incelemek aynı zamanda eserde bulunan diğer exemplumların yazarın yorumlanmasını istediği şekilde anlaşılmasına yardımcı olmak için kilit noktası olacaktır.

4.2. Eğitimin Kişiyeye Göre Uygunluğu ve Doğru Bilginin Göreceliliği

Don Juan Manuel, tavsiyelerin kişinin konumuna uygun olması gerekliliğini pek çok kez **El Conde Lucanor**'da ima etmiştir. Bu düşüncesini **El Conde Lucanor**'da en iyi şekilde gözlemleyebileceğimiz bölüm ise kitabın II. exemplumu olan **“Lo que sucedió a un hombre bueno con su hijo”** (**“İyi bir adamla oğlunun başına gelenler”**) isimli, dünya tarihinde yaygın olarak tanınan doğu kökenli bir exemplumdur.³¹ Lacarra'ya göre (2005) bu exemplum'un dünya edebiyatında bu kadar yaygın görülmesinin sebeplerden biri oldukça basit ve her kültüre uyum sağlayabilecek bir olay örgüsüne sahip olmasıdır (s. 5). II. exemplum gerçeğin göreceliliği konusunu en direkt şekilde ele alan hikayelerden biridir. Kitapta verilen diğer öğütlerin, gerçek bilgi hakkında yapılan tanımlamaların da göreceli olduğu göz önüne alınırsa bu exemplumun eserin başlangıcında kullanılması önemli bir özelliğe sahiptir. Bu sebeple Don Juan Manuel'in eğitim hakkındaki düşüncelerini ele alırken bu exemplumla başlamak yerinde olacaktır. Bir önceki bölümde belirttiğimiz üzere yazar keskin ve değişmez öğütler vermek peşinde değildir. Tek bir önerinin her kişi için uygun olamayacağının farkındadır. Ele alacağımız exemplum da bu durumu bu konu hakkındaki düşüncelerini pekiştirir niteliktedir.

Hikâye Kont Lucanor'un Patronio'ya yapmak istediği planları olduğunu fakat insanların düşüncelerinden endişelendiğini anlatmasıyla başlar. Patronio insanların her zaman eleştiri getirebileceği bir nokta olduğunu ve doğru hareketin kişinin bakış

³¹ Bu hikâyenin daha fazla versiyonu için bkz.: Karl Goedeke (1864) “Asinus vulgi”, **Orient und Occident**, Sayı 1, s. 531-564.

açısına göre değişeceğini kanıtlamak amacıyla baba, oğul ve eşekten oluşan meşhur exemplumu anlatır. Exemplumda baba figürünün amacı sözlerini dinlemek istemeyen oğluna, tecrübe yoluyla bir eğitim vermektir.

“(…) bir zamanlar iyi bir adam ve oğlu varmış, çocuk genç olmasına rağmen çok zekiymiş. Baba ne zaman bir şey yapmaya hazır olsa, oğul amaçladıklarından zıt sonuçların ortaya çıkabileceğini belirtirmiş” (c. II, s. 45).

Baba figürü, oğluna insanların yaptıklarında her zaman bir kusur bulabileceğini göstermek amacıyla bir eşekle beraber pazara götürür. Bu yolculuk süresince eşeğe sadece babanın, sadece oğlun, ikisinin birden binmesi ya da hiçbirinin binmemesi gibi farklı kombinasyonlar denerler. Fakat her durumda yolda karşılaştıkları insanlar yaptıklarında kusur bulur. Verdiklerini kararları ne kadar diğer insanların tepkisine göre değiştirip, herkesi mutlu edecek bir sonuca ulaşmaya çalışsalar da asla amaçlarına ulaşamazlar. “Bu exemplumun çeşitli versiyonlarında babanın eşeği dereye atması, dövmesi vb. ceza yöntemleriyle bittiği sıklıkla görülür” (Lacarra, 2015: 7). Fakat olay örgüsü **El Conde Lucanor**’da daha önce, öğrenmenin tamamlanmasıyla biter. Çünkü Don Juan Manuel’in amacı öykünün verdiği görecelilik mesajını en iyi şekilde aktarmaktır. Bu yüzden olay örgüsü öğrenme bittiği zaman biter.

Exemplumda verilen mesaj ve karakterlerinin amaçlarına ulaşamamalarının sebebi oldukça açıktır. Diğer insanlar, olayı yaşayan kişinin bulunduğu durumu ve verdiği kararların arkasındaki motivasyonu hiçbir zaman tam olarak kavrayamazlar. Buna ilaveten, her kişi olayları ele alış biçimiyle farklılaşacağı için evrensel memnuniyeti sağlayacak bir davranış biçimi bulunamaz. Eserin bütününde gözlemleyebileceğimiz görecelilik kavramını, Don Juan Manuel kitabının atasözleri kısmında “Bütün iyi gözüken şeyler iyidir, kötü gözükenler kötüdür, iyi gözükenler kötüdür ve kötü gözükenler iyidir” (c. II, s. 445) şeklinde kısa ve öz bir şekilde ifade eder. Bu bakış açısı eserin ele alınışında bize dayanak noktası oluşturacaktır. Don Juan Manuel, bir soylunun verdiği kararlar yüzünden eleştirebileceğini ilk elden tecrübe etmiş bir kişiliktir. Yazdıklarından her soruna uyan tek bir çözümün olamayacağını fakat doğru çözüme giden yolda atılması gereken bazı adımların olması gerektiğini

savunduğu çıkarımını yapabiliriz. Lakin yaptığımız çıkarım Don Juan Manuel'in öğütlerinin yorumlanamaz ya da çelişkili olduğu anlamına gelmez. Verdiği öğütler belirli ahlak ve sosyal kurallar çerçevesinin dışına çıkmaz. Görecelilik, her kişinin bu öğütleri hayatına uyarlarken kendisine göre yapması gereken adaptasyonlar noktasında devreye girer.

Aynı zamanda bu hikâye yapısal olarak da önemli özelliklere sahip bir anlatı örneğini barındırır. Patronio bir exemplum aracılığıyla Kont Lucanor'a eğitim verir. Patronio'nun anlattığı exemplum içerisinde bulunan baba figürü ise oğluna o exemplumu yaşatarak eğitim sağlamaktadır. Bu çok katmanlılık bir tür *mise en abyme*³² olarak tanımlanır (Biglieri, 1989: 161-182). Yazarın esere dahil ettiği çok katmanlı anlatım, bir bilgiyi edinmenin en kolay yolu ve exemplumun eğitim sürecine olan etkileri konuları üzerine sorular doğurur.

“Bir bakıma, II. exemplumun başrol oyuncular, baba ve oğul, Patronio-Lucanor ikilisinin bir ekosü ya da kopyası gibi işlev görür. Kont öğretmeni tarafından ona sunulan exemplumlar aracılığıyla eğitilir. Genç ise babası tarafından hayata geçirilen bir exemplumla. Bu durumda olay örgüsü baba ve oğluna eşdeğer karakterler (Patronio ve Kont) çerçevesinde ifade edildiğinde öğrenme yaşanılardan anlatılana geçer” (Goyanes, 1982: 39).

Babanın öğretme yöntemi olarak yaşatmayı tercih etmesi ilginç bir detaydır. Bu durum akıllara öğrenme yöntemleriyle ilgili soruları getirir. Hangi öğrenme biçimi daha etkilidir; yaşayarak mı, dinleyerek mi? Pek çok modern pedagog ve eğitim bilimci ilk seçeneği seçecektir. Diğer didaktik türlerden farklı olarak exemplum ve benzeri kurgu ağırlıklı anlatı türlerinin kullanımının eğitimi kolaylaştırıcı etkisi inkâr edilemez. Exemplumda bulunan baba kurgu bir dünyada oğluna en faydalı olduğunu düşündüğü (tecrübe ederek) eğitim metoduyla ders verir. Fakat bu durum her zaman gerçek hayatta uygulanabilirliğe sahip değildir. Okuyucu ya da dinleyicinin, kendini

³² **Mise en abyme:** Fransızca kökenli bu terim sanat eserlerinde, eserin bir kopyasının eserin içine eklenmesi ya da bir anlatının içerisine benzer özellikli farklı bir anlatının yerleştirilmesi ile sonsuzluk olgusunu pekiştirilmesi tekniğine verilen isimdir.

ana karakterin yerine koymasını sağlayan exemplum kişinin öğrenme etkinliğinden daha fazla faydalanmasını sağlar.

4.3. Eğitimde Danışman ve Danışan İlişkisinin Önemi

Don Juan Manuel' in eğitim konusunda altını çizdiği farklı noktalar da bulunmaktadır. Eğitimin nasıl gerçekleşmesi gerektiği, kullanılması gereken sertlik ya da yumuşak başlılık, gençleri etkilemenin en iyi yolları bu konuların önde gelenlerindendir. Daniel Devoto (1972) tarafından yazarın bu hikâyeyi sözlü kaynaklardan ya da Kırk Vezir Hikayelerinden³³ edinmiş olabileceğini öne sürülen (s. 406-408) ve **regimine principum** türünden etkiler barındıran XXI. exemplum, “**Lo que sucedió a un rey joven con un filósofo a quien su padre lo había encomendado**”, (“Babası tarafından bir filozofa emanet edilen genç kralın başından geçenler”) Don Juan Manuel'in saydığımız konulara yaklaşımı hakkında bize önemli veriler sağlar.

Genç bir soylunun eğitimini konu alan bu bölümün olay örgüsü şu şekilde ilerler: Kont Lucanor vefat eden bir akrabasının oğlunun eğitimini üstlendiğini fakat çekinceleri olduğunu belirtir. Bu gencin en iyi eğitimi alması için nasıl bir yaklaşım izlemesi gerektiği konusunda Patronio' ya danışır.

“Zeki bir genç ve iyi bir adam olması açısından Tanrıya güveniyorum. Fakat görünüşler genellikle yanıltıcıdır ve genç erkekler genellikle yapmaları gerekenleri başaramaz, gençlik ve tecrübesizlik onu yolunda saptırmazsa mutlu olurum. Şimdi sağduyunuz ile bana yol göstermenizi, kendisi ve arazisi için en iyisini yapmam konusunda ona yol gösterebilmem için beni yönlendirmenizi istiyorum” (c. II, s. 159).

Bunun üzerine Patronio, genç yaşta kral olan bir genç ile danışmanı olan yaşlı bir filozof arasında geçenleri konu alan bir exemplum anlatır. Bu hikâye Antik Dönem eğitim felsefesinden beslenen etkiler barındırır. Örneğin Aristoteles, Büyük İskender'in on altı yaşına kadar eğitmenliğini yapmıştır. Bu exemplumda ölen bir kral

³³ Kökeni tam olarak bilinmemekle birlikte **Sindbadname**'den geldiği düşünülür. Doğu-İslam külliyyatında bir çerçeveye bağlı olarak kırk vezir tarafından aktarılan öykü derlemeleri olarak karşımıza çıkar.

henüz küçük yaşıta olan oğlunu bir filozofa emanet eder. Filozof çocuğa on beşine gelene vasilik yapar. Fakat genç kral bu yaştan sonra vasisi yerine başkalarının sözlerine daha fazla kıymet vermeye başlar, aldığı kötü tavsiyeler ve verdiği yanlış kararlar yüzünden ülkesi yıkıma sürüklenir. Bu öyküde de çok katmanlılık karşımıza çıkar ve filozof son bir çareye başvurur. Filozof, genç kralın aklının başına gelmesi için onu kandırır ve bir kâhin olduğunu iddia ederek ona bir fabl anlatır. Dinlediği fabldan ders çıkaran genç, ülkesinin geldiği durumun suçlusunun kendisi olduğunu ve bu durumu değiştirmenin de kendi elinde olduğunu fark eder.

Kont Lucanor ve genç asilzade, genç kral ve filozof ikilileri akıllara bu hikâyenin bazı otobiyografik özelliklere sahip olup olmadığı sorusunu getirir. Farklı eleştirmenler XXI. exemplum ve Don Juan Manuel'in yaşam öyküsü arasında bağ kurmuşlardır. Giménez Soler bu exemplum için "basit bir okumayla metnin, XI. Alfonso'nun hayatını ve Don Juan Manuel'in onun vasisi olarak hatalarını düzeltebilme arzusunu gizlediği görülür" (1932: 203) yorumunu yapmıştır. Alan Deyermond ise XI. Alfonso ile kurguda geçen genç kralın hayatı arasında hiçbir net benzerlik olmasa bile Don Juan Manuel'in Kastilya'da 1319 yılından (XI. Alfonso sekiz yaşındayken) itibaren olan ders yıllarını ve sonrasındaki dönemini düşünmeden bu exemplumu nasıl yazmış olabileceğini hayal edemediğini belirtir (2001: 231). Eser ve gerçek yaşam arasındaki benzerlikleri göz önüne almak bu exemplumun yorumlanması için ehemmiyetlidir. XXI. bölümde otobiyografik öğelerin bulabileceğinin akla gelmesinin sebebi ise Don Juan Manuel'in de çocuk yaşıta kral olan XI. Alfonso'nun vasilğini yapmış olmasıdır. Hem XXI. öykünün girişi hem de Patronio tarafından tavsiye vermek amacıyla aktarılan fabl, soylu bir eğitmen ve onun vesayetinde olan soylu bir genç ikilisini barındırır. Kurgu ve gerçek yaşam arasındaki ilk ortak nokta karakterlerin sahip oldukları sosyal statülerdir. Kont Lucanor'un eğitim vermesi gereken genç bir XI. Alfonso gibi bir kral olmasa da benzer elit bir zümreden gelmektedir. Otobiyografik öğeler taşıyan bir diğer nokta ise fablda geçen genç kralın güvenilir danışmanı filozofun tavsiyelerini dinlemek yerine diğer danışmanlarının fikirlerine daha önem vermesidir. Benzer bir tavrı XI. Alfonso, Don Juan Manuel'e

karşı sergilemiştir. Garcilaso de la Vega (ö. 1328)³⁴, Álvar Núñez de Osorio (ö. 1329) gibi Don Juan Manuel'e düşmanlığıyla bilinen ve hatta suikast planları düzenlemiş olan danışmanları desteklemiş, Don Juan Manuel'e sırtını dönmüştür.

XXI. exemplum, barındırdığı otobiyografik özelliklerin yanı sıra yazarın eğitim metotları hakkındaki düşünceleri üzerine de önemli veriler barındırır. **El Conde Lucanor**'da altı çizilen yaklaşımların bazıları dönemiyle büyük uygunluk göstermektedir. Benzerlik gösteren noktalardan ilki öğretici-öğrenci ilişkisidir. Orta Çağda, özellikle manastır okullarında bu ilişki çok özeldir ve genellikle akademik öğretimin ötesine geçtiği gözlemlenmiştir. Patronio, Kont Lucanor'un en önemli danışmanı olmasının yanı sıra bir nevi sırdaşıdır. Kontun devlet yönetiminden, maddi konulara, dini yaşamdan evlilik hayatına dek (örneğin VI, VIII, LI, XXVII numaralı exemplumlar) pek çok konu hakkında Patronio'ya rahatça danışabilmesi aralarındaki güven ilişkisini gösterir niteliktedir.

Orta çağda hâkim olan eğitim anlayışlarıyla olan bir diğer benzerlik ise **El Conde Lucanor**'un bir nevi şövalyelik eğitimi sunuyor olmasıdır. Kilise ve manastırlarda verilen dini eğitim ve üniversite eğitimlerinin yanı sıra genç soyluların askeri eğitimden geçmesi orta çağda yaygın görülen bir konsepttir. Sıklıkla küçük yaştaki soylu çocuklar başka bir soylu yetişkinin gözetimine verilir, burada ata binme, silah kullanma gibi eğitimler almaya başlardı. On beş yaşına gelen bir genç soylu bir beyin yaveri görevini (**escudero**) üstlenip eğitimini tamamlardı. Yaverlik görevinin başarıyla tamamladıktan sonra yirmi yaşına geldiğinde, gelecek askeri hayatında kullanacağı silahları kabul aldığı bir törenle şövalye ilan edilirdi (Alighiero Manacorda, 2004: 249). Bu eğitim yalnızca askeri değildi, her şövalyenin belirli erdemlere sahip olması beklenirdi. Belirli ahlak kurallarına uyum göstermek, belirli bir bilgi birikimine sahip olmak, şövalyelik onur ve haysiyetine sahip olmak bu eğitimin bir parçasını oluştururdu. Ayrıca her şövalye nezaket, sevgi, cesaret, disiplin ve haysiyet gibi Hristiyanlık erdemlerini de benimsemeliydi (Alonso Salas, 2012: 76).

³⁴ 1501-1536 yılları arasında yaşayan ünlü şair Garcilaso de la Vega ile karıştırılmamalıdır. Burada adı geçen kişi "**el Viejo**" olarak da tanınan I. Garcilaso de la Vega'dır.

Don Juan Manuel de şövalyelik ve şövalyelik eğitime verdiği önemi farklı eserlerinde dile getirmiştir:

“Laik olan kişiler için, eğitim almanın en iyi yolunun başka bir Senyör ’ün evi olduğuna inanılır. Pek iyi ve pek bilgili kişiler ve öğrenme açlığı olanlar için bu daha kıymetlidir, başka hiçbir yer bu kadar iyi öğrenmelerini sağlayamaz” (c. II, s. 160).

El Conde Lucanor’un eğitim açısından en çok vurguladığı konuların başında ise keyif vericilik ve ılımlı yaklaşım gelir. XXI. exemplumun sonunda yazar tarafından söylenen “Gençleri sertlikle uyarma, onlara keyif verici sözler söyle” (c. II, s. 162) bu yaklaşımı destekler niteliktedir. Gerçekten de fiziksel şiddete ya da sert sözlere Don Juan Manuel’in eserlerinde nadir rastlanır. Şiddetin sadece küçük yaşlarda caydırıcı bir etken olarak kullanılması uygun görülür. **Libro del caballero et del escudero** kitabında “Baba, bir küçük evladına vurduğunda, bir eliyle vuruyorsa öteki eliyle ekmek vermelidir” (c. I, s. 86) diye belirtir. Barındırdığı ılımlı yaklaşım sebebiyle **El Conde Lucanor**’un çağdaşlarına göre daha modern bir yaklaşım benimsediği söylenebilir. Çünkü orta çağda uygun miktarda zalimliğin eğitimde önemli bir yere sahip olduğu düşüncesi yaygındır. “Orta Çağda çocuk ve gençlerin terbiyesinde fiziksel cezalara yer verilmiştir” (Lacarra, 2015: 8).

Fakat **El Conde Lucanor**’da eğitimi daha keyifli yapmaya yönelik bir yaklaşım hakimdir. Özellikle hedef kitle soylu sınıfı olduğu için bu sürecin olabildiğince keyifli olması önemli bir özelliktir. Gençleri keyif alabilecekleri şekilde eğitmek, verilen cezaların olayın anlaşılmasını sağlayacak dersler olması amaçlanır. Gerektiğinde eğitimin sağlanabilmesi için eğitmenin kandırmacaya başvurusu, yalan söylemesi hoş görülebilir. Fakat bu kandırmaca herhangi bir zarar vermeyi ya da karşıdaki kişiyi incitmeyi amaçlamaz. Bu bakış açısı siyasi arenada oldukça fayda sağlayabilecek bir yaklaşım olmasına rağmen dini doktrinlere aykırı düşer. Yalanın gerekli durumlarda kullanılabileceğini savunan yaklaşım XXI. hikâyede Patronio’nun eğitimde bazı taktiklerin kullanılması üzerine verdiği öğütlerde açıkça görülür.

“Ve siz, Kont Efendi, bu genci yetiştiriyorsunuz ve onu iyi yola sokmak istiyorsunuz, bunun için onun durumu anlamasını sağlayacak güzel sözler ya da örnekler bulun. Fakat onları asla hakaret ve cezalarla eğitmeye çalışmayın, çünkü gençler kendisine tavsiyede bulunulduğunda sıkılırlar, özellikle de soylu olanlar hatalarına dikkat etmeden bunu bir saldırı olarak algırlar” (c. II, s. 162).

Eğitmenler tatlı sözlü oldukları kadar sabırlı da olmalıdırlar. Yazar, **Libro de caballero et del escudero**’ da “On dört yaşına gelene kadar gençlerin çocuk olduğu unutulmamalı, bu sebeple ceza kadar ödül vermek de önemlidir (...)” diye belirtir (c. I, s. 75). Bir danışmanın sahip olması gereken en önemli özellik tatlı sözler sayesinde dinleyicisinin ikna edebilme özelliğidir. Don Juan Manuel’in XXI. bölümde altını çizdiği danışman özellikleri aynı zamanda bütün eser için uygulanabilir niteliktedir. Bu bölümde verilen bütün öğütler, kitap boyunca Patronio’nun bünyesinde gözlemlenebilir.

4.4. İnsanları Tanımanın Yolları ve Eğitim Metotları

Eğitim felsefesi konusunda ele alacağımız son exemplum olan” **Lo que sucedió a un rey que quería probar a sus tres hijos**” (“Üç oğlunu test etmek isteyen kralın başına gelenler”) isimli XXIV. exemplum, gençlerin nitelikleri ve bunları keşfetmenin yolları hakkında bize ipucu sunar. Bu exemplumda bir yönetici adayının sahip olması gereken nitelikler ve insanları doğru tanımanın ehemmiyeti ön plana çıkar. Bölümün girişinde Kont Lucanor, evinde pek çok gencin eğitim aldığını belirtir ve bu gençlerin yetişkinliğe erdiklerinde nasıl insanlar olacaklarının anlamının bir yolu olup olmadığını öğrenmek ister (c. II, s. 180).

Patronio, bu soruyu iki noktadan ele alır. İlk cevabı “hiç kimse buna kesin bir cevap veremez ve hiç kimse gelecekte olacak bir şeyi kesin olarak bilemez” (c. II, s. 180) olur. Bu ilk cevap daha fazla dinsel kimliğe sahiptir. Kesin bir cevap vermekten kaçınan Patronio, bunun yerine cevabının ikinci yarısında Konta yardımcı olabilecek ipuçları verir.

“Patronio’nun bakış açısı Hristiyanlık açısından tamamen ortodokstur. Aziz Augustine ve Boethius geleneğine uzanan bu yaklaşım, Tanrı’nın zamanı bütünsel bir sonsuz an olarak gördüğünü bu sebeple kendi özgür iradeleri ile seçim yapacak insanların

gelecekleri üzerinde ihtiyat sahibi olduğunu öne sürer. Patronio benzer bir şekilde bütün determinizm sorularını bir kenara iter” (Looze, 2006: 161).

Şövalyelik ahlakının din ile içi içe geçmiş yapısından ötürü iki konsepti birbirinden ayrı olarak ele almak imkânsız olacaktır. Don Juan Manuel’in ve eserlerinde karakterlerinin ahlaki anlayışı ve dünya görüşleri Hristiyanlık öğretileri ile yakından ilişkili olmuştur. Hem bu exemplumda hem de farklı örneklerde bu ilişkiyi gözlemlene fırsatı buluruz.

Bu kapalı cevabın ardından Patronio, Kontun işine yarayacak bir cevap vermeye odaklanır. Gelişme çağında olan bir kişinin karakteri üzerine ipucu verebilecek belirtileri içsel ve dışsal olmak üzere ikiye ayırır. Dış işaretler olarak fiziksel özellikleri ele alır. Yüz, vücut, duruş ve cilt tonu gibi özellikler karakterle ilgili bazı belirtiler verebileceği fakat en önemli faktörün yüz ve yüz ifadesi olduğunu belirtir. Patronio en büyük önemi yüze özellikle de gözlere verir. Fakat bu özelliklerin birbiriyle çakışır olabileceğini bu yüzden güvenilmez olduklarının altını çizmeyi de ihmal etmez (c. II, s. 180). Fiziksel görünüme verilen önem akıllara askeri disiplini getirir. Bir gencin soylu ya da akıllı yüz hatlarına sahip olmasının (yakışıklı olmak ile karıştırılmamalı) yanı sıra sağlığı ve çevikliği de önemli noktalar olarak ele alınabilir. Çok yönlü bir yönetici aynı zamanda bir savaşçı da olması gerektiği için fiziksel kusurlar dezavantaj oluşturmaktadır.

Patronio’nun ikinci olarak ele aldığı içsel özellikler konusuna geçmeden önce ise dikkat çekici bir cümle yer alır. Patronio dışsal özellikler ile ilgili cümlelerini bitirdikten sonra “Ve bu iç sinyaller sorularınızı yanıtlamak için her zaman yanıltıcıdır fakat gençler içsel özelliklerle değerlendirebilir” (c. II, s. 181) diye belirtir. Bu pasajın Orta Çağa ait bütün elyazmalarında ve Argote de Molina’nın versiyonunda dışsal yerine içsel özellikler şeklinde geçtiği görülür. Alberto Blecua (1980) bu değişikliği Don Juan Manuel’in elyazmalarında bulunan tek “sıradan hata” olarak yorumlar (c. II, s. 47-48). Blecua’nın bu yorumunun eserin pek çok modern baskısına ilham oluşturduğu düşünebilir. Genellikle göz ardı edilen bu iç-dış farkı Laurence de Looze (1995) tarafından ele alınmıştır. Patronio’nun içsel özellikleri örneklendirmesinin ve bunların dışsal olanlardan farkını açıklamadığı için, sonrasında ise anlattığı

exemplumda bulunan Moor kralın da bu farka net bir cevap getirmemesi sebebiyle bu durumun sıradan bir hatadan daha fazlası olabileceğini, Orta Çağ metinlerini ele alırken kesin kararlar vermekten kaçınmak gerektiğine değinir (s. 159-181).

Her iki yorum da göz önüne alındığında içsel sinyallerin neler olduğunu yazar tarafından ucu açık bırakıldığı söylenebilir. Patronio tarafından anlatılan XXIV. exemplum içsel sinyallerin önemini belirtir, fakat bunların açık açık neler olduğunu bize söylemez. “Sözlerle değil yapılanlar hangi çocuğun en iyi adama dönüşeceğini göreceksin” (c. II, s. 182). Çünkü içsel belirtileri dışarıdan gözlemlemek neredeyse imkansızdır ve herkes yalan ve aldatmayı bir araç olarak kullanabilir. Yalnızca test edilen ilişkiler güven kazanmayı hak eder.

XXIV. exemplumu daha detaylı olarak ele alıp inceleyecek olursak, hikâye yaşlı bir kralın tahta hangisinin geçeceğine karar vermek üç oğlunu test etmeye karar vermesiyle başlar. Kral her oğlundan kendisini ve atını hazırlamasını ister. Sonrasında ise oğullarını şehri gezmeye gönderir. En büyük oğul hazırlanma sürecinde babalarına defalarca soru yöneltirler. Sıra şehri gezmeye zaman ise yanlarına büyük bir kabile olarak üstünkörü bir gezi gerçekleştirirler. Saray dışı hakkında yaptıkları yorum ve gözlemler yüzeyseldir. Yaptıkları eylemler, derinlemesine inceleme yapma gayesine sahip olduklarını göstermez. Üç oğul geleneğine uygun olarak ise en genç oğul aynı testten geçse de diğer kardeşlerinden farklı davranır. Pek çok folklorik öyküde görüldüğü üzere burada da çocuk sayısı üçtür ve kardeşlerine kıyasla daha iyi eylemlerde bulunur. Bu durum popüler edebiyatın etkilerinin eserde bir yansımasıdır. Hazırlanma sürecinde hareketleriyle babasına olan saygısını ve sevgisini belli eder. Şehre düzenlediği geziden sonra ise babasına diğerlerinden farklı cevaplar verir. Küçük oğlun olaylarının derinine inmeye çalıştığını, işin özünü anlamaya çalıştığını görürüz. Bir diğer dikkat çeken nokta ise bu karakterin kralı eleştirmekten, krallıkta eksik olan noktaların altını çizmekten kaçınmamasıdır. Curtius’a göre (1953) sözlerinde ve eylemlerinde barındırdığı uyumluluk kahraman” tanımının klasik özelliklerinden biridir (s. 177-178).

En küçük oğul gördükleri aşırı övgü ya da abartmayla aktarmaz, eleştiri de getirir tıpkı iyi bir yöneticinin de olması gerektiği gibi. Bu sayede halkına hizmet yeteneğine ve gerçekliği gözlemleme yeteneğine sahip olduğunu gösterir. Ayrıca

küçük oğul bir kralın sahip olması gereken özelliklerden biri olan öğrenme merakı sayesinde de öne çıkar.

Bu exemplumun en önemli işlevi nasıl yönetmeli ve nasıl tavsiye vermeli sorularına getirdiği çözümler olacaktır. Kralın gerçekleştirdiği test bilinmeyi anlamaya götürecek bir yol işlevi görür. Verilmek istenen dersi netleştiren bir araçtır. Test kişilerin içsel özelliklerini sorgulamaya yarar. Patronio'nun da belirttiği üzere içsel sinyaller tek anlamlı değildir. Önemli olan bu sinyallerin nasıl okunacağı ve yorumlanacağını bilmektir. Bu öykü aracılığıyla sunulan model sayesinde Patronio, bilme ve durumu anlama yeteneğinin nasıl olması konusunda Konta bir eğitim verir. Bu eğitim ise hem Kont hem de okuyucu için kendi hayatlarına uygulayabilecekleri bir bakış açısı sunar.

Şövalyelik eğitimi fiziksel olduğu kadar ruhsal bir eğitimidir. İki alanda da mükemmellik gerekir. Fiziksel mükemmellik isteği savaş konusu ile yakından ilgilidir. Silahların kontrol edilmesi, savaş alanında güçlü kalabilmek bu nitelikle yakından ilgilidir. Şövalyelik eğitimi yaşlara göre farklı dönemlere ayrılır. Don Juan Manuel'in hedef kitlesi de bu dönemdeki gençler oluşturur. Çalışmasında bir nevi şövalyelik eğitiminin pratik yönlerini (fiziksel özelliklere odaklanmak yerine ruhsal eğitimi merkeze almaktadır) ele alır. Hedeflediği keyifli ve ikili ilişkilere dayalı öğretim modelini ise bir sonraki iki bölümde ele alacağımız politika ve savaş gibi kavramlarda gençlere en faydalı bilgileri sunabilmek için kullanır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

POLİTİKA

5.1.Politika

Don Juan Manuel, gurur ve bilgelikle dolu politik hayatı bir yanda edebi hayatı bir yanda politik kimliği olmak üzere tartışmalı bir figür olarak karşımıza çıkar. Fakat bu iki kimlik birbirinden bağımsız düşünülemez. Edebi hayatının içerisinde politik hayatından izlere rastlarız.

Yazar edebi kimliğı eserlerinde orta çağda yaygın olarak görülebilecek bir formatta antik çağlardan alınmış karakteristikler vasıtasıyla didaktik bir şekilde dünya görüşünü ifade eder. Eserleri sıradan okuyucuya yaklaşma arzusunu kapsayacak şekilde netlik ve uygun derecede retorik kapalılık sergiler. Yazar, hem yazar bilincine ilk sahip olan kişilerden biridir hem de sanatçı yaratıcılığını ilahi gücün bir enstrümanı olarak görüp alçak gönüllük sergiler (Stefano, 2017: 15). Yaratıcı kudret Don Juan Manuel tarafından sıklıkla Tanrıya atfedilmiştir. Sanatçı ilahi yaratımın bir yorumlayıcısından fazlası değildir “eğer faydalı ya da iyi bir şey yaparsam Tanrıya şükrederim, çünkü O bütün iyi şeyleri yapan ve söyleyendir” (c. II, s. 27). Eser boyunca sunduğı pek çok öneri kendi kişisel yorumundan izler taşısa ve yazar bilincine sahip bir şekilde oluşturulmuş olsalar da övgünün tamamını kendi üzerine almadığı sonucuna ulaşabiliriz.

El Conde Lucanor’un temel mesajı ruhun ebedi kurtuluşa ermesidir. Daha önceki bölümlerde değindiğimiz üzere bu kurtuluş yalnızca kişinin içinde bulunduğu toplumsal sınıfın gerekliliklerine uygun hareket etmesi ile gerçekleşebilir. Don Juan Manuel kişisel hayatında döneminin kültürlü yönetici figürünün uygun bir örneğidir. Sürekli olarak aktif bir yaşamın parçası olmuştur ve kültürel açıdan gelişimini artıracak eylemlerde bulunmuştur. **El Conde Lucanor**’da bulunan hikâye ve tavsiyeler ise ebedi kurtuluşa erişmek için uygun adımlar atmak için bir yöneticinin karşısına çıkan problemlerle nasıl başa çıkabileceğı konusunda yardımcı olmayı amaçlar. Bu problemler ün ve onur, sahip olunan mülk ve topraklar, dost ve düşmanlarla kurulan ittifaklar gibi farklı konuları kapsar.

Bahsedilen alanlarda başarıya ulaşabilmek için Don Juan Manuel’in önceki bölümlerde bahsettiğimiz genel eğitim çerçevesi ve felsefesi kapsamında vermeyi amaçladığı eğitimler başında politik eğitim gelir. Bu bölümde eğitim olarak adlandıracak olan süreç resmi bir eğitim sürecini ifade etmez. Yazarın eserinde değindiğı öğütler dolaylı bir eğitim süreci oluşturur ve bu bölümde politik eğitim olarak ele alacağımız konu da bu dolaylı eğitim yöntemidir. Eser boyunca exemplumlar aracılığıyla kişilere belirli erdem ve değerlerin kazandırılması sağlanır. Bu kapsamda eğitimin politika ağırlıklı yönünün temel konu başlıklarını, iyi bir yöneticinin özellikleri, yönetme sanatı, doğru ittifaklar kurabilmek, siyasal arenada

gerektiği durumlarda yalana başvurabilmek ve bir yöneticinin kendisine söylenen yalanları ayırt edebilmesi oluşturur. Bu bölümde amacımız eserin genel anlamıyla politika ve yönetim ile ilgili alanlarına odaklanmaktır. Don Juan Manuel, sahip olduğu pratik ve teorik politika bilgisini çeşitli edebi geleneklerden eserlerle harmanlayarak ahlak ve politik alanda öğütler vermeyi amaçlar. Her ne kadar ele alınan politik konular tamamıyla XIV. yüzyıl Kastilyanın politik düzlemiyle birebir örtüşmese de daha önceki bölümlerde değindiğimiz farklı eserlerde görüldüğü üzere Don Juan Manuel, exemplumları ahlaki ve politik eğitim için kullanan ilk kişi değildir. Exemplumların politik eğitim amacıyla kullanımı **Panchatatra**'ya kadar uzanır. İlerleyen yüzyıllarda farklı ülke ve dillerde sıklıkla benzer amaçlarla kullanıma rastlanır. Yazarın sahip olduğu pratik ve teorik tecrübenin çokluğu ve bu tecrübenin belirli bir yazar bilinciyle exemplumlara aktarılması **El Conde Lucanor**'u özel bir noktaya taşır.

Eserin hedef kitlesini oluşturan genç asilzadelerin politik anlamda edindikleri bilgiler çeşitli alt başlıklara ayrılabilir. Bu başlıkların en önemlilerden biri savaş kavramı ve yöneticilerin bu konuya yaklaşımı olacaktır. Savaş hakkında yorum yapabilmek için, Don Juan Manuel'in politikaya yaklaşımı hakkında genel bir çerçeve oluşturmamız gerekir. Bu sebeple beşinci bölüm tamamıyla politikaya odaklanırken, altıncı bölümde ağırlıklı olarak savaş temasını ele alacaktır. Politika ve savaş konseptleri birbiriyle oldukça iç içe olan ve ayrı ele alınması oldukça zor olan kavramlar oldukları için kitapta her iki konuyu da bir arada kapsayan exemplumlar bulunmaktadır. İnceleme sırasında bir ayırım sağlanması için savaş hakkındaki öğütlere özel olarak değinmek istediğimiz politik çağrışımları da olan bazı exemplumları bu bölümde es geçilip, direkt olarak altıncı bölümde ele alınacaktır.

El Conde Lucanor, Don Juan Manuel tarafından gücü elinde bulunduran monarşi yanlısı kurumlarla, soylular ve iyi anlayışa (Patronio) sahip insan arasında kurulması istenen dengeyi temsil eden bir bağlantıdır (Fantín, 2013: 2288). Bu sebeple eser boyunca yazar tarafından kaleme alınan öğütler bu dengeyi sağlamaya yöneliktir. Don Juan Manuel, soylu sınıfının eğitimle olan yakınlığının daha da artmasıyla ortaya çıkan eğitilmiş yöneticilerin önemli bir temsilcisidir. Sahip olduğu eğitim ve ilgi alanlarının ona kazandırdıkları sayesinde geçmiş kültürel geleneğin temellerinden faydalanarak bunları kitlelerce anlaşılması kolay bir şekilde sentezleyerek ortaya

sunar. Bir yöneticinin hayatının en önemli parçalarından biri olan politika ise bunun başında gelmektedir. Soylu bir kişinin kurduğu ikili ilişkiler, verdiği kararlar ve aldığı inisiyatifler sahip olduğu konum için her zaman önem teşkil edecektir. Bu sebeple kişinin her zaman etrafındakilere karşı dikkatli olması ve fevri kararlar almaktan kaçınması gerekir. **El Conde Lucanor**'da sunulan öğüt ve tavsiyelerin amacı politik açıdan doğru kararlar verilmesini sağlamaktır. Bu kararlar bazı durumlarda daha aktif önlemleri kapsarken bazen de pasif olmanın ve Tanrının adaletine güvenmenin önemini üzerinde durulur. Her iki durumda da kişinin yüzleşmesi gereken kararlar vardır, bir eylemi yapmayı seçmek kadar pasif kalmak da beraberinde belirli sonuçlar getiren bir süreçtir. Birincil ya da ikincil karakter olarak bir kral figürünü barındıran exemplumlar kurgusal olaylardan bahsetseler de **espejos de príncipes** (bu edebi türün detaylarına daha önce 2.bölümde ele almıştık) gibi politik kökenli eserlerle benzer devlet problemlerini ele alırlar. Bu exemplumlarda dönemin genel sorunlarıyla (iyi danışman seçimi, erdemli bir insan olmak vb.) savaşmak için evrensel çözümler sunulduğu görülür. Fakat aynı zamanda bölgesel ve tarihsel anlık problemlere (yeniden fetih, genç kralların merkezi otoriteyi sağlamakta yaşadıkları sorunlar vb.) yönelik çözümler sunan öneriler de bulunur (Janin, 2018: 93).

Eser boyunca ele alınan problemlerin bazıları daha evrensel problemlere odaklanırken bazıları ise yazarın içinde bulunduğu siyasi düzleme özeldir. Yazar tavsiyeleriyle benzer durumda bulunan kişilere çözüm olanakları ve yeni bakış açıları sunmayı amaçlar. Fakat verdiği çözümler genellikle farklı yorumlamalara açıktır. Bu görecelilik aynı zamanda bir düalizm olarak da yorumlanabilir. “**El Conde Lucanor** düalizm tarafından yönetilir, kitabın hem “**Libro de Patronio**” hem de “**El Conde Lucanor**” olarak anılması bile bize bu düalizmi anımsatır” (Ayerbe Chaux, 1969: 32). İyi ve kötü, dost ve düşman, savaş ve barış gibi pek çok ikili karşıtlık eser boyunca bir arada sunulur. Lakin Patronio tarafından bu ikili karşıtlıkların değişken doğasının, örneğin bir dostun kolaylıkla düşmana dönüşebileceğinin altı da çizilir. Bu düalizm aynı zamanda politik amaçlı tavsiyelerde de dikkati çeker. Özellikle XX. yüzyılın ikinci yarısında pek çok eleştirmen metnin geleneksel incelemelerde fark edilmemiş bir “anlam çokluğuna” sahip olduğunun altını çizmeye başlar. Bazı eleştirmenler **El**

Conde Lucanor'da bulunan çift anlamlılığın eseri **Libro de Buen Amor**³⁵'a yaklaştırdığını (Looze, 1995: 34), ve hem Don Juan Manuel hem de Juan Ruiz' in, didaktik yazarlar olarak “pragmatizme bir vurgu” gösterdiklerini belirtir (Seidenspinner-Nuñez, 1988-89: 254). Farklı eleştirmenler ise **El Conde Lucanor**'un tavsiye çokluğu ve göreceliliği ya da yüzünden kafa karışıklığı yarattığını (Baquero Goyanes, 1982: 33), ya da hikayelerin çerçevesinin ahlaki bir görecelik yarattığını söyler (Menocal, 1995: 479). Hem **Libro de Buen Amor** hem de **El Conde Lucanor** yazıldıkları tarih sebebiyle geç orta çağ ve Rönesans arasındaki bir döneme denk düşerler. Bu sebeple bu iki eserin incelenmesi sayesinde bu geçiş dönemi hakkına daha fazla bilgi almak, bu dönemin toplumun farklı kesimleri üzerinde nasıl etkiler yarattığını görmek için oldukça önemlidir.

Hatırlanacak öğütlerin çokluğu ve çeşitliliğinin Kont Lucanor üzerinde de bir etki yarattığı gözlemlenebilir. Kont, L. exemplumda son bir basit tavsiye için ricada bulunur çünkü hatırlanacak çok fazla detay vardır. Bahsedilen bütün tavsiyelerden içerisinden kişinin iyiliği için en iyi olanın belirtilmesini ister.

“Patronio, kesin olarak biliyorum ki sen öyle bir bilgeliğine sahipsindir ki, dünya üzerindeki hiçbir insan sorulan bir soruya senin kadar iyi cevap veremez. Bu yüzden sana bir adamın sahip olabileceği en iyi özelliğin ne olduğunu bana söylemen için yalvarıyorum... ve çok fazla şey olduğu için, devam edebilmem için hatırlayabileceğim son bir öğüdü bilmek isterim” (c. II, s. 413).

Eserde sunulan bu görecelik verilen tavsiyelerin uygulanabilirliğini artırır. Evet her bölümde verilen öğütler birbirinden bağımsız veriler olarak ele alınırsa eserin geneli büyük bir çelişkiler ağı gibi gözükabilir ama eserin genel çerçevesi içinde ele alındığında **El Conde Lucanor**'un düalizmi ya da göreceliliği hem eseri hem de verilen öğütleri özel kılan bir özellik gösterir. Don Juan Manuel bu düalizm

³⁵ Yazarı Juan Ruiz olan **Libro de Buen Amor**, XIV. yüzyıla ait her biri ahlaki bir mesaj taşıyan genellikle komedi unsurları barındıran exemplumlardan oluşan bir derlemesidir. Bu eser de **El Conde Lucanor** gibi didaktik edebiyatı kullanarak çok anlamlılık sağlanmasını gerçekleştirir. Exemplum türünün yorumuna açıklığı sayesinde ilk bakışta yalnızca keyif verici hikayeler olarak görülebilecek bu eserlerden farklı okuyucular farklı dersler çıkarabilirler.

aracılığıyla hayatın sadece zıt ikililerden oluşmadığını, zıt kavramların aslında birbirine görüldüğünden daha da yakın olabileceğini gösterir. Eserde çift anlamlılığın ve yoruma açıklığın olduğu kuşku götürmez derecede barizdir. Fakat bu durum zaten Don Juan Manuel'in reddettiği bir gerçek değildir. Eserinin giriş bölümünde herkesin kendine uygun olan tavsiyeyi alması gerektiğini belirtmiştir. Yazarımız dünyanın siyah ve beyaz olarak ikiye ayrılamayacağını, gri alanların mutlaka olduğunun bilincinde gözükmektedir. Verilen tavsiyelerin çok anlamlılığı ve çeşitliliğinin sebebi her ne kadar birbiriyle benzer durumlar olsa bile (örneğin düşmanlara karşı tedbirli olmak) her durumun kendine özgülüğünde yatmaktadır. Sınırları net bir durum için verilen tavsiye bir diğerine uyum göstermeyebilir, ya da oldukça benzer gereken durumlar farklı tedbirleri gerektirebilir. Bu bölümde ele alacağımız politika ile konu başlıklarında eserin anlamsal göreceliliği ya da anlam çokluğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu durum dikkate alındığında eserde çelişkili gibi gözüken öğütlerin aslında bir zıtlık yaratmak değil de birbirini destekleme amacıyla verildiği, boş kalan alanları doldurduğu görülecektir. Burgoyne'nin belirttiği üzere (2007) paradoks ve exemplum gibi farklı retorik araçların kullanımı XIV. yüzyıl okuyucularına sosyal ve politik dersler sunmanın yanı sıra Don Juan Manuel'in kendi sosyal ve politik ekseninde olan anlaşmazlıkları metne dökmesine de olanak sağlar (s. 48). Sıklıkla gerçek dünyada da görülebileceği üzere yaşanan problemler tek bir şemaya ya da formata oturtulamaz. Farklı sorunlar beraberinde adaptasyon yeteneğinin gerektirir. Bu sebeple Don Juan Manuel'in içinde bulunduğu eksenin aktarması için exemplumun çok anlamlılığa açık doğası uygun bir araç görevi görmüştür.

Stefano'ya göre eğer bütün didaktik eserleri şeffaf ve açık simgeler aracılığıyla teorik bir eğitimse, **El Conde Lucanor**'da okuyucuya aynı eğitimi simgelerin yorumlanması, çözülmesi gerektiği gerçek hayatın kaosunda somutlaştırılmış bir şekilde sunar. Bundan dolayı faydalı öğütleri insanın başarı ve avantajına dayanır. Kontun danışmanına bahsettiği durumlar yaşamın beraberinde getirdiği belirli durumlara denk düşer. Fakat bunlarda gerçek anlamı bulmak için kelimelerin ötesine geçmek gerekir ve Patronio bu gerçeği bulmaktan sorumlu kişidir. Belirsiz ve gizli olan yazım tarzına değil tavsiyelere başlanmasını sağlayan olaylarda bulunur. Kont

tarafından aktarılan olaylar iki kez yorumlamayı gerektirir. Bunlardan ilki genellikle yanlış olan, zevahirler arkasına saklanmış olan ve içerisinde gerçek hakikatı barındıran bir kamuflej olan kelimesi kelimesine yorumlamadır. Doğru yorum ise bize Patronio tarafından sunulur (2017: 351). Kont tarafından sunulan problemler Patronio tarafından derinlemesine ele alınır. Kont bir yöneticinin hayatı boyunca karşılaşılabileceği sorunları danışmanının önüne getirir. Bu bölümde politika ekseninde ele alınacak sorunlar genellikle kendini aldatmacadan sakınma yolları ve arkadaşlık kavramlarına odaklanır. Don Juan Manuel, bu iki ana başlığı da eserin tamamına hükmeden düalizm çerçevesinde bizlere sunar.

5.2. Politik İlişkilerde Yalan ve Aldatma

Çelişki ve çok anlamlılıktan bahsedildiğinde aklımıza ilk gelecek olan konu başlığı kandırma, aldatma anlamlarındaki **enganno** terimi olacaktır. Real Academia Española (İspanyol Kraliyet Akademisi) tarafından 1726 ve 1739 yılları arasında yayınlanan Kastilya dilinde düzenlenen ilk sözlük olan **El Diccionario de Autoridades**'de yapılan tanımlamaya göre “Söylenen, yapılan ya da düşünülen, inanılan ya da tartışılan şeylerde gerçekliğin eksikliği ya da yokluğu” olarak tanımlanır. Bu kelimenin sözlük anlamı bile yalan ve kandırma gibi kavramların farklı dereceleri olabileceği bilgisini sunar. Gerçek bilginin belli derecelerde bulunması ya da tamamen olmaması farklı kandırma türlerini ortaya çıkarır.

Enganno kavramın eser boyunca pek çok kez tekrarlandığına şahit oluruz. Bu terim eserde yeri geldiğinde yalan kavramını, yeri geldiğinde ise kişileri aldatmaya yönelik davranışlarda bulunmayı açıklamak için kullanılmıştır. Eser boyunca gerçek ve yalan arasındaki farklar, yalanın etkileri, güzel sözlere kanıp kolayca aldanmak gibi temaların pek çok exemplumda karşımıza çıktığını görülür ve bu konu başlığı altında toplanabilecek olan öğütlerin bazen çelişkili gözükebileceği dikkat çeker.

İlk olarak dikkat çeken noktalardan biri Katolik ahlak kurallarıyla çelişkili gibi gözüken bir öğüt olan yalan söylemenin bazı durumlarda kabul edebilecek olmasıdır. Bir yandan Kont Lucanor karakteri de dini açıdan her zaman bir günah olarak konumlandırılan yalanın şiddetle kınar. “(...) yalan söylemenin kötü bir şey olduğuna inandığım için asla yapmadım” (c. II, s. 209) ve “Gerçeği takip edin, tüm yalanlardan

kaçının, çünkü yalancıların sorunları büyür” (c. II, s. 213) bir yandan ise açık bir şekilde dile getirilmese de karakterlerin kendini savunma aracı olarak yalanın kullanılmasına eserde sıklıkla rastlanır.

Din için iyi ya da kötü olan kavramlar her zaman ülke veya soylular için aynı sonuçları doğurmayabilir ya da aynı anlamlara gelmeyebilir. Toplumun en üst kesimini oluşturan ruhban sınıfı ve aristokrasi arasında çıkar çatışmaları gözlemlenebilir. Kilisenin sunduğu bütün ahlak ve dini kurallara uymak soyluların güç kazanması önünde büyük engeller teşkil edecektir. Böyle bir çelişki durumunda soylu bir bireyin doğru seçimi yapması gerekecektir. Hem yazar hem de Kont Lucanor **engannoyu** kendi amaçlarına ulaşmak için kullanmıştır. Açık bir şekilde Kilisenin öğretilerine karşı çıkmak mümkün değildir. Fakat öğretilerde açıklar bulmak ve bunları kişisel düşünceler çerçevesinde yorumlamak mümkündür. Exemplum kullanımıyla yazar, kapalı bir anlatım aracılığıyla Kont Lucanor’un söylebileceği yalanları meşrulaştırabilecek senaryolar sunar. Kont, yazar ve soylu yöneticiler arasında paralel bir bağ bulunduğu için Kont’un eylemlerinin meşrulaştırılması belirli bir zümrenin aklanması anlamına gelir. Exemplumda sunulan olaylar sayesinde yazar iki gayesini birden yerine getirme fırsatı bulur. İlk olarak asilzadeler için politik eğitim olanağı sunulur. İkincil olarak ise Don Juan Manuel, geçmiş ve geleceklerini eylemlerini aklama fırsatı bulur.

Bazı durumlarda yalanın kişinin toplumsal düzende istediği yere gelebilmesi için bir araç olarak kullanılmasının faydalı olabileceğinin örnekleri gözlemlenebilir. Yalanın, danışmanların öğrencilerine ders vermesinde, dostların birbirini test etmesinde ya da gelecek kötülüklerden kaçınmak için bir araç kullanılması birden fazla exemplumda karşımıza çıkan yaygın bir temadır. Aslında verilen öğütlerde yalanın kötülüğü ve zararlılığı üzerine pek çok açıklama bulunduğu için bu durum ilk bakışta çelişkili gibi gözükebilir. Fakat eser bir bütün olarak ele alındığında aslında savunma amaçlı aldatmaya başvurma, Patronio tarafından gerçekten de yalan kapsamında görülmediği açığa çıkar. Bu bağlantıyı daha net bir şekilde ele alabilmek için öncelikle yalan ve aldatmanın yazar ve karakterler için ne anlama geldiğine odaklanmamız gerekir. Eserde sıklıkla **mentira** (yalan) ve **enganno** (aldatma) kelimelerine rastlarız. Eserdeki ele alınış şekliyle yalan, aldatmanın bir alt grubu olarak sunulur. Yalan

karşıdaki kişiyi aldatmak için kullanılabilecek yöntemlerden birisidir. Bunun yanı sıra gerçeği tamamen paylaşmamak ya da kısmi gerçekler sunmak da aldatma için kullanılabilecek yöntemler arasında bulunur.

5.2.1.Yalan ve Aldatma Türleri

Eserde yalan kavramı üzerine en net açıklamalarından birini XXVI. Exemplumda “**Lo que sucedió al árbol de la mentira**” (“**Yalan ağacının başına gelenler**”) görürüz. Bu exemplumda Patronio tarafından yapılan tanımlamaya göre yalan üçe ayrılır; basit yalan (**mentira senziella**), çifte yalan (**mentira doble**), üç katlı yalan (**mentira treble**). Patronio’nun tanımına göre basit yalan bir adamın diğerine verdiği sözleri tutmaması olarak tanımlanır. Çifte yalan ise karşıdaki muhatabın tatlı sözlerle ve büyük jestlerle gözünü boyarken aslında onun kötülüğünü planlamış olmayı gerektirir. Son olarak üç katlı yalan ise Patronio tarafından en tehlikeli yalan türü olarak görülür. Tehlikesinin sebebi kişinin karşıdaki kandırmak için gerçekleri kullanıyor olmasına dayanır (c. II, s. 211). Patronio üçüncü yalan tipini çok detaylandırmaz fakat bununla ilgili çeşitli örnekler karşımıza çıkar (V. ve XXVII. exemplum). Bu yalan tipinde ifade gerçeğe dayanmasına rağmen kandırmaca, gerçeğin ifade ediliş, anlatış ve yorumlanma şekline dayanır. Muhatabını yanıltmaya dayalı zekice ve üstü kapalı bir yönlendirme sayesinde gerçekleşir (Biaggini, 2011: 56).

Patronio’nun çizdiği sınırlarda dikkati çeken ilk nokta yalan ve amaç ilişkisidir. Tanımı yapılan üç yalan türünün de sonucunda yalan söylenen kişi mağduriyete uğrar. Basit yalan örneğinde kişi zarar verme amacına sahip olmasa bile verilen sözün tutulmaması bir zarar doğurur. Diğer iki örnekte ise yalana başvuran karşıdaki zarar vermeyi aklına koymuştur. Patronio yalanın her çeşidinin zarar getireceğinden, gerçeğin gün yüzüne çıkmanın bir yolunu bulacağından bahseder. Fakat bu yaptığı gruplandırmaya göre basit yalanın tehlikelerinden pek bahsetmez. Basit yalan hakkında bize çok fazla açıklama verilmez, sözleri veren kişinin niyetine değinilmez. Sözünden dönmek ve basit yalan arasındaki sınırlar belirtilmemiştir. Bu belirsizliğe göre ilk başta verdiği sözleri gerçekleştirmek niyetinde olan birisi de sonradan sözünü tutmayarak bu kategoriye düşebilir. Burada içinde bulunulan duruma göre basit yalana

başvurulup başvurulamayacağı sorusu ortaya çıkar. Politik ittifakların değişken ve kırılgan yapısı yöneticileri bu gibi çarelere itebilir. Patronio ve Kont Lucanor'un da bu fikre çok soğuk bakmadığı farklı exemplumlarda karşımıza çıkar. Eğer karşıdaki kişinin güvenilirliğinden şüphe duyduğumuz bir noktaya gelirse bazen sözümüzden dönmemiz gerekebilir. Ya da gerçeği söylemenin bizi düşmanımız karşısında dezavantajlı konuma düşüreceği durumlar olabilir. Yalan ve aldatmanın kullanımının politik bakış açısından faydalı sonuçları olabilir. Bu yüzden iyi bir yöneticinin her ne kadar din kullanılmasını onaylamasa bile bu yollara başvurusu gerekebilir. Fakat açık bir şekilde yalanın kullanılmasını tavsiye etmek yerine, yalan kavramına yeni bir kimlik yaratır. Bir sonrası bölümde ele alacağımız savaş kavramının haklı gerekçelere dayanarak meşrulaştırılması süreci bu bölümde siyasi ittifaklarda yalan ve aldatma üzerinden şekillenir. Yalanın politik bir araç olarak kullanabilmesi için belirli sınırlar çizilir.

Siyasi çıkarları savunmak amacıyla söylenen yalanlar, kötü niyetli ve din tarafından kınanmış yalanlardan ayrılırlar. Politik aldatmaca kişinin kendini koruması, karşısındakine bir ders vermesi (XXI. exemplum), ya da arkadaşlığını test etmesi (XLVIII. exemplum) amacıyla gerçekleşebilir. Don Juan Manuel bu yalan türü için açıkça yalan (**mentira**) kelimesini kullanmaz. Fakat karakterlerin kendi menfaatlerini savunmak için kandırma yoluna sıklıkla başvurduğu açık ve nettir. Bu durumdan kandırmaca ve aldatmanın karşıdaki kişiye zarar verme amacı taşımadığı durumlarda faydalı bir politik ve sosyal araç olabileceği sonucunu çıkarabiliriz. Yani yalan bir saldırı değil de savunma mekanizması olarak kullanıldığında yararlı bir araç olabilir. Hatta Patronio tarafından o kadar masum ve gerekli görülür ki bir yalan olarak bile adlandırılmaz. Savunma ve test mekanizması olarak yalan yeni bir kimlik benimsemiş gibi görünür. XXI. exemplumda filozofun genç kralı eğitmek için aldatmaya başvurusu, I. ve XI. exemplumlarda (ve diğer pek çok exemplumda) birer test mekanizması olarak kullanılması bu masum yalan türünün örnekleri arasındadır.

5.2.2. Test mekanizması olarak aldatma

Aldatmacanın bir test mekanizması olarak kullanılmasının en belirgin örneklerinden biri olan I. exemplumda bir kral, en sevdiği saraylıyı denemek için ona

bütün sahip olduklarından vazgeçip izdivaya çekileceği yalanını söyler. Danışman ilk önce bu yalana inanıp sahip olacağı yeni güç karşısında sevinir. Fakat bu durumu bilge bir filozofa açtıktan sonra aslında aldatıldığını ve sınıandığını fark eder. Durumun farkına vardıkdan sonra tekrar kralla konuşup her durumda onun yanında olacağını, kendisinin de görevlerini bırakıp krala izdivasında eşlik edeceğini söyler. Böylece krala olan sadakatının gerçek olduğunu kanıtlamış olur. Bu exemplum pek çok açıdan önemli özelliklere sahiptir. İlk olarak kitabın açılışının bu exemplumla yapılması danışman ve danışan ilişkisinin nasıl olması gerektiğiyle ilgili bize sınırlar çizer. Çizilen bu sınırlar kitabın geri kalanı için bir çerçeve görevi görür. Danışmanın temel görevlerinden biri içinde bulunulan durumu iyi okumak olarak resmedilir. Çevresini iyi okuyabilen bir danışman elbette ki hizmet ettiği soyluyu yalan ve kandırmadan koruyabilecektir.

Erica Janin eser boyunca doğru danışman seçimine yapılan vurgunun ve genç yöneticilerin yönetme kapasitelerine yapılan eleştirilerin XI. Alfonso için üstü kapalı bir eleştiri olduğu öne sürer. Şeytanla anlaşmayı konu alan XLV. exemplumda tarihsel düşmanlarından olan Garcilasso y Álvaro Núñez isimlerini kullanmasını ise aradaki otobiyografik bağlatıyı pekiştirmek için örnek olarak verir (2018: 93-96). Her ne kadar eser ve yazar arasında pek çok otobiyografik bağlantı kurulabilir olsa da bu eserin kapsayıcı öğütlerinin çerçevesini değıştirmez. Don Juan Manuel, halihazırda edebi dünyada önemli bir figür olan danışman figürünü eserinde merkeze oturtur. Eserin bu exemplumla açılması diğer bölümlerde bizi bekleyen Patronio ve Kont ilişkisi için belirli sınırları çizer. İdealize edilmiş bir danışman olan Patronio'nun Kont Lucanor'a karşı belirli sorumlulukları vardır. Son sözü söyleme yetkisinin Konta ait olmasına rağmen Patronio hizmet ettiği kişiyi doğru yola yönlendiren bir rehberdir. Genellikle yönetici kavramına olan exemplumlar kral ve danışman ilişkisine odaklansa da bu yönetici farklı unvanlara sahip olabilir. Yalnızca kralların değıil her seviyeden soylu yöneticinin iyi bir danışmana sahip olması gerekir.

“İronik olarak, kralın güvenini kazanmak için saraylı ona yalan söylemek zorundadır. Yani kişinin elde ettiği sonuç başarılı bir şekilde kralını okumaya dayandığı kadar, kralının onu yanlış okumasına sağlamaktaki başarısına da bağılıdır. Bu yaratıcı

amaçlarını gizleme yöntemi, iyi bir danışmanın temel bir becerisiydi ve kesinlikle Lucanor için de geçerli bir dersti” (Hammer, 2003: 27).

Hikayede karşılıklı bir kandırma çabası görülür. Bir açıdan hikayede kralın başvurduğu yalanın başarısız olduğunu söylebilir. Çünkü amacı sevdiği bir kişinin gerçek duygularını ve sadakatını ölçmektir. Fakat iyi bir danışmana sahip olan bu kişi gerçek duygularını gizleyerek kralı kandırır. İki karakter tarafından da karşısındaki zarar verme amacı taşımadan söylenen bu yalanlar ne Patronio ne de Kont Lucanor tarafından kınanır. İkili ilişkilerin doğal bir sonucu olarak görülür. Fakat bu kişinin önlemını almaması gerektiği anlamına gelmez. “Ve siz Kont Lucanor, arkadaşlarınız tarafından söylenenlerle kandırılmamalısınız, söyledikleri kesinlikle sizi test etmek içindir” (c. II, s. 37).

Danışmanın önemli görevlerinden biri de çeşitli kandırmacılara karşı uyarmak ve yol göstermektir. Kralın sadık adamlarından birini test etmek için aldatmacaya başvurması yadırganmaz ve gerekli görüldüğü durumlarda kullanılacak bir araç ortaya sunulur. Yani yalan ve aldatmanın politik alanda ilk kullanımı karşımıza gerçek niyetleri test etme amacıyla çıkar. Bir işe kalkışmadan önce karşı tarafın samimiyetini ölçmek, ikiyüzlü kişilere karşı tedbir almak bu durumların başında gelir. Fakat Patronio’nun bu exemplumdaki tavsiyenin daha pasif bir yaklaşım olduğunu savunan eleştirmenler vardır. Örneğin Jonathan Burgoyne çalışmasında ilahi adalet kavramına dikkat çeker;

“Patronio’nun bu alegoriyi kullanış şekline göre, Kont evrendeki yerini kabul etmeli ve düşmanlarının yalanlarına katlanırken, Tanrının ilahi adeletini beklemelir. Bu ahlaki ve politik felsefeyi benimseyen El Conde Lucanor’da bu kandırma konusunu ele alan sayısız başka öykü vardır. Fakat aynı soruna farklı bir çözüm getiren farklı öyküler de vardır” (2007: 56).

Bir diğer karşı tarafın samimiyetini ölçmek için yalan söyleme örneği ise XI. exemplum “**Lo que sucedió a un deán de Santiago con don Illán, el mago de Toledo**” (“**Santiago Katedrali başpapazı ve Toledo’nun büyük üstadı Don Yllan’ın başına gelenler**”) görülür. Bu bölümde Kont Lucanor, Patronio’ya bir

adamın kendisinden bir iyilik istediğini ve karşılığında kendisine bir iyilik yapacağını belirttiğini söyler. Kont bu kişiye elinden geldiğince yardımcı olmaya çalışır, fakat kendisi bir iyilik istediğinde karşısındaki kişinin yardım etmemek için bahaneler üretmeye başladığını söyler. Bunun üzerine eleştirmenlerin yüzyıllar boyu ilgisini çeken ve kitabın en ünlü hikayelerinden biri olan XI. exemplumu anlatmaya başlar. Bu hikayede ruh çağırma üzerine daha fazla bilgi edinmek isteyen Santiago Başpapazının, Don Yllán'dan yardım istediğini görürüz. Başpapaz yardımları karşılığında Don Yllán'a çeşitli vaadlerde bulunur. Don Yllán istediği kabul etmiş ve gerekli yardımı yapmış gözükür. Fakat ne kadar zaman geçerse geçsin Başpapaz verdiği sözleri yerine getirmez. Bu noktada öykünün finaline ulaştığımızda tıpkı I. exemplumda olduğu gibi burada da kandırma ve yalanın bir savunma mekanizması olarak kullanıldığını görürüz. Fakat bu kandırmadan Başpapaz kadar okuyucu da etkilenir. Yaşananların hepsi Don Yllán tarafından yaratılan bir kurmacadan ibarettir. Aldatma bir kez daha savunma mekanizması olarak kullanılmış fakat ilk örnekteki saraylı kadar iyi bir danışmana sahip olmayan Başpapaz testi geçememiştir.

İki exemplum arasında filozof danışman figürünün oynadığı rol açıktır. Her ne kadar macerasına kötü bir niyetle başlamamış gibi gözükse de Başpapaz gücün beraberinde getirdiği yozlaşma ve bencilliğe karşı koyamamıştır. İyi bir danışmana sahip olmanın eksikliği en sonunda kötü sonunu hazırlayan faktörlerden biri olmuştur. Bu eksiklik ise kendini yalan ve aldatmaya karşı kendini koruyamamak olarak sunulur.

5.2.3. Yalandan korunma yolları

Karşımızdakinin iyi niyetini test etmek kadar, onu doğru yola sokmak ya da düşmandan gelecek tehlikelere karşı kendimizi korumak yalanı ve aldatmayı kullanmak yalanın zararsız kullanımları arasında görülebilir. Gençlerin eğitiminin nasıl olması gerektiğiyle ilgili pek çok öneride bulunan XXI. exemplum burada bir kez daha önem kazanır. Daha önceki bölümlerde değindiğimiz üzere bu hikayede yaşlı filozofun, genç kralı yola sokmak için anlattığı yalan hikaye bu konuya verilebilecek en net örneklerden biridir. Evet ortada söylenen bir yalan vardır. Fakat bu yalanın ne söyleyen ne de söylenen için negatif bir amacı ya da sonucu bulunmamaktadır.

Kişinin kendini yalana karşı nasıl koruması gerektiği de yaygın bir temadır. Örneğin V. exemplum olan tilki ve karganın hikayesinde tilkinin kurnazlığı ve söylediği yalan sayesinde kargayı altettiğine şahit oluruz. Fakat Ian Macpherson bu hikayede tilki kurnazlığı ile kazansa da Don Juan Manuel'in vermek istediği mesajın bu olmadığını, Patronionun altını çizdiği üzere dünyada bizi kandırmaya çalışan insanlar olacağının bu yüzden öykünün esas mesajının hile ve yalana karşı dikkatli olmak gerektiğini belirtir (1971: 175). Kötücül niyetlerle değil de kendini korumak için kişi toyluk ve saflıktan kaçınmalıdır. Bu sebeple öğretici amaçlarla öğrencilerin karşısına aldatıcı senaryolar sunulabilir. Ya da XXI. exemplum benzeri örneklerde hatalarından ders almayan öğrencileri doğru yola sokmak amacıyla kullanılabilir.

V.exemplumun yanı sıra XIX. ve XX. exemplumlar da yalandan sakınma ve korunma üzerine önemli tavsiyeler barındırır. XIX.exemplum **“Lo que sucedió a los cuervos con los búhos” (“Baykuşlarla kargaların başına gelenler”)** , **Kelile ve Dimne** kaynaklı bir hikayedir.Giriş bölümünde Kont eski bir düşmanının ona yardım etmeyi teklif ettiğini anlatır. Patronio ise bu eski düşmanın niyetini sezer ve aslında Kontu kandırma niyetinde olduğunu belirtir. Bu tezini pekiştirmek için ise Karga ve Baykuşlar arasında geçen bir hikayeyi anlatır. Bu hikayede kargalardan biri diğer kargalarla artık anlaşamadığını bu sebeple baykuşlarla yaşamak ve onlara yardım etmek istediğini söyler. Fakat bu sözde iyi niyetin altında yatan gizli amaçlar vardır. Baykuşların güvenini kazanan karga, diğer kargalara baykuşların sığınağını söyler ve sonuç olarak baykuşlar büyük zarar alır. “Eski düşmana hiçbir şey veya hiçbir konu hakkında güvenme” (c. II, s. 148).

Eski düşmana ne kadar güvenilebileceği konusu farklı exemplumlarda da karşımıza çıkan bir konudur. Fakat bir diğer örnek olarak IX. exemplumda ise bu öneriyle zıtlık yaratan bir tavsiye verildiği, daha büyük bir düşmana karşı korunma sağlamak amacıyla eski düşmanla iş birliği yapabilmesinin salık verildiği görülür. Bu ikicilikten sonuç olarak bize yardım teklif eden kişinin yalnızca dost ya da düşman olarak sınıflandırılmasının yeterli olmadığını görürüz. Bu düşmanla aramızdaki gerginliğin neden ve sebepleri, bize hangi nedenle yardım eli uzatmak istediği, eğer yardımını kabul edersek başımıza gelebilecek bütün sonuçlar bir karara varmadan önce dikkate alınması gereken noktalardır. Don Juan Manuel de her ne kadar yalana karşı

kendimizi korumaya çalışsak da bazen politik üstünlüğü sağlamak ya da elde olan durumu korumak için riske girmek gerektiğinin farkındadır. Yazarımız da her ne kadar ideal tavsiyelerde bulunmaya çalışsa da kendi hayatı boyunca bazen politik çıkarlar uğruna verdiği sözlerden dönmek ya da yalan söylemek zorunda kalmıştır.

İdeal bir danışmana sahip olan Kont Lucanor bile bazen kendisine vaat edilenlere inanmış ya da Patronio' nun desteğini iş işten geçtikten almaya çalışmıştır. Arkadaşlık bölümünde de değinilecek olan insanın mükemmel olmayan doğası her zaman en doğru kararı almasının önündeki en büyük engeldir. Patronio' nun ya da Don Juan Manuel'in tavsiyeleri alınacak bütün zararı gidermese bile azaltmayı sağlar.

XIX. exemplum ile benzer bir durum da XX. exemplumda görülür. Yalan ve aldatmaya karşı kendini korumak hikâyenin temel mesajıdır. Bu exemplumun temel mesajı eğer bir şey gerçek olamayacak kadar iyiye muhtemelen gerçek değildir sözüyle özetlenebilir. Hem Lucanor'a hem de bu bölümde anlatılan exemplumun ana karakterine verilen vaatler şüphe uyandıracak kadar iyidir. Bu sebeple Patronio çok iyi gözükken tekliflere ihtiyatla yaklaşılmasını salıkta bulunur.

Yukarı bahsettiğimiz kullanımların yanı sıra **enganno** kavramının karşımıza çıktığı bir son bir nokta daha bulunur. Bu durumda aldatma ikili ilişkilerde gerçekleşmez. XXVII. ve XXXII. exemplum gibi örneklerde kişilerin kendini aldatmasına (**autoengaño**) örnekleri görürüz. XXVII. exemplumda kocasının mükemmeliyetine ikna olmuş olan eş aslında kendini kandırmaktadır. Ya da meşhur kralın yeni kıyafetleri hikayesini konu olan XXXII. exemplumda kralın kendi gördüklerini inkâr edecek derecede kendini kandıran bir pozisyonda olması bu duruma örnek olarak verilebilir. Eserin bu konudaki yaklaşımı yine nettir; aldanmanın böylesine pasif gerçekleştiği durumlarda bile tehlikeleri büyüktür. İnsanın aklını kullanmaması ve dünyaya dar bir pencereden bakması ona büyük zarar getirir.

Verilen örneklerdeki tavsiye çeşitliliği bizi içinde bulunulan durum ve niyete göre hareket edilmesi gerektiğinin salık verildiği sonucuna götürür. Kötü amaçlara sahip olmak kınanır fakat kişiler yalnızca pasif kalarak onur ve güçlerini koruyamazlar. Kötü niyetli insanlarla dolu bir dünyada kişi Tanrının ona bahsettiği aklı kullanarak kendini savunabilmelidir. Eğer hedeflenen amaç kötücül gayeler

barındırmıyorsa aldatma gerekli durumlarda uygun bir eğitim ve sınama aracı olarak kullanılabilir.

“Gerçek, yalnızca iyinin tarafında olduğu için kolaylıkla kazanmayı bekleyemez. Taktik, örtbas etme ve kurnazlık gibi yollarla zekâ kullanarak kötücül niyetleri yenmelidir” (Zuwiyya, 2012:519).

5.3. Bir Politik İttifak Olarak Arkadaşlık

Eser boyunca politik ittifaklar arkadaşlık ve düşmanlık kavramları üzerinden ele alınır. Politik ilişkilerde dengeler kolaylıkla değişebilir. Dostluk ve düşmanlık arasında kurulacak denge siyasi hayatta başarılı olmanın temellerinden birini oluşturur. Don Juan Manuel’in bu ayrımın doğru bir şekilde yapabilmesinin asilzade eğitimi açısından büyük bir öneme sahip olduğunu düşünüyor olması gerekir. Çünkü eserde hatırı sayılır miktardaki exemplum arkadaşlık ve bu konuyla ilgili problemlere odaklanır.

“Çalışmamıza “arkadaş” ve “düşman” kelimelerinin çok sayıda varlığını ele alarak başlayalım. Arkadaş kelimesinin eserin ilk bölümde 24, ikinci bölümde ise 74 kez karşımıza çıktığını görürüz, bu dengesizlik kelimenin 48. öyküde aşırı kullanımından (44 kez tekrar edilir) kaynaklanır. (...) “Düşman” kelimesi ise eser boyunca 30 kez karşımıza çıkar” (Hirel Wouts, 2015).

Politik gücün dostlar ve düşmanlar arasındaki ince çizginin ayrımına varılmasıyla yakından ilişkili olduğu görülür. Politik eksen arkadaşlık çerçevesinde ele alan bu gruptaki exemplumlar özellikle yardım etme amacıyla ve dostça sözlerle yaklaşıyor gibi görünen fakat esas amaçları aldatma olan kişileri ayırt etme ve onlara karşı uyarma amacıdadır.

Kendini dış tehlikelere korumak için pek çok öğüt veren Don Juan Manuel’in arkadaşlık gibi güven isteyen sosyal bir ilişkiye temkinli yaklaşması normal karşılanmalıdır. Çünkü her arkadaşlık ya da politik ittifak beraberinde birtakım tehlikeler getirir. Bu temkinlilik hangi kişinin dost belleneceği, bu dostluğun ne seviyede olduğu ya da ne kadar güvenilmesi gerektiği sorularını doğurur. Don Juan

Manuel'in bu tarz durumlardaki tavsiyesi dünyevi ve pratiktir; hile ve ikiyüzlülüğü tanımayı öğren, bu durumu kendi avantajına çevirmeye çalış, eğer başarılı olamıyorsan ondan uzak dur (V. exemplum). Bu tavsiyenin sıklıkla arkadaşlık ilişkilerine de uygulandığı ilerleyen bölümlerde ele alacağımız exemplumlarda görebiliriz.

XLVIII. exemplum'da genel tema olarak kullanılsa da bütün eser boyunca arkadaşlık üzerine farklı önerilere rastlanır. Don Juan Manuel için arkadaşlık genel geçer anlamından daha fazlasını ifade eder. Arkadaşlığa faydacı bir yaklaşımla bakmak XIV. yüzyıl soylularının yaygın bir düşünce biçimidir. Hem Kont Lucanor hem de Don Juan Manuel'in pozisyonundaki üst tabakadan bir yönetici için arkadaşlık kurmak aynı zamanda politik ittifak kurmak anlamına gelir. Bu sebeple Patronio tarafından Kont Lucanor'a arkadaşlık üzerine verilen öğütler politik bağlamla yakından ilişkilidir. Önceki bölümde ele alınan aldatma ve arkadaşlıkları test etme bu bölüm için önemli bir öncül oluşturur. Kurulan kişisel bağlar için ihtiyat ve temkinlilik öğütleri temel oluşturur.

“**El Conde Lucanor**'da bulunan exemplumlarda arkadaşlık üzerine idealistik fikirlerden çok, şüphe ve tedbir uyarılarına rastlarız. Ve özellikle de bir arkadaşlığın başlangıcı ve sürdürülebilirliği için faydalı olmasının öneminin altı çizilir” (Ayerbe Chaux, 1969: 37).

XLVIII. exemplumda arkadaşlık teması açık ve özel bir şekilde ele alınır. Dünya üzerinde gerçek arkadaşlığı bulmanın imkansızlığı bu temanın belkemiğini oluşturur. Fakat bu exemplumu ele almadan önce yazarın arkadaşlık kavramını üzerine fikirlerini detaylıca belirttiği **Libro enfenido** kitabından ve Ian Macpherson'un bu eser üzerine kapsamlı çalışmasından “**Amor and Don Juan Manuel**” bahsetmemiz gerekir.

Don Juan Manuel'in sevgi ve arkadaşlık üzerine düşünceleri kendilerini yazarın eserleri aracılığıyla manifesto eder. Hatta bu konu **Libro enfenido**'da bütün bir bölümü kapsar. Ayrıca **El Conde Lucanor**'un hikayelerinde önemli bir rol oynar. “**amor**” sevgi ve “**amar**” sevmek fiilleri Don Juan Manuel tarafından daha geniş bir anlamda kullanılmıştır. Don Juan Manuel tarafından “amor” kelimesi Tanrıya duyulan

sevgi, çocuk ve ebeveynleri arasındaki sevgi, eşler arasındaki sevgi ve aynı zamanda arkadaşlar arasındaki (aynı zamanda minnettarlık, saygı ve hürmet de barındıran) sevgiyi kapsar (Macpherson, 1971: 167-168).

Libro enfenido'da ele alınan sevgi türleri ve sınıflandırmaları anlamak, **El Conde Lucanor**'da bulunan arkadaşlık türlerini anlamak ve yazarın bu konuya olan yaklaşımını daha iyi özümseyebilmek için faydalı olacaktır. Ian Mcapherson, bu eserde “amor” başlığında ele alınan kavramların aslında arkadaşlığı anlattığını ileri sürer. Eğer bu yaklaşımı benimseyecek olursak Don Juan Manuel'e göre arkadaşlık türlerinin en başında “**amor conplido**” (mükemmel arkadaşlık) gelir. Bu terim olabilecek en üst seviyedeki dostluğu ifade eder. Bu arkadaşlık türünün en belirgin özelliği özveri olmasıdır. Kişi otomatik olarak kendisini değil sonucunda acı çekecek olsa bile arkadaşının iyiliğini düşünerek hareket eder. Don Juan Manuel, bu tarz bir sevginin ilk başta çılgınlık gibi gözükeceğini belirtse de eğer iki taraf da birbirine eşit derecede değer veriyorsa kimse “**amigo conplido**'sundan” kendine zarar verecek bir şey yapmasını istemeyeceği için bu tarz sorunların yaşanmayacağını belirtir. Fakat yazara göre barındırdığı özveri miktarı sebebiyle bu dostluk türü insanlar arasında mümkün değildir (1971: 172). XLVIII. exemplum ve aynı hikâyenin yer aldığı başka eserlerde **amor conplido**'nun tanrıya atfedildiği görülür.

Libro enfenido'da ele alınan diğer arkadaşlık türleri “**amor verdadero**” (denenmiş ve test edilmiş arkadaşlık) “**amor de igualdad**”(eşitler arasında arkadaşlık), “**amor de prouecho**” (ihtiyaçtan ortaya çıkan arkadaşlık) , “**amor de la ventura**”(iyi zamanlarda önerilen fakat işler kötüye çekilince geri çekilen arkadaşlık), “**amor de tienpo**”(her an bozulmaya elverişli arkadaşlık) , “**amor de palabra**”(sözlü olarak ifade edilen fakat eyleme dökülmeyen arkadaşlık), “**amor de corte**”(bir önceki örnekten daha kabul görebilir olan ve hediyelerle desteklenmiş güzel sözler barındıran arkadaşlık) olarak gruplandırır. Yazar en sona ise en tehlikeli gördüğü üç türü bırakır. “**amor de infinta**”(ikiyüzlülük barındıran bu arkadaşlığı Don Juan Manuel kötü ve yanlış arkadaşlık olarak da tanımlar), “**amor de danno**”(arkadaşlık öneren kişinin çıkarları seninkiyle çakıştığında ve problem yaşanılması kaçınılmaz olduğunda yaşanan durum), “**amor de enganno**” (bariz bir düşmanın fayda kazanmak için dostluk ilan etmesi) (c. I, s.181-189).

Bu kadar fazla çeşit arkadaşlık olması ve arkadaşlığın tehlikelerle dolu bir ilişki türü olarak görülmesi sebebiyle arkadaşlık test edilene kadar karşıdaki kişiye güvenmemek gerekir. “size öneririm... deneyimlemeden [önce] sahip olduğunuzu test ediniz” (c. I, s.78). Bu öneriye göre gerçek arkadaşlık “**amor verdadero**” yalnızca bir teste tabi tutulan ve bu testi geçmeyi başaran arkadaşlıklar için kullanılan bir tanımlama olabilir. Eğer bu test ortadan kaldırılırsa bu arkadaşlık “**amor de palabra**”ya dönüşür. Fakat gerçek arkadaşlığın da seviyeleri olabilir. “**amor cunplido**”yu elde etmek için testin talepleri daha büyük olacaktır. Bu testi geçmek daha büyük özverili davranışlarda bulunmayı gerektirecektir.

5.3.1. Gerçek Arkadaş Kavramı

“Arkadaşlarını denemeye karar veren birinin başına gelenler” (**Lo que sucedió a uno que probaba a sus amigos**) isimli XLVIII. exemplum yukarıda bahsi geçen pek çok arkadaşlık ya da sevgi türüne değinir. Döneminde genel bir bilinirliğe ve yaygınlığa sahip bu öykü temelde biri **Barlaam y Josafat** diğeri ise **Disciplina Clericalis** olmak üzere iki farklı kökene dayanır. Don Juan Manuel bu bilinir hikâyeyi aktarırken iki kaynağın bir sentezini ortaya koyar. Exemplum bazı kaynaklarda iki ayrı öykü olarak geçen “yarım arkadaş” ve “mükemmel arkadaş” hikayelerini bir arada ele alır. Yazar exemplumda geçen arkadaşların kimler olduğuna net olarak açıklık getirmez. Fakat örneğin Jacobo de Vitry (1180-1240)³⁶ tarafından kaleme alınan versiyonunda olduğu gibi bazı durumlarda üçüncü arkadaş Hz. İsa’dır (aktaran: Ayerbe Chaux, 1975: 161-165). Yakın yüzyıllarda aynı hikayenin **Libro del Caballero Cifar**, **El Conde Lucanor** ve **Los Castigos de Sancho IV** (A ve B versiyonu) olmak üzere farklı kaynaklarda ele alındığı görülür.

El Conde Lucanor versiyonunu farklılaştıran noktaların başında iki ayrı öykünün sentezlenmiş sunuşu gelir. Bir diğer dikkat çeken nokta ise Scholberg’in belirttiği üzere, Don Juan Manuel’in spesifik detaylar vermekten çekinmesidir. Baba ve oğulun yaşları belirtilmez ya da diğer versiyonlarda olduğu gibi oğlun yüz farklı arkadaşı olduğunu söylemek yerine on tanesi ön planda olmak üzere pek çok arkadaşı

³⁶ Jacobo de Vitry, Fransız asıllı döneminin tanınmış bir ilahiyatçısı ve tarihçisidir. Vitry’in oluşturduğu vaaz derlemeleri Don Juan Manuel’in esin kaynakları arasında bulunabilir.

olduğunu söylenir (1958: 193). İki hikayenin bir arada verilışı Don Juan Manuel'in arkadaşlık üzerine detaylı bir açıklama yapmasına ve pek çok arkadaşlık türünü tek seferde okuyucusuna aktarabilmesine olanak sağlar. Verilen örneklerin tevazusu ya da detayların belirsizliği okuyucunun kendini hikayenin karakterleriyle özleştirmesini kolaylaştıran bir faktör oluşturur. Don Juan Manuel'in eserine yaptığı eklemelerle gösterdiği yazar bilinci göz önüne alınırsa, bu exemplumdaki değişimlerin de mesajını daha iyi iletebilmek ya da edebi yeteğini göz önüne serebilmek için belirli amaçla yapıldığı sonucu çıkarılabilir.³⁷

Don Juan Manuel'in arkadaşlık üzerine olan düşüncelerini pek çok örnek barındıran bu exemplumu temel hatalarıyla kısaca özetlemek gerekirse gerçek arkadaşları ayırt etmenin yöntemleri üzerine odaklandığı sonucuna varılır. Bu bölümde anlatılan iki ayrı exemplum genç bir asilzadenin kendini kandırmacaya karşı korumasının konusunu arkadaşlık özelinden ele alır. Bir yöneticinin başına gelecek olan tehlikeler sadece düşmanlarından ya da tanımadığı kişilerden gelmez. Bu bölümde altı çizilen tehlike sözde arkadaşların vaadlerine güvenip yanlış adımlar atmaktır. Bu itimattan doğacak olan sahte güvenlik duygusu beraberinde büyük tehlikeleri getirebilir.

Bölüm Patronio'nun, Kont Lucanor'a yardımcı olmak amacıyla yarım arkadaş ve mükemmel arkadaş exemplumlarını aktarmasından oluşur. Farklı kaynaklarda da benzer bir şekilde ele alınan yarım arkadaş hikayesinde iyi bir adam oğluna elinden geldiğinde çok arkadaş edinmesini öğütler. Sonrasında ise oğlundan bu arkadaşlarının sadakatini test etmesini ister. Ve kendisinin ömrü boyunca toplamda sadece bir tam arkadaş bir de yarım arkadaş elde ettiğini belirtir. Oğlundan arkadaşlarını test etmek için bir domuzu öldürüp çuvala koymasına ve arkadaşlarına bu çuvalın içinde bir ceset bulunduğunu söylemesini ister. Ve bu suçunun ve suçunu örtbas edenlerin cezasının kesinlikle ölüm olacağını söylemesini bu yüzden cesedi gizlemesine yardım etmelerini istemesini tembih eder. Bu noktada Don Juan Manuel'in arkadaşlığa güvenebilmek için belirle bir teste tabi tutulmaları gerektiği teorisinin somut bir şekilde uygulamaya

³⁷ Kenneth R. Scholberg'in "A Half-Friend and a Friend and a Half", *Bulletin of Hispanic Studies*, 35, 1958, s. 187-198 isimli çalışması adı geçen dört farklı eser arasındaki teknik ve söz bilimsel farklılıklar hakkında detaylı bilgi verir.

konduğu görölür. Exemplum oğlun bu testi kabul etmesi ve yakın görđüđu arkadaşlarının hepsine bu testi uygulaması ile devam eder. Fakat arkadaşı sandığı hiçbir kişinin ona yardımcı olmaması sonucunda aldandığını anlar. Hikayedeki ilk eğitimsel aşama gencin insanları tartmakta başarısız olduğunu farketmesi ile gerçekleşir. Aynı zamanda okuyucu içinde ilk öğrenme noktası burasıdır.

Don Juan Manuel'in arkadaşlık sınıflandırmalarına göre bu arkadaşlıkların hepsinin testen başarısız olması sözde arkadaşlar (**amor de palabra**) olduklarını ortaya çıkarır. Bu durum siyasi ilişkiler kapsamında ele alındığında exemplum okuyucuyu yazarın vermeyi amaçlayabileceği farklı tavsiyelere götürür. İlk olarak arkadaşlık-siyasi ittifak çizgisinden yaklaşırsak, gerekli güven kazanılmadan kurulan bir ittifakın başarılı olamayacağı sonucuna erişiriz. **El Conde Lucanor**'un kişinin kendini yalandan sakınması için verdiği tavsiyeleri göz önüne alırsak, siyasi arenada kendini korumak için yapılabilecek en doğru hareket sözde arkadaşlığa gerekli güven sağlanana dek aynı şekilde karşılık vermek olacaktır.

Arkadaşlığın nasıl olmaması gerektiği bilgisi verildikten sonra exemplum gerçek arkadaşların özelliklerini göstererek devam eder. Yaşlı baba bu kez de oğlundan kendi arkadaşlarını denemeye tutmasını ister. İlk olarak çocuk yarım arkadaş a gider. Bu kişi hem çocuğa yardım eder, hem de testin ikinci yarısı olan toplum içinde küçük düşürmeyi babasına olan dostluğu sebebiyle kabul eder. Don Juan Manuel'in yaptığı sınıflandırmalara göre önüne sunulan zorlukları yenen bu arkadaş gerçek arkadaş(amor verdadero) sıfatını almaya hak kazanır. Yazarın sözlerinden yola çıkarak bu arkadaşlık fani bir insanın erişebileceği en üst düzey özveri seviyesidir.

Bu bölümdeki en son test ise mükemmel arkadaş a sunulur. Gerçekleşen bazı talihsiz durumlar sebebiyle oğul gerçekten de cinayet zanlısı durumuna düşer. Çocuğu ölümden kurtarmak için mükemmel arkadaş kendi oğlunu feda eder. Bu exemplumda, Don Juan Manuel'in mükemmel arkadaşlık için belirlediği test o kadar büyük bir özveri ister ki akla Hz. İbrahim'in kendi oğlunu feda etmesi ya da Hz. İsa'nın insanların günahları yüzünden kendini feda etmesi gibi dini örnekleri akıllara getirir. Normal bir insanın böylesine büyük bir fedakarlığı yapması beklenmez. Don Juan Manuel de kendi hayatında böylesine büyük bir fedakarlığın gerçekleştiğine şahit

olmadığı belirtir **Libro enfenido**'da “şu zamanda dek hiç mükemmel bir arkadaşlık görmedim” sözüyle belirtir (c. I., s. 77).

“Anlatı öğeleri ve hikayedeki değişimler Patronio tarafından ortaya konulan sonuçlara temel oluşturması için bilinçli olarak seçilmiştir. Sembolik anlamın tamamen gerçek anlamı gölgelemesi sebebiyle hikâye bir mesel haline gelir. İnsani bakış açısından hikâye kabul edilemezdir; arkadaşın oğlunun kurban edilmesi, Valbuena Prat'ın sözleriyle “arkadaşın fedakarlığını absürt ve gaddar bir seviyeye taşır” [**Hist.de la lit. esp.** (Barcelona,1946), I, 182]. Yalnızca yazarın “ruhani” olarak adlandırdığı bir yorumlama ile bu “exemplum” anlamlı hale gelir” (Scholberg, 1958: 192).

Patronio bu exemplumların ruhani bir anlam barındırılıklarını belirtir. Kendisi de verdiği örneğin insanlara uygulanamayacak kadar büyük bir özveri gerektirdiğinin farkında görünür. Tam arkadaşın kimliği exemplumda açıkça verilmese de Patronio bölümün sonunda mükemmel arkadaşın yaptığı fedakarlığı Hz. İsanın kendini insanlığın günahları için feda etmesi ile kıyaslar. Bu durum exemplumların ortak amacı olan ebedi kurtuluş temasını bir kez daha akıllara getirir. İnsanlar bir problemi olduklarında arkadaşlarına koşarlar. Fakat insanoğlu ölümle karşı karşıya geldiğinde ona yardım edebilecek bir arkadaş yoktur. Ölümden kaçamayacağını anlayan insan en sonunda Tanrıya sığınır. Tanrı ona “yarım arkadaş” olarak görülebilecek azizler ve din adamlarına sığınması salık verir. Fakat gerçek ve mükemmel arkadaş(amor) yalnızca tanrı olabilir. Bu sebeple her ne kadar bu dünyadaki pozisyonu geliştirmek için adımlar atılırsa atılsın esas hedefin edebi kurtuluş olduğunun ve kişinin bu gayeyi gerçekleştirmek için atması gereken adımları da unutmaması gerekir.

5.4. Kurulan İttifaklarda Temkinli Hareket Etmenin Önemi

Arkadaşlık kavramı Don Juan Manuel tarafında birden farklı seviyede ele alınır. “**Libro enfenido**'da Don Juan Manuel oğluna arkadaşlığın üç farklı seviyesi olduğunu söyler. “Kendisinden daha üstün biriyle, eşitiyle ve daha alt seviyedeki biriyle” (c. I, s. 143) Don Juan Manuel'in sahip olduğu asil kan sebebiyle yalnızca Kastilya Kralı ona üstün bir onur ve güce sahiptir. Ve sonrasında oğluna kralına karşı her zaman çok alçakgönüllü ve itaatkâr olmasını öğütler (Ayerbe Chaux, 1969:38). Bu toplumsal gruplara ayırma, önceki iki başlıkta ele aldığımız idealize edilmiş arkadaşlık ilişkileri kadar daha pratik amaçlara hizmet eden ikili ilişkilerde de göz önüne alınarak

hareket edilmelidir. Patronio'nun eser boyunca verdiği tavsiyeler göz önüne alınırsa kurulan ittifakların her iki tarafa da belirli faydalar sağlaması gerektiği beklentisi olduğu görülür. Bu beklentiler belirli hiyerarşik konumlara göre değişiklik gösterebilir. Don Juan Manuel, arkadaş kavramını yücelten pek çok cümle kursa da aslında kurulan her arkadaşlığın belirli bir alışveriş dinamiği barındırdığını ifade eder.

Don Juan Manuel pek çok kez arkadaşlara verilen hediye ve yapılan iyiliklerde onlardan üstün olmak gerektiğini belirtir. Önemli nota kimseye borçlu olmamak fakat onların size borçlu olmasını sağlamaktır. Don Juan Manuel'in imzasını taşıyan ve günümüze ulaşan tek metin Aragón Kralı IV. Alfonso'ya yazdığı ünlü bir mektuptur (Giménez Soler,1932: 594). Bu mektup yazarın kurduğu ittifaklarda benimsediği tutum hakkında bize önemli ipuçları verir. Mektupta IV.Alfonso'ya, Valencia'ya birlikte gitme teklifini yalnızca iki koşul altında kabul edeceğini belirtir. Koşulları politika hakkında konuşmamak ve bütün masrafların kendisi tarafından karşılanmasıdır (aktaran Giménez Soler,1932: 594-595). Bu sayede yazar, iki hedefini birden gerçekleştirmiş olur. İlki politika hakkında konuşmayacağını belirterek önceden gerçekleştirmiş olduğu eylemler hakkında hesap vermekten kurtulur. İkinci olarak ise seyahatin masraflarını karşılayarak karşısına iyilik borçlu olmaktan kurtarıp daha üst bir pozisyona getirmeyi sağlar.

El Conde Lucanor'da bu pragmatik yaklaşımın yankıları sürmeye devam ele alınan arkadaşlık ve ittifaklar üzerine ruhani ve idealist fikirlerin yanı sıra daha dünyevi ve pratik öneriler birçok farklı exemplumda karşımıza çıkar. Bu bölümde ele alacağımız bütün exemplumların pratik öneriler vermenin yanı sıra bir ortak noktaları daha bulunur. Kurulan ittifaklarda dikkatli olmanın ve temkinli hareket etmenin öneminin sıklıkla altı çizilir. Kont Lucanor tarafından belirtildiği üzere mükemmel bir dostluğun olmadığı dünyamızda koşulsuz güvenin sağlanması söz konusu olamaz. Her ne kadar iyi ilişkilere sahip olunursa olsun ihtiyat elden bırakılmamalıdır. Patronio çeşitli exemplumlarda verdiği farklı tavsiyelerde temkinliliğe farklı açılardan yaklaşır. Bu temkinlilik sıklıkla bir soylunun kendi müdafaasını sağlamak için alması gereken önlemleri kapsar. Bu temkinlilik sonrasında olumsuz sonuçlarla karşılaşmamak için

önlem almayı beraberinde getirir. VI. exemplumda³⁸ görüleceği üzere aynı zamanda hiçbir tehlike ve tehdit küçük görülmemelidir.

“Ve siz, Kont Lucanor, eğer size gelebilecek tehlikeye karşı güvende olmak istiyorsanız temkinli olun ve zarar gelmeden çare hazırlayın, çünkü olayları olduktan sonra fark etmek akıllıca değildir. Bilge kişi işaret ve faaliyetler sayesinde yaklaşan tehlikeyi anlayan ve ona karşı tedbir alandır” (c. II, s. 78).

Bu exemplumdan çıkarılabileceği üzere, böyle bir durumun siyasi arenada farklı yansımaları olabilir. Örneğin düşmanın attığı küçük ve zararsız görülen bir adım geleceğe dönük bir yatırım olabilir. Ya da önemsiz görülen bir isyan kartopu etkisi yaratıp umulandan büyük zararlar verebilir, zararsız görülen bir düşman kurduğu ilişkiler ya da başarılı stratejik planlar sayesinde üstünlük kurabilir.

İhtiyatlı ve şüpheli tutum yalnızca düşmanlara özel değildir. Benzer bir temkinlilik önerisi arkadaşlara karşı da rastlanır. XXXIV. exemplumda “**Lo que sucedió a un ciego que llevaba a otro**” (“**Bir diğer körü taşıyan körün başına gelenler**”) bu tema detaylı bir şekilde ele alınır. Kont Lucanor içinde bulunduğu problemi aşağıdaki sözlerle dile getirir:

“Patronio, güvendiğim bir dostum ve akrabam olan ve beni sevdiğinden emin olduğum bir kişi gitmeye korktuğum bir yere gitmemi öneriyor. Ve bana bir zarar geleceğini görmektense ölmeyi tercih edeceğini, bu sebeple korkmamam gerektiği konusunda ısrar ediyor” (c. II, s.282).

Fakat Patronio için arkadaşın iyi niyetine emin olunması tedbiri elden bırakmak için bir sebep değil. Kişi her zaman kendi iyiliğini ve çıkarlarını ön planda tutmalı. Bu sebeple kişi yaklaşan bir tehlikeye karşı aynı zamanda kendi içgüdülerini dinlemelidir. Aynı zamanda alınan önlemlerin ölçüleri konusunda da yardımcı olmayı amaçlar. Ölçülülük pek çok noktada olduğu gibi bu alanda da önemli bir rol oynar.

³⁸ Ezop kaynaklı bu exemplum Don Juan Manuel’in döneminde Latince, Kastilya dili, Katalanca ve Fransızca başta olmak pek çok dilde mevcuttu. Eser ilhamını bu çeşitli versiyonlardan birinden almış olabilir (Devoto, 1972: 372-75).

Alınan önlemlerin rasyonel endişelere dayanması, gereksiz telaştan kaçınılması gerekir. Don Juan Manuel'in XXII. Exemplum **“Lo que sucedió al león y al toro”** (**“Aslan ve boğanın başına gelenler”**) şüpheyi negatif bir kavram olarak ele alması dikkat çeker. Bu tavsiye daha önceki söyledikleri ile çelişki yaratmaz aksine verilen öğütler için bir sınır görevi görür. Verilmek istenen mesaj hangi noktada şüphenin akılcı sınırları aşıp, kuruntu noktasına gelmiş olmasıdır. Önemli olan yaşanan her saniyeyi şüpheyi geçirmek değil, tehlikelere karşı önlemini almış olmaktır. XXII. exemplum siyasi ittifaklar arasındaki şüphe ve temkinliliği ele alan bir exemplumdur. Hikayede aslan ve boğa ikilisini zayıflatmak isteyen düşmanların, şüpheyi etkin bir metot olarak kullandığı gözlemleriz. İkilinin birbirlerine karşı beslediği şüphe hem kurdukları birliğin hem de bireysel güçlerinin düşmesine yol açar. Hangi çağda ya da hangi ülkede olursa olsun politik arenada güçlü kalabilmek için her zaman ittifaklara ihtiyaç duyulacağı göz ardı edilemez bir gerçekliktir ve Don Juan Manuel'de bunun farkında gözükmektedir. Bu sebeple irrasyonel şüphelerin bu bağları zayıflatmasına izin verilmemelidir. “ Bu sebeple size sadık bir arkadaşınız varsa, ve onun size hep iyi ve vefalı olduğunu gördüyseniz, ve bu adama bir oğla ya da kardeşe güvendiğiniz gibi güveniyorsanız, ona karşı söylenenlere inanmayın”(c. II, s. 111)

Eserin arkadaşlık konusunda verdiği tavsiyeler ihtiyatlı ve şüpheci olmakla kalmaz. Bu tavsiye her zaman yeterli değildir. Politik arenada üstün gelmek için savunmada kalmak yeterli değildir, bazen aktif (saldıran) pozisyonunda da olmak ve kontrolü ele almak gerekir. Aktif olmak sadece güç sayesinde ezici bir üstünlük kurmak olarak yorumlanmamalıdır. Alınan inisiyatifler birtakım durumlarda ise taviz vermeyi beraberinde getirebilir. IX. exemplum **“Lo que sucedió a los dos caballos con el león”** (**“Aslanla karşılaşan iki atın başına gelenler”**) ortak daha güçlü bir düşmana karşı birlikte hareket etmeye karar verilmesi bu durumun en iyi örneklerinden biridir. Bu bölümün başında Kont, uzun zamandır birbirlerine karşılıklı olarak zarar verdikleri bir düşmanından bahseder. Fakat ikisinden de daha güçlü bir düşmanın tehdidinin ortaya çıkması bir ittifak talebini beraberinde getirir. Patronio'nun bu durumdaki tavsiyesi bu teklifin kabul edilmesi yönünde olur. Çünkü eğer ittifak sağlanamazsa yeni düşmana karşı yenilgi kaçınılmaz olacaktır. Tezini pekiştirmek içinse aslanlara fırlatılan iki atın hikayesini konu alan bir exemplum anlatır.

Exemplumun mesajı net ve belirgindir; tehlike karşısında bazen taviz verilip eski bir düşmanlar ittifak kurmak gerekebilir. Bu yeni kurulan dostluğun her zaman kalıcı olmasına gerek yoktur, bazen kendini o anlık koruyabilmek yeterlidir. Tarihsel belgelerin el verdiği kadarıyla bu tavsiyenin Don Juan Manuel'in kendi hayatında uygulandığını görürüz. Örneğin her ne kadar ikili arasında uzun süreli bir rekabet gerçekleşse de XI. Alfonso ve Don Juan Manuel belirli dönemlerde çıkarlarını korumak için ittifak kurmuşlardır. İkili arasındaki ilk barış dönemi 1330-1332 yılları arasında gerçekleşmiştir. Bu barış döneminin ardından 1332 yılında Don Juan Manuel'in XI. Alfonso' nun taç giyme törenine katılmamasıyla sona ermiştir. Ya da benzer bir yaklaşımla XI. Alfonso ve Granada Sultanı gibi isimlerin kısa dönemli ilerleme kaydetmek için anlaşma kurdukları görülür (Janin ve Harari, 2017). Kurulan bu tarz ilişkilerinin Don Juan Manuel'in arkadaşlık tanımlamalarına göre çıkar ilişkisi “**amor de prouecho**” olduğu görülür. Her ne kadar idealize edilmiş arkadaşlıktan uzak olsa da bu tarz ilişkilerin siyasi arenada manevra yapabilmek için gerekli olduğu Don Juan Manuel tarafından da fark edilmiştir.

Bu örneklerle amacımız eseri otobiyografik temellere indirgemek değildir. Fakat yazarın hayatının yarattığı karakterler üzerinde etkileri olduğu açıktır. Ayerbe-Chaux'un belirttiği üzere exemplumların karakterleri genellikle şematik ve basittir. Fakat Don Juan Manuel eserlerinde onları anlaşılması daha zor tepkiler veren daha hesaplı ve karmaşık bireylere dönüştürür (1975: 2). Kitap boyunca sunulan didaktik bilgi yazarın kendi tecrübelerinden beslenir. Don Juan Manuel'in saray hayatında yaşadığı problemler, tecrübe ettiği sürekli kurulan ve bozulan ittifak denemeleri bu tavsiyelerinde önemli bir rol oynamış olmalıdır. Eğer genç asilzedeler aynı hatalarını yapmamak için daha tecrübeli bir figürün deneyimlerine ihtiyaç duyacaktır. Tıpkı Patronio ve Kont Lucanor arasındaki öğretmen ve öğrenci ilişkisi gibi yazar ve okuyucu arasında da bir ilişki kurulur.

Yazarın kişisel hayatında yaşadığı ihanetler, ele alacağımız bir sonraki exemplumda da etkisini gösterir. Kökeni belirlenemeyen XLIV. exemplum “**Lo que sucedió a don Pedro Ruy González de Ceballos y a don Gutierre Ruiz de Blanquillo con el conde Rodrigo el Franco**” (“Don Pedro Ruy González de Ceballos ve Don Guiterre Ruiz de Blanquillo'nun Kont Rodrigo el Franco ile

başına gelenler”) ise arkadaşlığın ve sadakatin en çok ön plana çıktığı exemplumdur. Bu hikâyede arkadaşların birer tiplere olmaktan çıkıp daha detaylı karakterler büründüklerini görürüz. Exemplumda verilen şövalye isimlerinin gerçek hayattan alınmış figürler olması hikâyeye gerçekçilik katar ve Don Juan Manuel’in kendi hislerini aktardığı düşüncesini pekiştirir. Hikâye sadık şövalyelerin hasta ve zor duruma düşen krallarını son nefesine kadar yalnız bırakmamasını konu alır. Bölümün başında Kont Lucanor’un kendisini zor zamanlarında yalnız bırakan sözde dostlarından şikâyet ettiğini görürüz. Bu şikâyetler politik arenada kimi zaman ihanete uğramış bir kişinin veryansını olarak yorumlanabilir. Don Juan Manuel, kendi hayatında edindiği tecrübelerde söz ve vaatlerin pek anlam ifade etmediğini, önemli olanın eylemler olduğunu fark etmiş olmalıdır.

Sonuç olarak yazar arkadaşlığı idealize edilmiş bir kavram olarak ele almanın yanı sıra siyasi çıkarlarını savunma amacıyla kullanabileceği bir araç olarak da gördüğü açıktır. Düşman-arkadaş ikilisi bir bütünün parçalarını oluşturur. Biri olmadan diğeri de var olamaz. Fakat bu ikili arasındaki sınırlar her an değişmeye açıktır. Bu değişim bir kandırma sürecinin sonunda olabileceği gibi yalnızca daha avantajlı pozisyonların doğması sebebiyle de gerçekleşebilir. Don Juan Manuel, kitap boyunca farklı arkadaşlık dinamikleri sunar. Bu stratejik ilişkiler exemplum sayesinde özellikle gençler için öğrenmesi keyifli bir hal alırlar. Verilen dost ve düşmanların detaya inilmeden birer figür olarak sunulması okuyucunun kendi hayatı ile özdeşleştirmesini kolaylaştırır.

ALTINCI BÖLÜM

SAVAŞ

6.1. Savaş

Bir önceki bölümümüzde Don Juan Manuel’in arkadaşlık ilişkilerini üç farklı güç dengesi üzerinden ele aldığına değinmiştik. Yazar benzer bir yaklaşımı düşmanlık kavramı için de sürdürür. Düşmanlarıyla girebileceği mücadeleler özellikle bu mücadelelerin son aşaması olan savaş konusuna yaklaşımı arkadaşlık ilişkileri için belirlediği benzer güç dinamiklerine dayanır. Yazara göre savaş kendisiyle güç ve

sosyal konum olarak eşitlerle, üstünlerle ve daha aşağıda bir seviyede olanlar arasında gerçekleşebilir. Bu ayrımın kimleri kapsadığı belirtmese de yazarın pozisyonu göz önüne alındığında kendisinden güç olarak üstün olan kişi kral figürüdür. Bu durum hem yazar hem de ana karakter Kont Lucanor için geçerlidir. Eşitleri ve kendisinden güçsüz olanlar ise farklı güce sahip diğer soylulardır. Bu sebeple düşmanın sahip olduğu güç ve sosyal statü, **El Conde Lucanor**'da kral ve egemen güç figürlerinin ele alınışı yazarın savaş konusunda verdiği tavsiyelerde önemli bir yer tutar.

Güç dengelerinin yanı sıra dinsel kutuplaşmalar da soyluların esas görevleri ve savaşmanın amaçları konusunda önemli bir yere sahiptir. Verilen bütün tavsiyeler kişinin içinde bulunduğu sosyal statüyü gözetmeye devam eder. Ayrıca eser boyunca verilen öğütlerde gözlemlenen çift anlamlılık bu konu başlığında da karşımıza çıkar. Savaş alışlageldik negatif çağrışımlarını koruyup aynı zamanda hayatın ayrılamaz bir parçası olarak görülüp pozitif değerler de atfedilir. Bu çift anlamlılık özellikle dini kimlik üzerinden şekillenir; Müslümanlara karşı verilen savaş dini bir vazife olarak görülürken, Hristiyan kanı akıtmak her ne kadar Don Juan Manuel'in içinde bulunduğu inanç sistemi ile zıtlık yaratır gibi gözükse de bazı durumlarda kaçınılmaz bir süreç olarak ele alınmıştır. Bu duruma benzer bir ahlaki çatışmayı yazar tarafından bir diğer büyük günah olarak sunulan yalan söylemek üzerinde de gözlemlemiştik. Tıpkı yalan söylemenin siyasi amaçlara ettiği hizmet ve genel amaca (soylu bir kişiliğin toplumsal rolüne uygun davranması) uygunluğuna göre kabul görebilir olması gibi Hristiyanlar ile girilen mücadelenin de yazarın ideolojisine hizmet ettiği sürece amlandığını bu bölümde farklı örneklerle inceleyeceğiz.

Savaş konusunu ele alan pek çok diyalogda Kont Lucanor, Patronio ile konuşurken üç farklı gelecek senaryosu üzerinde durur. İlk senaryo savaşmayı bırakıp, inzivaya çekilip sakin bir yaşam sürmeyi kapsar. İkinci senaryo ülke içerisindeki karışıklıklara odaklanmayı (gerektiği durumlarda Hristiyanlarla savaş) kapsar. Son senaryo ise Tanrıya hizmet amacıyla Morolarla³⁹ savaşmaktır. Bu üç olasılık Don Juan

³⁹ **Moro** terimi Latince **maurus** (koyu renk derili) kelimesinden gelir ve Hristiyan Avrupalılar tarafından Orta Çağ'da Mağrip, İber Yarımadası, Sicilya ve Malta'nın Müslüman sakinlerini belirtmek için kullanılan bir egzonimdir.

Manuel'in savaş konusunda sunduğu tavsiyelerde bulunan çelişkileri anlamak ve genel olarak yazarın bu konuyu ele alışını açıklamak için büyük önem teşkil edecektir.

Bu bölümde incelenecek olan **El Conde Lucanor**'un III. ve XXXIII. bölümlerinde özellikle ikinci ve üçüncü senaryonun ele alındığı ve bu ikilinin birbiriyle olan ilişkisinin altının çizildiği görülür. Biz de çalışmamızda özellikle ikinci ve üçüncü gelecek senaryolarını ele alacağız. Bunun sebebi, yazar tarafından birinci senaryonun nadiren rneklendirilmesidir. Bu senaryoya nadiren değinilen durumlarda ise hem Kont hem de Patronio bu yolu gerçek bir çözüm olarak görmediklerini belirtirler. Bu sebeple birincil gelecek senaryosu yorumlanmaya çok az olanak bırakır. **El Conde Lucanor**'un tamamı daha başarılı olmak için bir kaynakça görevi görür. Savaşmaktan kaçınmak ya da devlet meselelerinden uzak durmaya çalışmak yöneticileri kazanabilecekleri başarılardan uzaklaştıracaktır. Bu sebeple eser tıl kalmak yerine gelişime yönelik çözümlere odaklanır. Savaş politik sahnenin kaçınılamaz bir parçası olarak görülür ve karar verme süreçlerinde etkin bir rol oynar.

Savaş kavramının felsefi ve idealize şekillerde ele alınışının yanı sıra bu konuyla ilgili yaşanabilecek problemlere çözüm üretilmesini amaçlayan pek çok exemplum bulunur. III. ve XXXIII. exemplumlar bize yazarın konuyu ele alışı üzerine belirli bir ereve sağlarken, XII, XIII, XV, XXXVII, XXXIX gibi exemplumlar yazarla benzer sosyal statüye sahip kişiler için bir kılavuz görevi görür. Bu bölümün ikinci yarısında bu örnekler aracılığıyla yazarın konu üzerine pratik yaklaşımlarını ele almayı amaçlamaktayız.

6.2. Don Juan Manuel için Savaş Kavramı

Savaş, Orta ağ Kastilya'sında karşımıza yaygın olarak çıkan konu başlıklarından biridir. Savaşın farklı gerekçeleri olabilir; daha fazla n kazanmak, sahip olunan toprakların ve mal varlığının genişletilmesi ya da sahip olunan mevkiinin savunulmak istenmesi bu sebeplerin başını çeker. Lakin Patronio'nun verdiği farklı tavsiyelere dayanarak savaşmak için öne sunulan farklı sebeplerin tek bir temayla - ebedi kurtuluşla- yakından ilişkili olduğu görülür. Don Juan Manuel, bütün çağdaşları gibi politik ilişkileri monarşi sisteminin bir parçası olarak görür. Yönetici karakterinin gücünü Tanrı'nın elinden alan ve tebaalar üzerinde kullanan bir hükümdar figürüne

denk düştüğüne inanmaktadır. “Yöneticilerin ün ve saygınlık kazanması, daha fazla dünyevi mülkiyete sahip olması ya da topraklarında yaşayanları koruması görev tanımlarında bulunur” (Heusch, 2015). Bütün bunlar bulundukları toplumsal sınıfın gereklilikleridir. Bu sebeple farklı sebeplerle girilen savaşlar kişinin içinde bulunduğu toplumsal zümrenin gereksinimlerini yerine getirmesinin bir yoludur. Don Juan Manuel, eserlerinde sıklıkla tekrar ettiği kavramlar olan ün ve onura büyük önem verir. Bu iki kavramı korumanın yolu ise sıklıkla savaşla ilişkilendirilir.

“Don Juan Manuel'inki, ozanların şövalyelik mükemmelliğini Tanrı'nın hizmetine sunan saf tutumu değil; onun kesin tutkusu, toplumdaki yerinin refahını ve prestijini şüpheli bir şekilde korurken, tüm dini reçetelere uymaktır. Topraklarını, çıkarlarını ve onurunu “ilerletmek” Don Juan Manuel'in binlerce kez tekrar ettiği favori sözlerindendir” (Lida de Malkiel, 1952: 211).

Eser boyunca verilen tavsiyeler bu kavramları korumaya özen gösterir. Feodal düzenin korunması hem Don Juan Manuel hem de Kont Lucanor için büyük önem teşkil eder. XIV. yüzyıl itibarıyla içine girilen gerileme döneminde muhafaza etme tavsiyesi, geliştirme ve arttırmadan daha büyük bir rol oynar. Yazar tarafından çizilen üç gelecek senaryosundan savaşmaktan kaçınmayı ve daha sakin bir hayat sürmeyi öneren yolun neden onurlu bir seçenek olmadığını daha iyi şekilde anlayabiliriz. Ün ve onur gibi kavramların muhafazası siyasi arenada aktif olmayı gerektirir. Sahip olunan ün ve onur savaş arenasında kazanılan büyük başarılar kadar, halihazırda sahip olunanların korunmasına da dayanır. Bulundurulmuş mülk ve toprakların korunması beraberinde bazı askeri ve ekonomik sorumlulukları da getirir. Diplomatik ilişkilerde ya da tarihsel açıdan ün ve onur ise daha farklı araçların kullanılmasına olanak sağlar.

Politik hırslarına rağmen savaşta umduğu sonuçları her zaman elde edemeyen Don Juan Manuel, kendisi şahit olamasa da yüzyıllar boyunca edebiyatı sayesinde dünya üzerinde bir iz bırakmayı başarmıştır. Aynı zamanda yaşadığı dönemde de edebiyatı kendi şahsi çıkarları için bir araç olarak kullanabilmiştir. Soylular için bir el kitabı izlenimi veren **El Conde Lucanor**, bu sosyal zümreyi yücelten pek çok satırla doludur. Soyluların yüceltilmesi ve çıkarlarının korunması, feodal sistemin çıkarlarını

korumak için atılan adımlardır. Don Juan Manuel'in parçası olduğu sistemi güçlendirmesi direkt olarak kendini de güçlendirmesini sağlar.

“Don Juan Manuel'in herhangi bir metni rastgele ele alınırsa, edebiyatının açık ve görkemli bir ideoloji içinde çerçevelenmiş, derebeylik düzeninin muhafazakarlığına ve özellikle soyluluk ile ebedi sosyal hareketsizliğe fayda sağlayan üç işlevli ilahi bir güce dayalı olduğu görülür. (...) **El Conde Lucanor**'un tamamı belirli sorunlardan çeken soyluların ne yapması gerektiğini belirten didaktik ve feodalite yanlısı bir sözlük görevi görür” (Candiano, 2000).

El Conde Lucanor'a göre derebeyleri toplumsal nüfuzlarını korumanın yanı sıra bir önemli görevleri daha bulunur. Daha fazla toprak ve güce sahip olma isteği yalnızca dünyevi kaygılarla ilişkili ve dini gereksinimlerden uzak bir yaklaşım olarak görülebilir. Fakat soylular sahip olduklarına ün, onur, toprak ve sorumluluklara Tanrısal düzen böyle buyurduğu için sahiptir. Don Juan Manuel'in sınıfsal dünya bakışı açısından bu durum ele alınırsa kişi yalnızca Tanrı'nın ona sunduğu pozisyonun gereksinimlerini yerine getirdiği için dini amaçlarından ve sorumlulukların uzaklaşmamıştır. Don Juan Manuel'e göre Tanrının istediği gibi bir kul olabilmek için sahip olunan sosyal ve ekonomik gücü korumak gereklidir. Ayrıca Tanrının lütfunu kazanmak için kafirlere karşı girilen savaşlarda maddi kapasite önemlidir. Yeterli mali destek olmadan savaş gerçekleştiremeyeceği için zenginlik, toprak miktarı gibi konu başlıkları da Don Juan Manuel'in savaş konusuna yaklaşımını anlamak için gereklidir. **Libro enfenido**'da yazar şöyle söyler:

“(...) beyler gaddarlık yapmamalı ne onurlarını alçaltmalı ne de keselerini doldurmak için topraklarından feragat etmemelidir. Elde edebilecekleri en büyük hazineyi ele geçirmek için bunları korumaları gerekir. Büyük beyler pek çok kale ve toprağı idare etmek zorundadır. Eğer hazineleri olmazsa asla büyük işler başaramaz ve büyük savaşları yönetemez” (c. I, s. 146)

Don Juan Manuel'in eserlerindeki amacın içinde bulunduğu toplumsal zümrenin ideallerini ve dayanak noktalarını güçlendirmek olduğuna daha önce değinmiştik. **El Conde Lucanor**'da bulunan savaş hakkındaki tavsiyelerde yazarın feodal ideolojisinin yanı sıra yazarın kendi politik hırslarının da büyük önem

barındırdığı görülebilir. Yazarın gerçek hayatta yaşadığı problemler Kont Lucanor ile pek çok benzerlik gösterir. Fakat tavsiyelerini kendi kişisel deneyimleri ile sınırlamaz, öğütlerinin temel amacı ideal soylu-şövalye kavramını güçlendirmektir. Savaş üzerine verdiği tavsiyeler aracılığıyla, gücünü kaybeden derebeylik ideolojisinin savunulması, soyluların toplumsal görevlerinin altını çizilmesi gibi farklı amaçlar ve yazarın kişisel politik tecrübeleri tek bir çatı altında toplanır.

6.2.1 Bir Ebedi Kurtuluş Metodu Olarak Savaş

III. exemplum “**Lo que sucedió al rey Ricardo de Inglaterra cuando saltó al mar para luchar contra los moros**” (İngiltere Kralı Ricardo’nun Morolara karşı savaşmak için denize atladığında başına gelenler) toplumsal statüye uygun davranma konusunda tavsiyelerde bulunan bölümlerin başında gelir. Bu exemplumda ele alınan savaş düşüncesi özellikle dini amaçlarla gerçekleşen savaş çerçevesine oturur. Kral I. Ricardo (1157-1199), Moro’lara karşı savaştığı için ruhunu kurtarır, savaş ebedi kurtuluşu kazanmasındaki yegâne sebeptir. Aynı zamanda yazarın savaş kavramı üzerine sunduğu farklı argümanları gözlemleme olanağı bulduğumuz bir bölümdür.

Exemplumun giriş bölümünde Kontun alışlageldik bir şekilde Patronio’ya kaygılarını dile getirdiğini görürüz. Kont, hayatı boyunca girdiği savaşlardan ve istemeden de olsa Hristiyan kanı döktüğünden bahseder. “Benim yüzümden hiçbir zaman savaş başlamaması uğraşmama rağmen Hristiyan kardeşlerimle olan mücadelelerim sonucunda birçok masumun büyük zarar görmesi kaçınılmazdı” (s. 55). Patronio’dan kendi konumunda bulunan bir kişinin yapması gereken, Tanrının gözünde en faydalı davranışın ne olduğunu sorar. Yazar, bu giriş cümlesinden itibaren çok önemli ahlaki bir ikilemin temellerini atmış bulunur. Aynı exemplumda hem Hristiyan bir yöneticinin farklı dinlerden devletlerle girebileceği savaşlar hem de Hristiyanlarla girebileceği savaşlar üzerine önemli düşünceler bulabiliriz.

Hristiyanlığın temel prensiplerine göre insan tanrının suretinde yaratılmış ve bu sebeple insan bedeni kutsaldır ve insan öldürmek günahtır. Eski Ahitte savaşın Tanrının mükemmel krallığında tamamen sona ereceğini belirten birçok bölüm bulunur.

“RAB uluslar arasında yargıçlık edecek, Birçok halkın arasındaki anlaşmazlıkları çözecek. İnsanlar kılıçlarını çekiçe dövüp saban demiri, Mızraklarını bağcı bıçağı yapacaklar. Ulus ulusa kılıç kaldırmayacak, Savaş eğitimi yapmayacaklar artık” (Yeşaya, II: 4).

Fakat bu durum Hristiyanlık ideolojisine göre savaşın tamamen kabul edilemez olduğunu göstermez. Kilisenin savaş konusuna yaklaşımının yüzyıllar boyunca değişiklik gösterdiği durumlar olmuştur. Özellikle Roma Devletiyle problemler yaşandığı kuruluş döneminde (ilk üç yüzyıl) Hristiyanlığın çeşitli mezheplerinde pasifist düşünceler hakimdir. Ancak özellikle 314 yılında gerçekleşen Arles konsülü sonrasında savaşın haklı görülebileceği durumlar üzerindeki teolojik ve felsefi çalışmalar artış göstermiştir (Guthrie, 2007: 10-17). I. Ricardo’nun verdiği mücadele temelinde kişisel çıkarları değil, inancı korumayı barındırır. Bu sebeple kan dönmek ve savaşmak olumsuz çağrışımlardan arındırılıp, olumlu bir kimliğe bürünür.

Dini inançları korumak ve sahip olunan hakları muhafaza etmek için verilen savaşın geçerliliği ve bu konuma gelebilmek için liderlerin geçmesi gereken süreçler Kont Lucanor’un sorusunun temelini oluşturur. Kontun sorusunu cevaplandırabilmek amacıyla Patronio soylu bir kişinin ebedi kurtuluşa erebilmek için seçebileceği üç yol ele alınır. Patronio ilk seçenek olan inzivayı ve keşişlik hayatını kesinlikle reddeden bir tutum sergiler. Her ne kadar bu yol Tanrının lütfunu kazanmak için yaygın bir yol olsa da Kontun sosyal statüsüne uygun düşen bir seçenek değildir.⁴⁰ Kontun sosyal konumuna uygun davranışı açıklamak ise İngiltere Kralı I. Ricardo’yu konu alan bir hikâye aktarır.

Hikâye Hristiyan bir keşişin cennete kabul edileceğini öğrenmesi ve cennetteki yoldaşının kim olacağını öğrenmek istemesi ile başlar. Cennette Kral I. Ricardo ile birlikte olacağını öğrenen keşiş bu durumdan memnun olmaz. Keşiş uzun ısrarları sonucunda Kral I. Ricardo’nun yapacağı tek bir eylemin kendisinin bütün hayatı boyunca yaptıklarından üstün geleceğini öğrenir. Bu girizgahla beraber Don Juan

⁴⁰ Eser ilk exemplumdan itibaren görevlerini bir kenara bırakmanın soylu bir kişiye uygun davranış olmadığını altını çizer. Bu seçenek hiçbir bölümde Patronio tarafından kabul edilebilir bir seçenek ya da öneri olarak sunulmaz.

Manuel önemli bir ideolojik düşüncenin altını çizmiş bulunur. Bilindiği üzere yazarın içinde bulunduğu toplumsal düzlemde ruhban sınıfının özellikle de dini açıdan mutlak üstünlüğü bulunmaktadır. Fakat bu hikâyede sunulan soyluların da ruhban sınıfıyla eş ve hatta bazı durumlarda üstün olabileceği mesajını barındırır. Exemplumda Kral I. Ricardo'ya atfedilen ulvi rol aynı zamanda bütün soylulara atfedilmiştir. Ruhban sınıfının toplumsal rolü ibadet etmek ve kitlelere dini aktarmaktır. Bu sebeple inzivaya çekilip kendini ibadete adayan bir keşiş kendi toplumsal rolünü yerine getirirken, Hristiyanlığı yaymak ya da onu korumak için savaşıyan bir soylu ise yine toplumsal rolünü yerine getirir. Soyluların görevlerini yerine getirirken sağladığı fayda bakımından yer yer ruhban sınıfından daha kıymetli olabileceği Don Juan Manuel tarafından bir alt mesaj olarak sunulur. Soylu sınıfını elinden geldiğince yüceltme çabası yazarın feodal ideolojisi ile paralellik gösterir.

Exemplumun devamında İngiltere, Fransa ve Navarra kralının birlikte denize açıldığını görürüz. Askerler ulaşmak istedikleri kıyıda pek çok Moro olduğunu görürler ve ne yapacaklarına karar veremezler. I. Ricardo atıyla birlikte denize atlar ve Tanrı için savaşımaya karar verir, Tanrı ise I. Ricardo'ya mucizesini lütfeder ve atıyla sudan boğulmadan geçmesini sağlar. Bu durumu gören Fransız ve Navarra askerleri de suya atlar ve kıyıya ulaşmaya başlar. Karşılarındaki topluluğun büyük bir inançla savaştığını fark eden Morolar ise kaçar. Böylece Kral yaptığı eylemler sonucunda azizlik seviyesine çıkmaya hak kazanmış olur.

“Don Juan Manuel'in ruhban sınıfı ve soylular arasında kurduğu bu eşitlik, juanmanuelinist şövalyeliği anlamak için anahtar bir durumdur. Ayrıca dindar eylemleri savaşçı kahramanlıklarla değiştirmek molinist düşüncelerden ve **Siete Partidas**'da sunulan fikirlerden büyük farklılıklar gösterir” (Tsugawa, 2014: 70).

Don Juan Manuel I. Ricardo'yu azizlik seviyesine çıkararak toprak sahibi soyluları yücelten bir tavır sergiler. Gösterdiği bu yaklaşım öncüllerinden farkını gösteren etkenlerden yalnızca birisidir. Her ne kadar beslendiği kaynaklarla olan bağını tamamen koparmasa da yazılarında kendi ideolojisinden eklemeler yaptığı görülür. Toprak sahibi soyluların erdemlerini muhafaza etmek ve yüceltmek onun için birincil önceliği oluşturur. Bu tutum içinde bulunan yüzyılın çalkantılı atmosferi ve

tehlike altında olan derebeylik sistemi göze alındığında, yazarın pozisyonunda bulunan bir kişi için aynı zamanda kendi menfaati içinde en faydalı tutum olarak görülebilir. Daniel Devoto ise bu hikâyede sunulan ruhban sınıfı ve soylular arasındaki ilişkiyi “tarihsel olarak yanlış, yeni bir çerçeve içerisinde yapılan bir saldırıyla din adamlarının alçaltılması” olarak özetler (1972: 136). Don Juan Manuel’in soyluları din adamları karşısında yücelten tutumu bazı eleştirmenler tarafından ruhban sınıfına yapılan bir eleştiri olarak görülmüştür. Ancak bu noktada başta Devoto (1972) olmak üzere bu eleştirmenlerle bir fikir ayrılığına sahip olduğumu belirtmeliyim. Yazarın incelediğimiz exemplumda soylu sınıfını, ruhban sınıfından üstün tutan bir yaklaşım içinde bulunduğu göz ardı edilemez. Fakat bir zümreyi yücelten sözleri diğerine karşı bir saldırı olarak almak indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. Eserin genel amacı soyluların problemlerine çözüm getirmek ve onları yüceltmek olduğu için diğer zümrelerin ikinci planda kalması beklenilir bir çıktıdır. Bu sebeple bu exemplumda ele alınan öğütler incelenirken diğer zümrelere yönelik bir eleştiri olarak yorumlamak yerine yazarın sosyal konumuna yönelik bir savunma ve yüceltme olarak yorumlamak daha yerinde olacaktır.

Savaşın meşrulaştırması açısından ele alındığında, III. exemplumun eser nezdinde bir diğer önemli noktası ise yazarın özgün dokunuşlarıdır. Exemplumun ana karakteri I. Ricardo’ya ait pek çok materyal yazarın döneminde Latince ve hatta **La Gran Conquista de Ultramar**’ın (**Deniz aşırısının Büyük Fethi**) Kastilya dilindeki versiyonunda bulunsa da yazar olay örgüsü üzerinde değişiklikler yapmıştır. Don Juan Manuel’in versiyonu Thompson-Keller indeksinde bulunmamaktadır (Ayerbe-Chaux, 1975: 104-118). Don Juan Manuel’in yaptığı bu özgün dokunuşlar exemplumların yeni birer kimlik kazanmasını sağlar ve yazarın yaratıcı bilincini vurgular. Her ne kadar tarihsel gerçeklerle örtüşmeyen bir hikâye olsa da tarihsel bir figürün bu exemplumdaki kullanımı Don Juan Manuel’in, Patronio aracılığıyla savunduğu fikirlerini güçlendirmesini sağlar. Tavsiyesindeki gerçekçilik hissini kuvvetlendirir. Yazarın yaptığı eklemeler, yazarın kendi kişisel tecrübelerini bu bilindik anekdotları yeniden yorumlamak için kullandığını düşünmemize yol açar. Yazarın kişisel dokunuşları, kendi fikirlerinin müdafaası ve politik bir araç olmasına olanak sağlar. Genel olay örgüsü Müslümanlar ile girilen savaşa odaklansa da arka planda sunulan

“Hristiyan kanı akıtma” bilgisine özellikle odaklanmak gerekir. Müslümanlar ile girilen savaşlar hem Kilise nezdinde hem de dönemin yöneticilerinde halihazırda meşru görülen hatta büyük bir onura götürdüğüne inanılan bir durumdur. Bu nedenle Don Juan Manuel’in akladığını iddia ettiğimiz düşünceler, I. Ricardo’nun bulunduğu konuma gelene kadar geçirdiği süreçtir.

Hristiyanlarla girilebilecek ya da çoktan girilmiş savaşların haklı sebepleri olabileceğini aktarmak için Patronio bu tarihi karakter ile Kont Lucanor ve dolaylı olarak Don Juan Manuel arasında bir bağ kurar. Bu bölümde Kont Lucanor ve Don Juan Manuel paralelliği göze çarpar. Kont detaylandırmaya da Hristiyan kanı döktüğünü belirtir, yazarın da Hristiyan kanı döktüğü bilinmektedir. (Örneğin XI. Alfonso ile olan savaşları) Aynı zamanda ikili arasında jeopolitik açıdan paralellikler bulunur. Patronio Kontun elinde Moro’larla hem karadan hem de denizden savaşmak için olanak bulunduğunu belirtir. Don Juan Manuel’in yönetimini üstlendiği Murcia bölgesi ise, Müslüman topraklarıyla bir tampon bölge görevi görmekteydi ve deniz yoluyla iki bölge arasında ulaşım da mevcuttur.

İçinde bulunduğu konum ve durum ele alındığında I. Ricardo, Tanrıya hizmet için yapabileceğinin en iyisini yapmıştır ve Kont Lucanor’un da yapması gereken budur. Tıpkı exemplumdaki kral gibi kontun da öncelikli hedefi Moro’larla savaşmak ve Hristiyanlığı yaymak olmalıdır. Bu tavsiye aynı zamanda Don Juan Manuel’i de kapsar ve onun için bir savunma görevi görür. Çeşitli sebeplerle ülke içi karışıklıklarla uğraşmış olsa da nihai hedefi Tanrının isteklerini yerine getirmektir. Eğer Kont-Don Juan Manuel ikilisi bir tanrının şövalyesi olarak görevlerini yerlerine getirirlerse etraflarında bulunanların onları eleştirmesine olanak kalmayacaktır. Esas hedef olan Hristiyanlığın savunulması ve yayılması için bazen daha küçük tehditlerin savuşturulması gerekebilir. Ve bu tehditleri savuşturmak da bazı durumlarda Hristiyan kanı akıtmayı beraberinde getirir. Yazara göre eğer bu tarz mücadeleler var olanı savunmayı ya da hak edileni kazanmayı amaçlıyorsa kabul edilebilirlerdir. Giménez Soler’in de belirttiği üzere “Mutlak savaş ya da barış içinde yaşamamak, hüküm gücünü elde tutarken başarmak için hedefler belirlemek, Orta çağ Kastilya’sında bütün soylu ailelerin benimsediği bir taktikti” (Giménez Soler, 1932: 202). Benzer bir şekilde Patronio’nun tavsiyesiyle esas hedefin topraklar üzerinde barışa ve refaha sahip olmak

olmadığını, savaşın bir sonraki adıma giden yolda bir araç olarak kullanıldığını görürüz. Savaşın bir araç olarak kullanılması sayesinde, Hristiyanlarla savaşta negatif çağrışımlardan kurtulmuş olur. Tıpkı yalan gibi savaş da ideolojik bir araç görevi görür.

Aynı zamanda tarihsel bir figürün kullanımı Don Juan Manuel'in kendi hayatında gerçekleştirdiği eylemler için aklayıcı bir fonksiyon üstlenir. Her ne kadar kral eylemleri sebebiyle vicdan azabı çeker gibi gözükse de içinde bulunduğu sosyal sınıf sebebiyle, I. Ricardo'nun gerçekleştirmiş olduğu şiddet eylemleri sosyal normların belirlemiş olduğu sınırları geçmez. Kralın hikâyede Tanrı katında suçsuz görülmesi, dindaşlarıyla savaşa girmiş ve hatta kralına karşı ayaklanmış olan Don Juan Manuel'in kendini savunması olarak görülebilir. Yaptığı eylemleri Patronio aracılığıyla aklama fırsatı bulur.

6.2.2. Bir Muhafaza Yöntemi Olarak Savaş

Önceki bölümde Müslümanlara karşı nihai zafer kazanmanın yanı sıra şövalyelik ideolojisinde farklı sebeplerle girişilen savaşların da bulunduğu değinmiştik. Bu durumların başında kendini dış tehlikelere karşı korumak gelir. Eğer bir soylu kendini iç ve dış tehditlere karşı korumakta başarılı olamazsa esas hedefi olan Tanrı'ya hizmeti gerçekleştiremez. Dış tehditlere karşı olan savunmanın nasıl olması gerektiğiyle ilgili kitapta sunulan önerileri daha yakından incelemek için bu bölümde XXXIII. exemplumu **“Lo que sucedió a un halcón sacre del infante don Manuel con una garza y un águila” (Infante don Manuel'in kutsal şahini ve balıkçıl ile kartalın başına gelenler)** ele alacağız.

XXXIII. exemplum yazarın döneminde yaygın bilinen bir anekdottur. Kontun bu bölümde beklediği tavsiye III. exemplumla benzer endişeleri gidermeye yöneliktir. Çözülmesi gereken soylu bir yöneticinin hayatında hangi yöne gitmesi gerektiğidir. Kont giriş bölümünde barışçıl yaşaması, farklı mücadelelere girişmesi (açık olarak belirtilmese de farklı Hristiyan derebeyleri ima edilir) ya da Moro'lara karşı savaşması yönünde farklı tavsiyeler aldığını belirtir ve Patronio'dan bir soylunun seçebileceği üç seçenekten hangisine yönelmesi gerektiği konusunda tavsiye ister. Bunun üzerine Patronio kartal ve şahin arasındaki meşhur anekdotu aktarır.

Bu hikâyede balıkçılı avlamak isteyen Infante Manuel'in şahinin defalarca kez kartal tarafından saldırıya uğradığını görürüz. Kendisine yöneltilen tehditleri savuşturmanın hedefine ulaşmasına yeterli olmayacağını fark eden şahin en sonunda kartalın kanadını kırıp onu öldürür ve hemen balıkçılı avlar. Don Juan Manuel'in hikâyeye getirdiği en büyük yenilik hikâyenin finalinde yatar. Pek çok diğer versiyonda olay örgüsünün krala karşı gelerek büyük bir suç işleyen şahinin cezalandırılması ile bittiğini görürüz. Fakat **El Conde Lucanor** versiyonunda şahinin hem rakibinielediğini hem de hedefini elde ettiğini görürüz. Bu kısa anekdot pek çok metafor ve sembol barındırır.

“Avlanmanın metafor olarak kullanılması orta çağda yaygın bir konsepttir. **El Conde Lucanor**' da bulunan av teması arkadaşlık ve düşmanlık arasındaki diyalektiğin işlemesi olarak da okunabilir. Av, yazarın dünyasının metaforik bir biçimlenişi ya da yazarın bulunduğu politik sahnenin somutlaması olarak görülebilir” (Hirel Wouts, 2015).

Genel olarak savaş arenasını yansıtan av metaforunun yanı sıra exemplumun ana kahramanları olan kuş türleri ise farklı sosyal sınıfları sembolize eder. Balıkçıl kuşu elde edilmek istenen zafer ya da kuşatılmak istenen toprağı sembolize eder. Şahin toprak sahibi soyluları ve aynı zamanda Kont Lucanor-Don Juan Manuel ikilisini sembolize eder. Son olarak ise göklerin hükümdarı olarak bilinen kartal ise kral figürünü sembolize etmektedir.

Bu sembolizm göz önüne alındığında Don Juan Manuel'in hikâyenin finalinde yaptığı değişiklik büyük bir önem barındırmaktadır. Lida de Malkiel de bu eserin yaygın kullanımda olan versiyonlarının Don Juan Manuel'e esin kaynağı olduğundan ve kendi isyankâr düşüncelerini yansıtmak için bir araç olarak kullanıldığından bahseder (Lida de Malkiel, 1951: 189, 4. not). Bu exemplumda bize açık olarak kartal ve şahinin neleri sembolize ettikleri sunulmaz. Fakat yazarın eserleri bir bütün olarak ele alındığında verilmek istenen mesajlar ve exemplumdaki sembolizm oldukça açıktır.

“Büyük ihtimalle iyi tanımlanmış bir düşman olmasına rağmen bize kartalın anlamı söylenmez. ... Ama neden bize söylemedi, neden kendisini daha net ifade etmedi? Neden bize açık bir şekilde kralın kartal olduğunu söylemedi? Cevap oldukça basit: Don Juan Manuel eserini XX. Yüzyıl’da yaşayan eleştirmen için değil, çağdaşları için yazdı. Siyasi sağduyu XX. Yüzyılda olduğu kadar XIV. yüzyılda da erdemdi. Ama her şeyden önce **Al buen entendedor pocas palabras** [anlayana sivrisine saz anlamayana davul zurna az] deyişini biliyordu” (Krappe, 1933: 294).

Yazar her ne kadar siyasi temkinliliğini elden bırakmayıp kapalı bir anlatımı tercih etse de kartal figürünün genel olarak edebi arenadaki çağrışımları ve Don Juan Manuel’in **Libro enfenido**’da da yaptığı kartal betimlemesi bize bu eseri yazarın ideolojik çerçevesinden yorumlamamız için gerekli altyapıyı sunar. Kartal, Don Juan Manuel tarafından da en yüksek yönetim tabakasını, imparator figürünü temsil eder.

“El yakalamak için kanat gelir... başka bir deyişle kartalları getiren imparatorların soyunun bir parçasıdır ve kanat da kartalın yüksek uçuşunu ve yükseklere çıkmasını sağlayan bir parçasıdır” (c. I, s. 155).

Bu kısa exemplum, barındırdığı sembolizm ve yazarın eserin bütünsel çerçevesi ekseninde sahip olduğu önem bakımından kritik bir rol oynar. Yazar bir kez daha yaygın bilinirliğe sahip bir anlatıyı kendi ideolojisini müdafaa etmek için belirli değişikliklerden geçirir. Hikâyeyi sunuş şekli ve kazandırdığı bakış açısı sayesinde, dönemin temel değer yargılarına uygun düşmeyen isyankâr düşüncülerini sunma fırsatı bulur. Kartal ve şahinin arasındaki mücadele soylu sınıf ve daha üst yöneticiler arasındaki bir mücadeleye dönüşür. Daha önceki bölümlerde hükümdarların gücünü Tanrı’dan aldığı yönündeki orta çağ düşüncesine değinmiştik. İlk bakışta bu düşüncüyü destekleyen bir kişinin krala ya da imparator gibi figürlere karşı girilebilecek mücadeleleri destekler sözlerde bulunması çelişkili gibi gözükebilir. Ancak Don Juan Manuel ve Kont Lucanor ikilisi soylu birer yönetici olarak bu dünya görüşüne göre güçlerini Tanrı’dan almış ve kendilerine çizilen kaderi yaşıyorlardır. Tıpkı bir kral gibi onların Tanrı tarafından sunulan rollere uygun yaşamaları gerekir. Soylu bir yöneticinin Kralına sadık olmak kadar altlarında bulunanlara korunma sağlama, topraklarını koruma ya da Hristiyanlık inancının yayılması gibi farklı görevleri bulunur. Bu nedenle ilk plana kendi çıkarlarını koyması gerekir.

Ele aldığımız exemplumda da görülebileceği üzere yazara esin kaynağı olan pek çok versiyonda olay örgüsünün kral figürü açısından aktarıldığını görürüz. **El Conde Lucanor** versiyonunda soylu bir figür açısından aktarılması kralların bile bazen haksız olabileceğini gösterir. İçinde bulunulan dönemde bu tarz bir düşüncenin açık bir şekilde aktarılması büyük bir suç olarak görülecektir. XXXIII. exemplumda yapılan ufak dokunuşlar sayesinde yazar gerçek düşüncelerini hiçbir suçlamayla karşı karşıya tehlikesi kalmadan aktarma fırsatı bulur. Krala karşı başkaldırının her zaman büyük bir suç olmayabileceği, haklı gerekçelerin bulunabileceği düşüncesini, Don Juan Manuel'in XI. Alfonso'ya karşı ayaklanmalarında açık bir şekilde görebiliriz. Exemplum türünün kapalı anlatım yapmaya uygun yapısı sayesinde yazar isyankâr düşüncelerini aktarma fırsatı bulur.

“Hikâyenin dolaşımında olan geleneksel versiyonları ve **El Conde Lucanor**'daki versiyonu arasındaki farklar metnin etik, politik ve ideolojik açıdan farklı yorumlamalara açılmasına olanak sağlar ve exemplumun **El Conde Lucanor** versiyonu kral figürüne olan saldırının yasallığını sorgulatır. Bunu yaparken Aragón kralı ile olan mektupları ve **Libro de tres razones**'in finalinde gördüğümüz bir taktikle bu exemplumun da son dizeleriyle monarşi karşıtı bir şüphenin oluşmasının önüne geçer” (Funes, 2015: 22).

Yaygın bilinen bir motif olmasına rağmen **El Conde Lucanor** versiyonu ve diğerleri arasındaki en büyük fark şahin ve kartala verilen rollerin değişmesidir. Bu iki kuşun hikâyedeki konumlarının değişmesi haklı ve haksız tarafın kimler olduğuna kara verilmesinde kritik bir rol oynar. Ele alacağımız şahin ve kartal arasındaki mücadeleyi ele alan motif M.Ö. 472 yılında yazılan Aeschylus'un tragedyası **Persae**'ye kadar uzanır.

“Ne zaman, hey, havada bir kartal, kaçtı
Apollo'nun tapınağına! Aptal ben dehşetle durdum:
Ve baktım ve orada, uçarak takip eden,
Geniş kanatlı bir şahin, pençeleri akarlara gerilmiş
Kartalın başı. Ve o [kartal] hiçbir şey yapmadı ama korktu
Ve vücudunu galip gelenin gücüne teslim etti.
Duyman için. ” (s. 28)

Bu eserde kartalın kraliyetle özdeşleştirildiğini ve göklerin kralı olarak görüldüğünü gözlemliyoruz. Gerçekleşen olay Pers kraliçesi Atossa tarafından

gözlemlenir ve bu saldırı gözlemleyici de şok ve üzüntü yaratır. Aeschylus ‘dan sonra benzer bir motifin işlenmesi on altı yüzyıl sonra Alexander Neckam’ın 1190 yılında yazılan **De Naturis Rerum** adlı eserinde tekrar karşımıza çıkar. Bu hikayede de şahin kendini korumak amacıyla kartala saldırır ve onu öldürmeyi başarır. Ve gözlemci tekrar bir monarşi figürü olan Britanya kralıdır. Gördüğü olaylar kralın kaygı duyumasına yol açar. Olay örgüsü Persler ile büyük benzerlik gösterir. Zayıf kuş daha güçlü olanı yener ve doğanın güç dengesini bozar. McGrady’nin belirttiği üzere Burada Kartal kralı sembolize ederken, şahin ise başkaldıran tabeaları sembolize eder. Aeschylus’da iki ülke arasında olan savaşı sembolize eden durum, Neckam’da kral katlini sembolize eder. Orta çağ mentalitesiyle bu durum kabul edilemez bir durumdur (McGrady, 1975: 193-196).

Don Juan Manuel’in XXXIII. exemplumda yaptığı ufak ama etkili değişiklik gözlemci rolünde kullandığı tarihsel figür seçimidir. Aeschylus ve Neckam versiyonlarında bu gözlemciler kral ve kraliçe figürleridir. Fakat yazar burada bir değişikliğe giderek şahinin sahibini Infante Manuel olarak belirler. Hikâyede geçen Infante Manuel’in yazarın babası olduğunu düşünmek için elimizde pek çok sebep vardır. İlk olarak Lomax’ın belirttiği üzere Kastilya krallığında yazarın babası dışında bu isimle başka bir Infante bulunmamaktadır. Ayrıca olay örgüsü Manuel ailesinin yönetiminde bulunan Escalona bölgesinde geçmektedir (1982: 164-166). Gözlemcide yapılan bu değişiklik alışagelmışin dışına çıkarak okuyucunun kartala değil de şahine sempati duymasını sağlar. Ayrıca bu exemplumdaki gerçek tarihsel bir kişiliğin kullanılması III. exemplumla aralarında bir bağ kurar. Her iki exemplumda da tarihsel olarak gerçek olmayan durumlar yazarın vermek istediği mesajı güçlendirmek için yardımcı birer faktör olarak kullanılır.

Yapılan bu küçük fakat etkili değişim, exemplumun tamamen yeni bir açıdan yorumlanmasına olanak sağlar. Şahinin kartala boyun eğmemesi farklı metinlerde bir endişe sebebi, suçlu bir hareket olarak sunulurken, **El Conde Lucanor** versiyonu Infante Manuel gözüyle izlediğimiz olaylara sempati duymamızı sağlar. Her ne kadar kartal ölmüş bile olsa eylemlerinin sonucunda şahinin cezalandırılması kralın otoritesini güçlendiren bir sonuçtur. Fakat Don Juan Manuel finalde yaptığı büyük değişiklikle öyküyü soylu ideolojinin galibiyetine dönüştürür. Tıpkı şahinin yaptığı

gibi soylular da hedefine ulaşmak için gerekirse toplumsal görevlerinin önünde duran bütün engelleri yıkmalıdır. Patronio sözlerini bitirirken Kral I. Ricardo'nun başına gelenleri hatırlatır ve şahinin amacı ile soyluların sorumluluklarını kıyaslar. Morolarla savaşıarak Tanrıya hizmet etmenin bir soylunun temel görevi olduğunu belirtir. Bu sayede hem Kont Lucanor'un başlangıç sorusu hem de Patronio'nun final tavsiyesi savaşçı bir soylunun toplumsal sorumluluklarına değinir. Bu bölümün finalinde şahinin eylemlerinin soylu sınıfların toplumsal görevlerine bağlanması ve şahinin isyanının Tanrı katında daha büyük bir amaca hizmet edebileceğinin altının çizilmesi aracılığıyla monarşi karşıtı bir isyan düşüncesinin önüne geçilir.

Exemplumda şahinin yapabileceği seçimler bizi tekrar Patronio'nun daha önceki sözlerine götürür. Patronio daha önce III. exemplumda soylular için üç farklı gelecek senaryosu çizmiştir. Şahinin içine durumda yapabileceği seçimler de bu üç yolla bağıntılıdır. Eğer şahin kartaldan korkup kaçarsa ve avını bırakırsa ilk yol olan barış içinde yaşamaya çalışmayı seçmiş olur. Bu seçeneğin Patronio tarafından pek çok kez yapılabilecek en kötü seçenek olarak görülür, bir soylunun görevlerini bir kenara bırakıp pasif bir yaşamı seçmesini korkaklık ile özdeşleştirir. İkinci seçenek olarak eğer şahin kendini kartala karşı başarıyla savunursa iç mücadeleleri başarıyla yönetmiş olur. En son olarak şahin karşısındaki bütün önemli tehditleri alt etmeyi başarır ve bunun sonucunda nihai hedefini elde eder (Luongo, 2015). Şahinin balıkçılı avlaması doğasının gereksinimidir, tıpkı bir soylunun Tanrı için savaşması gibi. Bu exemplumda da görülebileceği üzere üçüncü yolun gerçekleşebilmesi için pek çok kez ikinci seçeneğin başarıyla tamamlanması gerekir. Kafirlerle olan savaşa odaklanıp Tanrıya hizmet edebilmek için önce iç ve dış tehlikelerin giderilmesi gerekir.

Şu noktaya kadar sunduğumuz bütün veriler göz önüne alındığında Don Juan Manuel'in savaş yanlısı tutumunun çağının yaygın düşünceleri ile ve belirli noktalarda Kilisenin düşünceleri ile uyumlu olduğu söylenebilir. Tıpkı inancı muhafaza etmek gibi sebeplerle girilen savaşların meşrulaştırılması gibi farklı sebeplerle aynı din mensuplarıyla girilen savaşların da Hristiyan felsefesinde meşrulaştırıldığı durumlar bulunmaktadır. Aziz Augustinus'un (354-430) ve Don Juan Manuel üzerinde büyük etkisi olan düşünürlerden Aquina'lı Thomas'ın (1225-1274) Hristiyanlık tekelinde

Adil Savaş teorisine (**jus bellum justum**)⁴¹ yaptığı katkılar orta çağ Avrupa'sında oldukça etkili olmuştur. Ayrıca İncil'de de savaşa gerekli durumlarda başvurulabileceğini belirten eden pasajlar bulunur. Örneğin;

“Çünkü yönetim, senin iyiliğin için Tanrı'ya hizmet etmektedir. Ama kötü olanı yaparsan, kork! Yönetim, kılıcı boş yere taşıyor; kötülük yapanın üzerine Tanrı'nın gazabını salan öç alıcı olarak Tanrı'ya hizmet ediyor” (**Romalılar**, XIII: 4).

Özellikle Aquinalı Thomas'ın bu konu üzerine sunduğu fikirlerin **El Conde Lucanor**'da yansımalarına rastlayabiliriz. Düşününürün ünlü kitabı **Summa Theologica** savaşın her zaman günah olmadığını, belirli durumlarda savaşa girilebileceğini belirtir. Aquinalı Thomas'a göre üç kriter karşılanmalıdır. İlk olarak savaş meşru bir hükümdarın emriyle yürütülmelidir. İkincil olarak, savaşın haklı bir sebebi olmalıdır, saldırılan tarafın kabahatli bir hareketi bulunmalıdır. Son olarak ise savaşçılar iyiliği yaymak ve kötü eylemlerden kaçınmak gibi doğru amaç ve niyetlere sahip olmalıdır (Lazar ve Frowe, 2018: 114). Yazar tarafından aktarılan kartal ve şahin ilişkisi ile şahinin son çare olarak savaşmayı seçmeyi seçmesi Aquinalı Thomas'ın sunduğu Adil Savaş koşullarını karşılar gözükür. Savaş (kartala karşı saldırı) haklı gerekçelere dayanmaktadır. Şahin bölgede avlanmaya hakkı olan (bulunduğu bölge üzerinde hak sahibi bir soylu) bir figürdür. Kartalın şahine sebepsizce saldırması ve hakkı olanı elde etmesini engellemesi, şahine kendini savunmak için savaşma fırsatı sunar. Bu durum benzer bir şekilde eğer hakkı olanı elde etmesini engelliyorsa soyluların da krallarına isyan etme hakkına sahip olabileceği mesajını barındırır. Son olarak ise şahinin kendini savunmak için kartalı tamamen öldürmek dışında herhangi bir çaresinin kalmaması, niyetinin sadece savunma olması Aquinalı Thomas'ın üçüncü kuralına uyum sağlar. Bu veriler ışığında **El Conde Lucanor**'un odak noktası soyluların problemleri oluştursa da dini çerçeveden çok uzaklaşmadığı söylenebilir. Eserde soyluların genel hedefi olarak sunulan kavramlar temelini Hristiyanlıktan alırlar. Yazar savaş

⁴¹ Adil Savaş teorisinin Batı dünyasındaki temelleri Antik Yunan'a ve Roma İmparatorluğuna dayanmaktadır. Bu teorisinin amacı anlaşmazlıklar halinde devletlerin nasıl davranmaları konusunda yardımcı olmaktır. Bu teoriye göre iki tarafında savaşmak için haklı gerekçeleri olması gerekir. Detaylı bilgi için bkz.: Seth Lazar ve Helen Frowe, **The Oxford Handbook of Ethics of War**, Oxford, Oxford University Press, 2018.

konusunda verdiği çeşitli örneklerde dünyevi hedeflerin ve ebedi kurtuluşun birbirinden çok uzak kavramlar olmadığını gösterir.

XXXIII. exemplumun üzerinde konuşulması gereken bir diğer önemli nokta ise pek çok eleştirmenin de değindiği üzere yazarla barındırdığı otobiyografik bağıdır. Başta, Luongo ve Funes olmak üzere pek çok eleştirmen şahinin Don Juan Manuel, kartalın ise XI. Alfonso'yu ve balıkçılın ise yeniden fatih dönemini ve Moro'larla olan savaşı yani uğraşılması gereken esas problem olduğunu savunur.

“Don Juan Manuel'in **El Conde Lucanor**'da kişileştirildiğine hiç şüphesiz yoktur ve bu Kontun Patronio'ya sunduğu durumların gerçekten onun başına gelip gelmediği ve bu problemleri öykülerden çıkarılacak olan derslere dayanarak çözüp çözmediği konusunda şüphelenmemize yol açar” (Giménez Soler, 1932: 199).

Bu açıdan ele alındığında exemplumda sunulan sonuç gerçekte hayatla tezat oluşturur. Çünkü Don Juan Manuel XI. Alfonso'yu, bu sebeple şahin de kartalı yenememiş olur. Ayrıca yazarın gerekli bulduğu durumlarda müslüman yöneticilerle işbirliği kurması gerçekten de öncelikli hedefinin Morolarla savaşmak olup olmadığı sorusunu akıllara getirir. Bu iki faktör göz önüne alındığında bu exemplumda verilen mesaj Don Juan Manuel'in politik hayatının bir yansımasından daha çok idealize edilmiş bir soylu-şövalye ideolojisinin sunulmasına hizmet eder. Bu sebeple bu exemplumun incelemesini yalnızca otobiyografik bağlara indirmekten kaçınmak gerekir.

İçinde bulunan tarihsel durum göz önüne alındığında bu tarz otobiyografik bağlar kurmak oldukça mümkündür. Fakat eserdeki sembollerini yorumlarken eserin geneline ne tarz bir yaklaşımla yaklaştığımıza ve Don Juan Manuel'in hedef kitlesinin kim olduğunu tekrar hatırlamamız gerekir. **El Conde Lucanor**'da savunulan ideolojiler yazarın kendisi kadar bütün soyluları da ilgilendirmektedir. Kral figürüne getirilen herhangi bir eleştiri ya da soylu sınıfının haklarını savunan her söz yazar kadar soylu sınıfı için de bir savunma niteliği taşır. XIV. yüzyılda feodal sistemde soyluların yaşadığı problemler sebebiyle yazarın savunduğu ilkeler kendisi kadar aynı problemi yaşayan bütün soylulara fayda sağlar. Yazarın yarattığı sembolizm çatısı XI.

Alfonso'yu kapsar. XI. Alfonso kral figürünün somut düzleme yansıması olarak ele alındığında Don Juan Manuel'in savunduğu ya da eleştirdiği noktaların bir parçası haline gelir. Exemplum ve otobiyografik gerçekler arasında kurulacak herhangi bir bağ Don Juan Manuel'in soyut ideolojisinin somutlaştırılması olarak görülebilir. Exemplumda verilen mesaj bazı tarihsel gerçekleri kapsasa da tek amaç bu durumu aktarmak değildir. Yazar gerçeklikten beslenen exemplumlar aracılığıyla asilzadelerin farklı sorunlar karşısında çözüm oluşturabilme yeteneğini geliştirmeyi hedefler.

Sonuç olarak III. ve XXXIII. exemplumda hakkında sunduğumuz bütün veriler göz önüne alındığında Don Juan Manuel'in savaş kavramına genel yaklaşımı hakkında bir çerçeve elde etmiş oluruz. Bu bölümün ikinci yarısındaki amacımız ise bu genel çerçeveden yola çıkarak savaş kavramını konu alan ve daha partik tavsiyeler vermeyi amaçlayan exemplumları incelemek olacaktır.

6.3. Savaş Kavramıyla İlgili Diğer Exemplumlar

Eserde savaş konusunun toplumsal statü ve edebi kurtuluş gibi büyük çerçevede elen alan exemplumlar kadar daha pratik konularda tavsiyeler veren exemplumlar da bulunur. Bu exemplumlar III. ve XXXIII. exemplumda değinilen öğütlere destekleyici bir nitelik teşkil eder ve savaşın taktiksel yanları, savaş kararının verilme süreci, kurulan ittifaklarda sadakat gibi pek çok konuyu ele alır. Verilen mücadele örnekleri büyük çaplı savaşların sembolize edildiği örnekler kadar, kahramanlıkları ile meşhur şövalyeleri ele alan daha dar kapsamlı örnekleri de barındırır. İnceleyeceğimiz exemplumlarda genellikle düşmanlar hakkında çok fazla detay verilmez. Yakın, uzak, güçlü ve güçsüz gibi belirsiz barındıran sıfatlarla ifade edilirler. Önceki bölümde her dine mensup devlete karşı savaşın meşrulaştırılabileceğini gözlemlemiştik. Bu sebeple exemplumlarda kastedilen düşmanların kimliklerinin bilinmemesi bir problem teşkil etmez. **El Conde Lucanor**'da sıklıkla tekrarlanan genel mesaja göre, tehdit oluşturan her durumda savaşmak her yöneticinin hakkıdır. Fakat savaş büyük ekonomik ve askeri güç isteyen bir durumdur. Sürekli olarak savaş halinde olma hiçbir devletin karşılayamayacağı bir gücü gerektirir. Bu nedenle hangi durumlarda nasıl savaşılması gerektiği önemli bir konu başlığı haline gelir.

Bu bölümde ele alınacak olan pek çok exemplumda Patronio tarafından verilen ihtiyatlı olma tavsiyesi ortak bir odak noktası oluşturur. Onur, ün ve toprağın korunmasının öneminin de defalarca altı çizilir. Şüphe kurulacak bütün ilişkilerde önemli bir rol oynar. Bu şüphe sahip olunan mal, toprak ve onurun kaybedilmesi korkusuna dayanır. Bireysel olarak sahip olunanların kaybedilmesi korkusu da toplumsal olarak feodal gücün kaybedilmesi ile birleşir. Lucanor çok güçlü bir asil olduğu için onuruna, şöhretine ve servetine zarar verebilecek düşmanlara karşı her zaman dikkatli olmak zorundadır. Başına gelebilecek tehlikeler çeşitlidir; zenginlik vaadiyle kandırma (VII, XX, XLV), onurunu kaybetmesini sağlamak ya da sahip olduklarını çalmak için kötü tavsiyeler verilmesi ya da tuzaklar kurulması (V, VI, XII, XIII, XVII) veya daha açık bir şekilde saldırgan davranış (Lucanor'a karşı savaşan soylular). Patronio (IV, XVI, XXIII, XXXIII, XXXVII, XLIX) hikayelerde görüldüğü üzere genellikle bu tarz tehditler karşısında Kontun savaşmasını öğütler. Fakat verdiği tavsiyelerin en başında ihtiyatlı olmak gelir. Savaş belirli riskleri beraberinde getireceği için verilen bütün kararların mantık süzgecinden geçmesi gerekir.

Savaşa girme konusunda ihtiyatlı davranma konusunda ilk olarak sahip olunan onur, ün ve mülkiyet gibi kavramların muhafaza edilmesini konu edinen örnekleri ele alabiliriz. Örneğin; XII. exemplum **“Lo que sucedió a la zorra con un gallo”** (**“Horoz ile tilkinin başına gelenler”**) sahip olunan gücün nasıl muhafaza edilmesi gerektiği konusunda tavsiyelerde bulunur. Bölümün başında Kont Lucanor, geniş topraklara sahip olduğundan fakat hepsini eşit derecede koruyamadığından yakınır. Ve bazı dost gibi görünen düşmanlarının onu merkezi güçlendirip uzak toprakları önemsemeyi bırakmayı ikna etmeye çalıştığını söyler. Ve bir kez daha içinde bulunduğu durum için Patronio’dan yardım ister. Bunun üzere Patronio’nun anlattığı exemplumda avlamak istediği horozu farklı yollar deneyip ağaçtan indirmeye çalışan tilkinin başarılı olamayınca horozun ağacına saldırdığını ve bu sebeple paniğe kapılan horoz kaçmaya çalıştığını görürüz. Daha avantajlı bir durumda olan horoz yaşadığı panik yüzünden kötü bir karar verir ve bedelini canıyla öder.

Hem Kontun hem de horozun içinde bulunduğu durumda şüphe önemli bir rol oynar. Patronio’nun tavsiyesine göre ihtiyatlı olunmalıdır ve kişi gücünü tehdit edebilecek düşmanlara karşı, aldatılmaya karşı her zaman dikkatli olmalıdır. Fakat

örnek verilen exemplumda verilen tilki ve horozun ilişkisinde görülebileceği üzere bu şüphe mantık sınırlarını aşmamalıdır. Şüphe edilen tehlikenin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini anlamak için kişi öncelikle kendi gücünü iyi tanımalıdır. Eğer soylu bir yönetici yeterli asker ve maddi güce sahipse sahip olduğu toprakları korumak için elinden geleni yapmalıdır. Eğer boş tehditlere kapılır ve korkuyla hareket ederse halihazırda sahip olduklarını riske etmiş olur. Bu bölümde verilen tavsiye dönemin politik ve askeri gerçekliğiyle uyumlu bir yapı gösterir. “Murcia toprakları nüfus yoğunluğunun düşük olduğu bölgelerden biridir” (Rodríguez Llopis, 1986: 55). Bu durum göz önüne alındığında sahip olunan toprakların korunması için yeterli maddi ve askeri desteği sağlamak yöneticiler için önemli bir problem teşkil edebilir. Lakin her ne kadar zorlayıcı unsurlar bulunsa da bu durum Don Juan Manuel’in bir yönetici olarak halletmesi gereken bir faktör olmuştur. Aynı şekilde Kont Lucanor’ un da (ya da başarılı olmak isteyen herhangi bir derebeyinin) bu zorluğun üstesinden gelmesi gerekmektedir. Eğer elde bulunanlar yeterince korumazsa, bunları arttırmak da mümkün olmayacaktır. Çünkü kendi içinde yeterli gücü toplayamayan bir yönetici Tanrı’sına hizmet edemez ve inancını yitirecek yeterli gücü kendinde bulamaz. Savaş, siyasi ittifaklar gibi dini dünyanın daha dışında kalan konuları eserlerinin merkezi haline getirerek, Don Juan Manuel, daha önceki yüzyıllarda Kilisenin ağırlıklı olarak etkin olduğu eğitim dünyasından bir ayrılma sağlar. Fakat bu konuların ağırlıklı olarak işlenmesi dini altyapıdan uzaklaştığı anlamına gelmez. Sıklıkla dünyevi problemlerin dini hedeflerle iç içe ele alındığını gözlemliyoruz. Yazarın verdiği pek çok tavsiyede laik konuları ele alırken dini hedeflerden bahseder. Ve tıpkı savaş ile barış, dostluk ile düşmanlık kavramlarının birbiriyle zıtlık oluşturmak zorunda olmadığı gibi, dini ve laik problemlerinde ortak bir çözüme sahip olabileceğini gösterir.

Exemplum XIII “**Lo que sucedió a un hombre que cazaba perdices**” (“**Keklik avlayan adamın başına gelenler**”) de ise bir kez daha şüphenin önemine değinildiği görürüz. Bu bölümde Kont Lucanor kendisine zarar veren fakat sonrasında yaptıklarından özür dileyen kişiler olduğundan bahseder. Patronio bir kez daha ihtiyatlı olunması tavsiyesinde bulunur. Her ne kadar düşman barışçıl sözler sarf etse de önemli olan yaptığı eylemlerdir. Ayrıca eğer gerekirse ve bu kişinin ona veya

onuruna zarar vereceğinden eminse, problemin daha da büyümeden çözülmesi gerektiğini tavsiye eder.

Sahip olunanlara karşı gelecek tehditler hem iç hem de dış tehditler olabilir. Ayrıca politik arenada dostluk ve düşmanlık arasındaki ilişkiler de kolaylıkla değişim gösterebilen bir yapıya sahiptir. Patronio'nun tavsiyelerine göre kişiler kendilerini korumak için masum yalanlara başvurabilirse, karşı taraf da benzer bir yöntemi benimseyebilir. Bu yüzden kurulan ittifaklarda verilen sözlerden çok yapılan eylemlere ve eylemlerin sonuçlarına odaklanmak gerekir. Don Juan Manuel, kendi politik hayatında kurulan ittifakların başarısızlıkla sonuçlanabileceğini ve çıkarlarına hizmet eden tekliflerin onu kandırılmaya götürebileceğini birinci elden tecrübe etmiştir.⁴² Yazarın yaşadığı olumsuz tecrübelerin eserinde sıklıkla ihtiyat vurgusu yapmasında büyük etkisi olmuş olmalıdır.

Don Juan Manuel, asilzadelerin eğitimde önem verdiği konulardan başında gelen savaş kavramını gerçeğe dayalı bir eğitim üzerinden vermeyi amaçlar. Yazarın eğitim üzerine düşüncelerini ele alırken değindiğimiz üzere cezalandırmaktan çok düzeltmeye yönelik bir eğitim anlayışını benimsemiştir. En iyi öğrenme metodu tecrübe ederek öğrenmektir fakat savaş konusunda genç soylulara tavsiyeler vermek isteyen yazarın ikinci en iyi seçeneği gerçeğe yakın senaryolar sunmaktır. Yapılan yanlışların düzeltmenin önemi göz önüne alındığında özellikle Don Juan Manuel'in kendi politik hayatında problem yaşadığı güvenin boşa çıkarılması gibi problemlere eser boyunca daha fazla odaklanması bu durumu destekler niteliktedir. Yazar gerçeğe yakın olay örgüleri kullanırken öğretici-öğrenci ikilisini her zaman dahil eder. Patronio'nun teorik olarak verdiği bilgiler konunun uygulamalı örneklerine dayanır. Verilen tavsiyelerdeki dayanak noktası her zaman gerçekliktir.

Şüphenin bir kez daha karşımıza çıktığı bir diğer örneğe exemplum XV **“Lo que sucedió a don Lorenzo Suárez en el sitio de Sevilla”** (**“Sevilla’da Don Lorenzo Suárez’in başına gelenler”**)’dir. Bu bölümde Don Juan Manuel’in bir kez daha tarihi bir figür, büyükbabası olan Kral III. Fernando’yu (1199 ya da 1201-1251) kullanır.

⁴² Yazarın içinde bulunduğu, özellikle kızı Constanza'nın evliliğini temel alan politik sıkıntılar çalışmanın 2.1. bölümünde ele alınmıştır.

Aynı zamanda bu exemplumun ana karakterlerinden olan Don Lorenzo Suarez Gallinato'nun ismine **Crónica del Santo rey don Fernando'da** (“**Aziz Kral Don Fernando'nun Vakayinamesi**”) rastlanır. Bölüm Kont Lucanor' un güçlü bir düşmanıya şu anda barış içinde olduğunu fakat yine de ondan bir saldırı gelmesinden korktuğunu belirterek başlar. Patronio karşı taraf eğer şüphe uyandıracak eylemlerde bulunuyorsa bunun sebebinin Kontun savunmasını zayıflatmak olduğu söyler. Bir kez daha kalelerini güçlendirmek, yeterli askeri savunmaya yatırım yapmak gibi teknik detayların önemini vurgular. Patronio tarafından verilen öğütlerde teknik detaylara verilen vurgu ekonomik güç ile yakından ilişkilidir. Savaş ve ekonomi birbirinden ayrılması zor kavramlar bütünüdür. Yazar da bu gerçekliğin oldukça farkında gözükmektedir. Uzun süreli ya da gereksiz savaşlar devletin gücünü zayıflatacak faydadan çok zarar getirecektir. Bu alanda verilen tavsiyeler yine dönemin gerçekliği ve koşulları ile uyum gösterir, yazar bir kez daha sırtını gerçekliğe yaslamış olur. Orta Çağ Avrupa'sında kalelerin ve duvarların savunma alanında önemi büyüktür. Bu sebeple iyi güçlendirilmiş bir savunma fethedilmeyi engellemek için en önemli dayanaklardan biri olacaktır. Don Juan Manuel, teknik bilgileri düz bir şekilde aktarmak yerine exemplum kullanarak okuyucunun bu sonuca kendisinin ulaşmasını sağlar.

Duyulan şüphe karşısında nasıl bir yol haritası çizilmesi gerektiği konusunda öğüt vermek için ise hangisinin daha cesaretli olduğuna karar vermek için girdikleri bir bahis sonucu Moro'lara saldırmaya karar veren üç şövalyenin hikayesini anlatır. Üç şövalye hikayesinde korkuya en fazla katlanan kişi olduğu için en sona kadar bekleyen şövalye aslında bahsi kazanır. Benzer bir şekilde Kontun da şüpheyi elden bırakmayıp ihtiyatla beklemesi gerekir. Patronio, XV. exemplumda Don Lorenzo'nun iki yoldaşına kıyasla saldırma içgüdüsünü daha fazla bastırmasını över. Ve konta korkusuna yenilmemesine önerir. Bu tavsiyesi askeri bir taktik olarak ekonomik gücün önemine dayanmaktadır. Maddi güç herhangi bir olasılığa karşı savunma görevi görür: “Size içinizdeki endişe ile hareket etmemeyi öneririm. (...) İlk önce karşı taraf size saldırana kadar bekleyin” (c. II, s.126) Daha sabırlı davranan ve temkinli davranan taraf gereksiz harcamalardan kaçınma fırsatı bulabilecek bu sayede gücünü boşa harcamamış olacaktır. Kral Fernando, bu bölümde Infante Manuel'in XXXIII. exemplumda

üstlendiğine benzer bir şekilde şahit-yargıç görevini üstlenir. Bu iki exemplum birlikte ele alındığında Don Juan Manuel hem kendisine hem de ailesine ideal soylu ve şövalyenin özelliklerini belirleme görevi atfetmiş olur.

Güçlü bir adamın durumu çelişkilidir çünkü gücünün miktarına göre sorumluluklarını başkalarına devrettikçe hissettiği güvensizlik artar. Fakat bu durumla paradoks oluşturur şekilde bu aynı güç ona güven verir, çeşitli durumların üstesinden gelebileceğini hisseder (Barra Arroyo, 1980:76). Olumsuz bir özellik olarak görülebilecek olan temkinlilik ve şüphe duygularını iyi bir yöneticinin olumlu bir özelliğe dönüştürme fırsatı sunar. Aynı zamanda bu şüpheci yaklaşım beraberinde askeri taktikler açısından avantaj getirir. Düşük nüfus yoğunluklu ve sürekli iç mücadelelerin yaşandığı bir dönemde sahip olunan gücün optimize edilmesi gereklidir.

Exemplum XXXVII “**Respuesta que dio el conde Fernán González a los suyos después de la batalla de Hacinas**” (“**Fernán González’in Hacinas savaşı sonrasında tebaasına verdiği cevap**”), en iyi savunmanın bazen savaşıma devam etmek olduğu tavsiyesini öne sürer. Bu exemplumla bir kez daha yazarın savaşın taktiksel yanına odaklandığını görürüz. Eserin amacı farklı durumlarda yaşanacak zorluklara karşı bir kılavuz görevi görmek olduğu için farklı çözümler gerektiren sorunların sunulması kitabın genel amacına hizmet eder. Temkinlilik ya da defansif yaklaşımlar her zaman tek çözüm değildir. Okuyucunun kendi problemine en yakın durumu bulup ona göre faydalanması gerekir. Eğitim devam eden bir süreçtir. İncelediğimiz exemplumlarda da görebileceğimiz üzere hayat farklı problemleri kişilerin karşısına getirmeye devam edebilir. Bu sebeple sürekli olarak aktif olmak, her konuyu kendi özelinde değerlendirebilmek yazarın genç asilzadelere kazandırmak istediği özelliklerin başında gelir.

Patronio anlattığı exemplum **Poema de Fernán Gonzalez’in (Fernán Gonzalez’in Epik Şiiri)** ana karakteri Kont Fernán’ı ve yine aynı eserde geçen Hacinas savaşını konu alır. Fakat Don Juan Manuel’in aktardığı hikâyeye farklı kaynaklarda rastlanmaz (Ayerbe-Chaux, 1975: 88-91). Yazar bu hikâyeyi kaybolan bir eserden almış ya da kendisi kurgulamış olabilir. Bu bölümde hem Kont Lucanor hem

de Kont Fernán, kendilerini bir savaştan çıkıp hızlıca başka bir mücadelenin içinde bulur. Kont Fernán, kendi canını hiçe sayıp topraklarını ve onurunu savunmak için tekrar savaşa girer ve kazanır. Cesaret ve onur ve toprakların korumak için bütün gerekli önlemlerin alınması gibi idealize fikirler bir kez daha vurgulanmış olur.

Sıklıkla tarihsel bilgilerden beslenen (bu bilgilerde gerçeğe uymayan değişimler olsa dahi) exemplumlar kullanarak yazar, bu senaryoları birincil elden tecrübe etme fırsatı bulamayacak olan genç asilzadelere birer vaka çalışması sunmuş olur. **El Conde Lucanor**, yalnızca eğitimsel ve pedagojik bir plan sunmaz, bunun yanı sıra örnek ideal bireyi tanımlar. Bu sebeple verilen tavsiyeler ne sadece sorunların teknik yanlarına odaklanır ne de sadece idealize edilmiş kavramları açıklar. Yazarın hedefi, bu ikiliyi birleştirebilmektir. Exemplum bu hedefi gerçekleştirebilmek için en iyi araç haline gelir. Yorumu açık doğası sayesinde herkes kendi problemlerine denk düşen kısımlardan ihtiyacı olduğu kadar faydalanabilir.

XXXIX. exemplum “**Lo que sucedió a un hombre con las golondrinas y los gorrones**” (“**Kırlangıç ve serçelerle mücadele eden adamın başına gelenler**”), askeri taktikler üzerine pratik bilgiler vermeye devam eder. Kont biri kendisine daha yakın, biri kendisine uzak fakat oldukça güçlü iki farklı düşmanı olduğundan bahseder. Bunun üzerine Patronio serçe ve kırlangıç hikayesini anlatır. Exemplumda serçe ve kırlangıçların sesinden rahatsız olan adam buna bir çözüm bulmaya çalışır. İkisinden de aynı anda kurtulamayacağını fark edince kırlangıç daha fazla gürültü yapıyorsa da daha sık gelen serçelerden kurtulmaya karar verir. Bu exemplumda kırlangıç uzaktaki güçlü düşmanı, serçeler ise yakında olan ve o kadar da güçlü olmayan düşmanı sembolize eder. Bu exempluma göre Patronio’nun tavsiyesi öncelikle olarak yakındaki problemleri halletmektir. Güçlü düşman daha fazla şüphe ve endişeye sebep olabilir fakat yöneticilerin makul kararlar vermesi ve uygun tedbirleri alması gerekir.

Bir kez daha bu örnekte de görülebileceği üzere, yazar teknik eğitimi elinden geldiğince keyifli bir şekilde vermeye devam eder. **El Conde Lucanor**’da savaş konusunda verilen tavsiyeler evrensel bir ahlak kuralını kapsamaz. Verilen didaktik mesajlar belirli bir kitleyi hedef aldığı için aristokrasinin ve feodal düzenin ayakta

kalabilmesi için gerekli ahlaki zorunlukları kapsar. Eserdeki temel değerler Don Juan Manuel'in politik davranışlarının temellerini meşrulaştırılmasını sağlar.

Eserdeki konu dağılımı göz önüne alındığında savaş temasının ortaçağda yaşayan bir soylu için ne kadar önemli olduğunu görebiliriz. İyi bir yönetici olmak için verilen pek çok alanda tavsiye olsa da, tavsiyelerin büyük çoğunluğu siyasal ittifaklar ve savaş konularını temel alır. Sürekli olarak yeni gelişmelere açık ve mutlak barış dönemlerinin kısa olduğu dönemlerde, sürekli olarak tetikte olmak önemli bir erdemdir. Bu sebeple savaş konusuna farklı açılardan yaklaşılsa da her zaman konuyu bütün veriler ışığında ele almanın önemi çizilir.

Savaş konusunu ele alan exemplumları bir bütün olarak ele alırsak bir tutarlılık içinde olduklarını görürüz. Özellikle kitabın ilk yarısında savaş kavramı teorik özellikleri ile alınır. Sağlanan bu teorik altyapı bize diğer exemplumları yorumlamak için olanak sağlar. Özellikle dini doktrinlerle uyumu konusunda ele alınan savaş teorisi yazarın kendi toplumsal sınıf çıkarlarını koruması açısından önemlidir. Yazarın belirlediği sınırlar genel normların ve kilise öğretilerinin sınırları içinde kalmaya çalışır. Fakat yazarın sınıflar çıkarları bu iki dayanak noktasıyla çakıştığı zamanlarda kendi fikirlerini meşru kılmak için XXXIII. exemplumda görülebileceği üzere hikayelerinde ufak eklemeler yapmaktan çekinmez. Bunun yanı sıra eserde verilen tavsiyeler, yazarın içinde bulunduğu dönem ve coğrafyanın tarihsel özelliklerine uyumludur. Eserde içinde bulunan dönemseller koşullar sebebiyle agresif bir tutum yerine muhafaza kavramının altı sıklıkla çizilir. Gerçek tarihsel kişilerin kullanımı ile gerçeklik vurgusunu arttırılıp, savaş konusunda sunulan bu teorik altyapı güçlendirilir.

İkinci bölümde ele aldığımız çeşitli exemplumlar sayesinde ise bu teorilerin pratiğe dökülüşüne tanık oluruz. Bu pratiğe dökülüş kişilerin verilen tavsiyeleri kendi hayatında uyarlaması için fırsatlar olarak da yorumlanabilir. Don Juan Manuel'in eğitim felsefesi gereği yapılan hatadan sonra düzeltme yerine, gerçekleştirilecek problemlere karşı önceden önlem almayı öncelik haline getirdiğine değinmiştik. Bu bakış açısına göre savaş gibi olumsuz sonuçların alınması halinde zararların giderilmesinin çok zor olacağı bir durum mutlak tedbiri gerektirir.

Önemli olan dengenin kurulmasıdır. Gücün muhafazası önemli fakat bunun nasıl yapılacağına dair yöntemler farklılık gösterebilir. Exemplum XXXVII’de olduğu gibi savaşıma devam etmek bazen en iyi savunma yöntemi olarak görülürken, bazen de koşullar müdafaa odaklı bir stratejiyi gerektirebilir. Böylece Don Juan Manuel’in tavsiyelerinin ikili yapısı bu alanda da etkisini gösterir. Tek bir yaklaşım üzerine odaklanılmaz. Öğrenci konumunda olan okuyucunun öncelikle kendi içinde bulunduğu atmosferi tanıması gerekir. Sonrasında verilen bu çeşitli tavsiyelerden hangisinin kendisine en uygun olan olduğuna karar verebilir.

İçinde bulunulan koşulları tanıma ve anlama yetisi ise sadece her duruma hazırlıklı olmakla sağlanabilir. Bu sebeple yazar pek çok kez ihtiyat konusunun altını çizer. Ayrıca verilen tavsiyeler hayatın gerçeklerinden uzak değildir. Sıklıkla askeri gücün ve ekonominin önemine değinilir. Eğer yeterli güce sahip değinilse istenilen amaçları elde etmek olası değildir. Verilen tavsiyeler gerçekliğe dökülemez teoriler olarak havada kalır. Bu sebeple ele alınan tavsiyelerde bu kavramlara gösterilen önem tavsiyelerin gerçek hayata uygulanabilirliğini artırır.

Pratik öneriler olarak ele aldığımız ikinci bölümlerde exemplumlarda tarihsel olay ve kişilerin kullanımı devam eder. Kökünü tarihsel olay ya da mitlere dayandıran bu exemplumlar verilen tavsiyelerin test edildiği bir araç görevi görür. Öğrenme sürecinin yalnızca hikayede kalmasının, çıkarılan derslerin hayata uygulanabilirliğinin artmasını sağlarlar. Bu sayede yazar gayesine en uygun şekilde (herkesin kendine en faydalı bilgiyi alabileceği, yorumlamaya açık) exemplum türünü eğitim sürecini gerçekleştirmek için kullanmış olur.

SONUÇ

Bu çalışmada Don Juan Manuel’in, **El Conde Lucanor** isimli eseri aracılığıyla soyluların pedagojik eğitiminde politik ve askeri konular hakkındaki düşünceleri ele alınmıştır. **El Conde Lucanor**’da yer alan öykülerine dair değerlendirmelere geçmeden önce yazarın edebiyat tarihi açısından önemi etkilendiği akım ve çalışmalarla bir arada sunulmuştur. Yazarın hikâyenin ana karakterlerinden biriyle benzer bir sosyal ve politik konuma sahip olması sebebiyle, eserin incelenmesinde

yazarın içinde bulunduğu tarihsel düzlemin ve kişisel siyasi ve yöneticilik tecrübelerinin öyküleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bunun sonucunda Avrupa'nın ve Kastilya'nın XIV. yüzyıl boyunca boğuştuğu krizler ve Don Juan Manuel'in çalkantılı politik hayatının, temeline feodal ideolojiyi savunmaya alan bu eserin yazılımları üzerinde önemli etkileri bulunduğu gözlemlenmiştir.

El Conde Lucanor'da bulunan dış etkenler yalnızca politik ve sosyal etkenlerle sınırlı kalmamıştır. Aynı zamanda Molinizm ve X. Alfonso'nun kültürel mirası ve özellikle doğu edebiyatı kaynaklı exemplum gibi farklı edebi türlerin de eserin biçimlenmesine katkıda bulunduğu görülür. Barındırdığı nitelikler sebebiyle **El Conde Lucanor** geç orta çağ ve Rönesans arasındaki geçiş dönemini incelemek açısından önemli bir çalışmadır.

El Conde Lucanor exemplum türünü didaktik amaçlarla kullanan ne ilk ne de tek eserdir. Fakat sahip olduğu nitelikler sebebiyle İspanyol edebiyat tarihinde özel bir noktaya sahiptir. Bu başarısının temelinde yazarın çağının genel anlayışından farklı olarak bir yazar bilinciyle hareket etmesi gösterilir. Eserde bulunan exemplumların büyük bir çoğunluğu orijinal hikayeler değildir.⁴³ Fakat yazarın bu hikayeleri derlerken yaptığı ufak ya da büyük dokunuşlar, exemplum anlatılmaya geçilmeden önce üzerinde konuşulacak olan problemin Kont ve Patronio tarafından ele alınışı esere özgünlük katan noktaların başında gelir. Bilgi aktarımı gerçekleştirirken keyifli ve sade bir anlatıma başvurması ise eserin XXI. yüzyılda dahi mesajını aktarabilmesine olanak sağlar.

Ayrıca Don Juan Manuel'in laik bir figür olmasına rağmen teolojik konularda üretim vermesi önemli bir karakteristiktir. Uzun yüzyıllardır kilise hegemonyasında bulunan bilginin aktarılması süreci bakımından önemli bir nokta teşkil eder. Don Juan Manuel, eserinde iki bakış açısını bir araya getirerek didaktik düşüncelerini iki yöne yönlendirir. Hayatta başarıyı garanti etmek için verilen öneriler kadar, ebedi kurtuluşa erebilmek için kılavuz olabilecek ilkeler oluşturmakla da ilgilenir. Bu düşünce şekli didaktik edebiyat alanında herhangi bir yenilik sunmasa da çalışmasında bu konunun ele alınışı özgün ve orijinal noktalar barındırır. Eğer Don Juan Manuel'in ebedi kurutuluşu ele almasıyla önceki dönemlerdeki didaktik edebi eserleri karşılaştırsak,

⁴³ Eserde bulunan exemplumların bir kısmının kökeni belirlenemediği için yazarın bunları kaleme alırken başka bir kaynaktan esinlenip esinlenmediğine karar vermek mümkün değildir.

her şeyden önce bunu elde etmek için belirsiz ya da genel tavsiyelere başvurmak yerine, önerilerini sınıf perspektifine dayandırdığı görürüz. Bu özelliği sebebiyle Kastilya edebiyatında ebedi kurtuluşa ulaşmanın birden fazla yolu olabileceğini belirten ilk kişidir. Herkes kurtuluşa erebilir fakat herkes aynı yolu izlemek zorunda değildir. **Estado**'suna göre herkesin uygulaması gereken yol farklılık gösterir.

Don Juan Manuel, özellikle yüksek rütbeli yöneticiler ya da kralların genel dini kurallara uymak dışında neler yapabileceğinin yolunu çizer. Genel Hristiyan emirlerini yerine getirmenin yanı sıra Tanrı tarafından ona verilen görevi en iyi yerine getirmek, kurtuluş yolunda önemli bir adım olarak görülür. Bu yüzden yalnızca kötülük yapmamak, günah işlememek gibi erdemlerin altını çizmenin yanı sıra eserindeki öğütlerin büyük çoğunluğu politik konulara dayandırır. Çünkü yazarın bakış açısına göre genç bir asilzadenin iyi bir Hristiyan olabilmesi ve nihayetinde ebedi kurtuluşa erebilmesi için öncelikle iyi bir yönetici olması gerekir. Para ve mülkün asilzadelere özgü görevleri yerine getirmek için temel oluşturduğunu kabul eder.

Kont ve Patronio arasında ilerleyen diyaloglar askeri, politik, kültürel ve felsefi alanlarda çeşitli dersler sunarlar. Ele alınan konular arasındaki farklılıklar bulunsa bile verilen tavsiyelerin her zaman ortak noktaları bulunur. Her bölümde tekrarlanmasa bile pek çok kez pekiştirilen sınıfa uygun davranma konusu bunun başında gelir. Eser boyunca verilen bütün tavsiyeler kişinin sosyal pozisyonu ile uyumludur. Genç bir prens ile manastırda taşıyan bir keşişin hayatta ilerlemesi gereken yollar ve amaçlarına ulaşma şekilleri farklı olacaktır. Bu da bizi amaç konusuna getirir; her ne kadar farklı sınıflara mensup olsalar da insanların en önemli gayesi Tanrının onlara atadığı rollere uygun yaşamaktır.

Sosyal sınıfa uygun yaşama konusunda bir nevi teorik şövalyelik eğitimi vermeyi amaçlayan yazar, bu gayesini aktarmak için keyifli ve öğretici bir metot olduğuna inandığını belirttiği exemplum türünü ve **El Conde Lucanor**'un diyaloglara dayalı yapısını kullanmayı tercih eder. Dördüncü bölümde ele alınan Don Juan Manuel'in eğitim felsefesinde her soruna uygun tek çözüm yaklaşımını reddeden bir tutuma sahip olduğunu gözlemleriz. Düz bir bilgi aktarımı yerine yorumlamaya açık modeller yazarın eğitim felsefesinde daha büyük yer kapsar. Günümüzdeki eğitim anlayışının temel hedefi olan resmi eğitim yerine orta çağda fonksiyonel eğitim ile ilgilenilmiştir. Bu eğitim türü kurumsal değildir fakat sosyal olarak kabul edilir.

Bilgiyi aktarmak yerine, tutum ve davranışları, değer yargılarını aktarmayı hedef edinir. Kitapta amaçlanan eğitim süreci de benzer bir rota izler. Genç soylulara belirli erdemleri kazandırmak ve olayları yorumlama yetisini geliştirmek eserin temel kazanım amaçları arasındadır.

Eser pedagojik ve didaktik eylemlerin temel elementlerini bünyesinde barındırır. Eğitim kişiyi mükemmele götürmeyi amaçlayan bir eğilim gösterir. Eğitimin tekil bir süreç olamayacağının altı çizilir. Öğrenme tek başına gerçekleşmez. Eğitim danışan-danışman ikilisi üzerinden şekillenir. Temel olarak gençlerin eğitilmesini konu alan bütün exemplumlarda danışman figürünün öneminin vurgulandığı görürüz hatta bu exemplumlar dışında da danışman figürünün nasıl olması, danışanına yardımcı olmak için bu kişinin izleyebileceği en iyi rota belirlenir. Öğrenci de danışman kadar önemli bir yere sahiptir. Örneğin eğer Kont ve onun sunduğu problemler olmazsa Patronio'nun sunduğu çözümler de anlamsız kalacaktır. Bu sebeple eser kişinin hem eğitimci hem de öğrenci olma gayesini göz önüne alır.

Don Juan Manuel'in didaktik amaçlarına hizmet etmek için edebiyatı kullanması edebiyat ve öğretim arasında bir ikilem yaratmaz. Aksine edebiyat fikirlerini aktarmak için mükemmel bir araç görevi görür. Eğitim hayatı boyu süren bir süreçtir. Fakat ergenlik dönemi kişilik oluşumunda kritik bir dönemdir. Bu sebeple ağırlık gençlerin eğitime verilir. Bu eğitimin gençlere en uygun şekilde sunulmasının yolu ise edebiyat aracılığıyla gerçekleşir. Yazarın kitabın önsözünde belirttiği üzere amacı olabildiğince en keyifli bir şekilde öğretim sürecini gerçekleştirebilmektir.

Bu süreç çeşitli değerlerin ve erdemlerin pratik edilmesi yoluyla gerçekleşir. İnsani değerlerin gelişmesiyle elde edilen mükemmelleşme, insanın ebedi kurtuluşu esmesini sağlayacaktır. Çocukluk ve gençlik insanın olgunluğa erişmediği, tecrübe eksikliği çektiği, doyumsuz irade, anlama ve yorumlama yetisinin tam olarak gelişmediği bir dönemdir. Günlük hayatın önlerine çıkardığı problemlere çözüm getiremezler. Bu sebeple başka insanların (eğitmenlerin) onları eğitmesine ve yönlendirmesine ihtiyaç duyarlar. Büyük hatalar yapmalarının önüne geçmek için ve çevrelerindeki dünyayı anlayabilmek için yetişkinlerin yönlendirmesine ihtiyaç duyarlar. Doğru bir danışman sayesinde kendilerinin olabilecekleri en iyi versiyonu haline gelebilirler.

El Conde Lucanor, antik dönemlerden beri gelen talimat verme ve eğitime işlevini yerine getirir. Temel olarak soylu gençleri hedef alsa da eserdeki öğütlerden çıkarılacak dersler farklı çağlara da taşınabilir. Çünkü temel alınan kavramlar ve bunlarla ilgili sunulan değer yargıları (iyi ve kötü, yalan ve gerçek, barış ve savaş vb.) günümüzde de geçerliliğini korumayı sürdürür.

Bütün bu eğitim sürecinde teorik ve pratik arasındaki bağ önemlidir. Yazar, Kont Lucanor ve Patronio yaşadıkları çevrenin etkisinde ve kişisel tecrübelerinin de etkisiyle didaktik bir düşünce ortaya koyarlar. Verilen çeşitli örnekler sayesinde ise bu teorik düşüncelerin pratiğe döküldüğünü gözlemleme olanağı buluruz. Exemplum türünün yoruma açık yapısı sayesinde eğitim kendi içinde (hikâyenin içinde) sona ermez. Toplumsal ve politik alanda pratiğe dökülerek eğitimin gerçek hayata taşınmasına olanak sunar.

Bu çalışmada beşinci ve altıncı bölümlerde yazarın didaktik eğitimi kullanarak politika ve savaş konusundaki fikirlerini nasıl ortaya koyduğuna odaklanılmıştır. Anlatılan çeşitli exemplumlar aracılığıyla politik ideallerin pratiğe dökülüşünü diplomatik ilişkiler çerçevesinde ele alındığını gözlemleme fırsatı bulunmuştur. Siyasal ittifaklarda güven, gerçek ve yalan kavramları, gerçekliğin belirli miktarlarda çarpıtılması gibi noktalar bu bölümün temel yapı taşını oluşturur. Aynı zamanda yazarın kendi toplumsal sınıf çıkarlarına hizmet etmek için bilinen hikayeler üzerinde yaptığı modifikasyonları gözlemleme olanağı buluruz.

Bu iki konuyla ilgili verilen tavsiyelerde hem laik değerler hem de dini değerler göz önünde bulundurulur. Bu iki değer bütününe çatıştığı noktalarda yazarın toplumsal pozisyonunu savunan fikirlerin galip çıktığını görürüz. Bu bölümde ele alınan örneklerdeki ikili ilişkiler, siyasi ittifaklar için bir sembol görevi görür. Ahlaki açıdan gri bölgede kalan durum örneklerinde, onur ve mülkiyet gibi kavramların korunması amacıyla temel değerlerde esnemeye gidildiği görülür. Bu durumun en net gözlemlenebildiği alanı yalan ve aldatmacadan korunmanın yolları oluşturur. Yalandan korunma kadar yalanı ve aldatmacayı etkili bir şekilde kullanabilmenin de büyük önemi vardır. Yalan iyi ellerde faydalı bir politik araç olabileceken zararlı ellerde yıkıcı bir güce sahip olur.

Son olarak ise altıncı bölümde farklı senaryolar çerçevesinde soyluların savaş konseptine nasıl yaklaşması gerektiğiyle ilgili tavsiyeler görürüz. Bu tavsiyeler savaş üzerine teorilere olduğu kadar bu kavramın pratik yönlerine de odaklanır. Yakın ama farklı senaryolar bize kişiye ve duruma uygunluk ilkesini anımsatır.

Hem seküler hem de dini değerlerin göz önüne alınması bu bölümde ele alınan exemplumlarda da ortak nokta oluşturur. Savaş kavramı hayatın kaçınılmaz bir parçası olarak görülür. Bu sebeple verilen öğütlerde alınabilecek zararları en aza indirmeye yönelik bir yaklaşım vardır. Savaşın gerçekleşme sebebine göre verilen tavsiyelerde değişiklikler gözlemlenir. Verilen tavsiyelerdeki ve durum senaryolarındaki çeşitlilik, savaşı birinci elden gözlemlene fırsatı bulamayacak olan genç asilzadelere üzerinden dersler çıkarabilecekleri örnekler sunar.

Savaş, soyluların toplumsal konumlarını, onurlarını ve mülkiyetlerini korumak için zorunlu olarak hayatlarının bir parçası haline gelir. Bu sebeple toplumsal sınıfına uygun davranıp ebedi kurtuluşa ermek isteyen bir kişinin kendini korumayı öğrenmesi gerekmektedir. Yazar, savaş gibi dünyevi bir kavramı ebedi kurtuluş temasına dayandırarak dini ve laik konular arasında bir köprü kurar. Hayatta pasif kalmak doğru bir seçenek olarak görülmez. Bu sebeple en azından gelebilecek tehlikelere karşı hazırlıklı olmak gerekir. Bu sebeple verilen tavsiyelerden çıkarılabilecek temel sonuçlardan biri ihtiyatlı olmanın önemidir.

Eserde ihtiyat kavramı, kişinin çevresinde olan bitenleri doğru yorumlayabilmesi, mantıklı ve soğukkanlı bir şekilde karar verme yetisini kullanması gibi eğitim çıktıları ile ele alınır. Bu yaklaşım kitabın temel pedagojik gayesiyle birebir örtüşür. Yazarın pek çok kez tekrar ettiği üzere kişinin kendine en uygun tavsiyeyi seçmesi gerekir. Cevaplar hazır olarak sunulmaz, doğru yorumlama yeteneğine sahip olmak en iyi sonuca gitmek sonucunda büyük bir yardımda bulunacaktır.

Ayrıca sıklıkla ekonomik ve askeri gerçekleri ön plana alarak gerçekçi bir yaklaşım sunulduğunu görürüz. Yazar içinde bulunduğu tarihsel durumu ve kendi tecrübelerini göz önünde bulundurur. İdealize edilmiş bir birey oluşturulmaya çalışılsa bile bu iki kavramın başarı için ne kadar önemli olduğunun farkında gözükür.

Sonuç olarak bütün veriler göz önüne alındığında Don Juan Manuel'in, bu eseri kaleme alırken özellikle genç soylular için didaktik bir eser kaleme almayı amaçladığı görülür. Fakat eserde savunulan fikirler bu kitabın aynı zamanda yazarın içinde

bulunduğu sınıfın ideolojisini yüceltmesini sağlar. Kriz döneminden geçilen XIV. yüzyılda, soylu sınıfı için ideolojik bir savunma yaratır.

KAYNAKÇA

Don Juan Manuel'in Eserleri

Libro del caballero y el escudero, en **Obras completas, Tomo I, *Libro del caballero y del escudero. Libro de las armas. Libro enfenido.*** Edició, prólogo y notas de José Manuel Blecua, Madrid, Editorial Gredos, 1983, s. 35-116.

Libro de la caza, en **Obras completas, Tomo I, *Libro del caballero y del escudero. Libro de las armas. Libro enfenido.*** Edició, prólogo y notas de José Manuel Blecua, Madrid, Editorial Gredos, 1983, s. 515-596.

Libro enfenido, en **Obras completas, Tomo I, *Libro del caballero y del escudero. Libro de las armas. Libro enfenido.*** Edició, prólogo y notas de José Manuel Blecua, Madrid, Editorial Gredos, 1983, s. 141-191.

Libro de los estados, en **Obras completas. Tomo I, *Libro del caballero y del escudero. Libro de las armas. Libro enfenido.*** Edició, prólogo y notas de José Manuel Blecua, Madrid, Editorial Gredos, 1983, s. 191-503.

Libro de las tres razones, en **Obras completas, Tomo I, *Libro del caballero y del escudero. Libro de las armas. Libro enfenido.*** Edició, prólogo y notas de José Manuel Blecua, Madrid, Editorial Gredos, 1983, s. 117-141.

El Conde Lucanor, en **Obras completas. Tomo II. *El Conde Lucanor, crónica abreviada.*** Edició, prólogo y notas de José Manuel Blecua, Madrid, Editorial Gredos, 1983.

Araştırma ve Referans Eserleri ve Sözü Geçen Eserler

- AESCHYLUS: **The Persians**, G. Murray (Ed.), London, George Allen & Unwin, 1984.
- ALIGHIERO MANACORDA, M.: 2004 **Historia de la educación. 1: De la Antigüedad al 1500**, Madrid, Siglo XXI Editores.
- ALONSO SALAS, J.: 2012 **Historia General de la Educación**, Tlalnepantla (México), Red Tercer Milenio.
- ALVAR EZQUERRA, C.: 1984 "Ay cincuenta enxiemplos", **Bulletin hispanique**, Cilt 86, Sayı 1-2, s. 136-141.
- AMADOR DE LOS RÍOS, J.: 1865 **Historia crítica de la literatura española**, Cilt 4, Madrid, Imprenta de José Rodríguez.
- AYERBE-CHAUX, R.: 1969 "El concepto de la amistad en la obra del Infante don Juan Manuel", **Thesaurus: Boletín del Instituto Caro y Cuervo**, Cilt 24, s. 37-49.
- AYERBE-CHAUX, R.: 1975 **El Conde Lucanor: materia tradicional y originalidad creadora**, Madrid, Librería José Porrúa Turanzas.
- BAQUERO GOYANES, M.: 1982 "Perspectivismo en «El Conde Lucanor»", **Don Juan Manuel: VII Centenario**, Murcia, Universidad de Murcia, Academia Alfonso X el Sabio, s. 27-50.
- BARRA ARROYO, L.: 1980 **Literatura, arte de contar y poder político en «El Conde de Lucanor»**, Minnesota, University of Minnesota.

- BEAUVAIS, V. de: 1244-1259 “Speculum historiale”, **Speculum maius**, Douai, Imprenta B. Bèllere, 1624.
- BIAGGINI, M. O.: 2011 “La falsa transparencia: ejemplaridad y verdad en *El conde Lucanor* de don Juan Manuel”, **Voz y letra: Revista de literatura**, Cilt 22, Sayı 2, s. 41-64.
- BIGLIERI, A. A: 1988 **Hacia una poética del relato didáctico: ocho estudios sobre *El Conde Lucanor***, Chapel Hill, University of North Carolina Press.
- BLECUA PERDICES, L. A.: 1980 **La transmisión textual de *El Conde Lucanor***, Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona.
- BLECUA TEIJERÍO, J. M.: 1944 **Historia general de la literatura**, Zaragoza, Librería General.
- BRÉMOND, C., v. d.: 1982 **L'exemplum. Typologie des sources du Moyen Age Occidental**, Cilt. 40, Turnhout, Brepols Publishers, s. 17-26.
- BURGOYNE, J.: 2007 **Reading the Exemplum Right: Fixing the Meaning of *El Conde Lucanor***, Chapel Hill, University of North Carolina Press.
- CÁNDANO FIERRO, G.: 2000 **Estructura, desarrollo y función de las colecciones de exempla en la España del siglo XIII**, México D.F., Universidad Nacional Autónoma de México.
- CANTARINO, V.: 1986 “Ese autor que llaman don Juan Manuel”, **Actas del octavo Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas** (Brown University, Providence Rhode Island, 22-27 Añustos 1983), Madrid, Ediciones Istmo, s. 329-338.

- CASTRO Y CALVO, J. M.: 1945 **El arte de gobernar en las obras de Don Juan Manuel**, Barcelona, Instituto Antonio de Nebrija, CSIC.
- CERDÁ Y RICO, F.: 1989 **Crónica de D. Alfonso El Onceno. Parte I**, Oviedo, Pentalfa Microediciones.
- CEVİZCİ, A.: 2009 **Felsefe Ansiklopedisi**, Cilt 6, Ankara, Ebabil Yayıncılık.
- CURTIUS, E. R.: 1953 **European Literature and the Latin Middle Ages**, Princeton, Princeton University Press.
- DEVOTO, D.: 1972 **Introducción al estudio de Don Juan Manuel, y en particular de *El conde Lucanor*: Una Bibliografía**, Barcelona, Editorial Castalia.
- DEYERMOND, A. D.: 2001 “Cuentística y política en Juan Manuel: *El Conde Lucanor*”, **Studia in honorem Germán Orduña**, s. 225-240.
- DÍEZ DE REVENGA, F. J. ve M. C. RUIZ ABELLÁN: 1981 “Denominación y títulos de Don Juan Manuel”, **Miscelánea medieval murciana**, Cilt 8, s. 9-30.
- ENGLAND, J.: 1974 “Exemplo 51 Of *El Conde Lucanor*: The Problem Of Authorship”, **Bulletin of Hispanic Studies**, Cilt 51, s. 16-27.
- ESKİ AHİT: **Yeşaya**, II, 4.
- FANTÍN, M. S.: 2013 “Don Juan Manuel y las estrategias del entendimiento en el Libro de los Enxemplos”, **IV Congreso Internacional de Letras**, Buenos

- Aires, **Universidad de Buenos Aires**, s. 2287-2290.
- FLORY, D. A.: 1977 “A Suggested Emendation of *El Conde Lucanor*. Parts I and III”, **Juan Manuel Studies**, London, Tamesis Books, s. 87-99.
- FLORY, D. A.: 1995 ***El Conde Lucanor: Don Juan Manuel en su contexto histórico***, Madrid, Editorial Pliegos.
- FOULCHÉ-DELBOSC, R.: 1906 Les «*Castigos e Documentos de Sanche IV*», **Revue hispanique**, Cilt 15, Sayı 47-48, s. 340-371.
- FUNES, L.: 2003 “Una versión nobiliaria de la historia reciente en la Castilla post-alfonsí: la «Historia hasta 1288 dialogada»”, **Revista de Literatura Medieval**, Sayı 15/2, s. 71-84.
- FUNES, L.: 2015 “Entre política y literatura: estrategias discursivas en don Juan Manuel” , **Medievalia**, Sayı 18/1, 2015, s. 9-25.
- GARCÍA HERRERO, M. del C.: 2001 “La educación de los nobles en la obra de don Juan Manuel”, **La familia en la Edad Media: XI Semana de Estudios Medievales**, Nájera, Instituto de Estudios Riojanos, s. 39-92.
- GARCÍA MANZANO, M. D.: 1997 **El didactismo en *El Conde Lucanor***, Granada, Universidad de Granada.
- GIMÉNEZ SOLER, A.: 1932 **Don Juan Manuel: biografía y estudio crítico**, Zaragoza, Real Academia Española.

- GOEDEKE, K.: 1864 “Asinus vulgi”, **Orient und Occident**, Sayı 1, s. 531-564.
- GÓMEZ RAMOS, L.: 1985 **La Educación en la época medieval**, México D.F., Secretaría de Educación Pública, SEP Cultura, Dirección General de Publicaciones: Ediciones El Caballito.
- GÓMEZ REDONDO, F.: 1988 **Historia de la prosa medieval castellana. I. La creación del discurso prosístico: el entramado cortesano**, Madrid, Ediciones Cátedra.
- GUTHRIE, Ch.: 2007 **The Just War Tradition: Ethics in Modern Warfare**, London, Walker Books.
- HAMMER, M. F.: 2003 **Framing the Reader: Exemplarity and Ethics in the Manuscripts of *The Conde Lucanor***, Los Angeles, University of California Press.
- HARTO TRUJILLO, M. L.: 2011 “El 'exemplum' como figura retórica en el Renacimiento”, **Humanitas**, Sayı 63, s. 509-526.
- HEUSCH, C.: 2015 “«Yo te castigaré bien commo a loco». Los reyes en *El Conde Lucanor* de Juan Manuel”, **e-Spania**, 15 Mayıs 2015 (Çevrimiçi) <https://journals.openedition.org/e-spania/24709>, 8 Kasım 2021.
- HIREL-WOUTS, S.: 2015 “*El Conde Lucanor* como escenario político: reflexiones sobre amigos y enemigos”, **e-Spania**, 21 Haziran 2015 (Çevrimiçi) <https://journals.openedition.org/e-spania/24720?lang=en>, 11 Kasım 2021.
- JANIN, E.: 2018 “Mentiras y engaños en la corte del rey: un acercamiento a la figura del rey necio y los

consejeros engañadores en la corte de Alfonso XI a través del *Libro del conde Lucanor*”, **Letras: Revista de la Facultad de Filosofía y Letras**, Buenos Aires, Pontificia Universidad Católica Argentina Santa María de los Buenos Aires, s. 91-104.

JANIN, E. ve J. HARARI: 2017 “La función de la prueba en los ejemplos I y XXIV del *Libro del conde Lucanor* en el contexto de la relación estamental de don Juan Manuel y Alfonso XI”, **e-Spania**, 28 Ekim 2017 (Çevrimiçi), <https://journals.openedition.org/e-spania/27285>, 8 Mart 2021.

KEITH-FALCONER, I.: 1885 **Kalilah and Dimnah or, The Fables of Bidpai: being an account of their literary history**, Cambridge, Cambridge University Press.

KINKADE, R. P.: 1972 “Sancho IV: Puente literario entre Alfonso el Sabio y Juan Manuel,” **Publications of the Modern Language Association**, Cilt 87, Sayı 5, s. 1039-1051.

KRAPPE, A. H.: 1933 “Le Faucon de l'Infant dans «El Conde Lucanor»”, **Bulletin hispanique**, Sayı 35-3, s. 294-297.

LACARRA DUCAY, M. J.: 2015 “El adoctrinamiento de los jóvenes en *El conde Lucanor*”, 21 Haziran 2015, **e-Spania**, (Çevrimiçi) <https://journals.openedition.org/e-spania/24727>, 7 Ekim 2021.

LACARRA DUCAY, M. J. ve J. M. CACHO BLECUA: 2012 **Entre oralidad y escritura: La Edad Media. Historia de la Literatura Española. 1**, Madrid, Editorial Crítica.

LADERO QUESADA, M. Á.: 1995 “«La Corona de Castilla: transformaciones y crisis políticas, 1250-1350», **Europa en los umbrales de la crisis: 1250-1350. Actas de la XXI Semana de Estudios Medievales de Estella**, Estella, Servicio de Publicaciones del Gobierno de Navarra, s. 275-322.

LADERO QUESADA, M. Á.: 1997 “La situación política de Castilla a fines del siglo XIII,” **Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval**, Sayı 11, s. 241-264.

LAZAR, S. ve
H. FROWE: 2018 **Oxford Handbook of Ethics of War**, Oxford, Oxford University Press.

LIDA DE MALKIEL, M. R.: 1950 “Tres notas sobre don Juan Manuel,” **Romance Philology**, November, Sayı 52, s. 155-194.

LLORENTE, J. A.: 1808 **Noticias Históricas de las tres Provincias Vascongadas, Álava, Guipúzcoa y Vizcaya**, Cilt 5, Madrid, Imprenta de Don Luciano Vallín.

LOMAX, D. W.: 1982 “El padre de don Juan Manuel”, **Don Juan Manuel VII Centenario**, Murcia, Universidad de Murcia, Academia Alfonso X el Sabio, s. 163-176.

LOOZE, L. N., de: 1995 “ Subversion of meaning in Part I of «El Conde Lucanor»,” **Revista canadiense de estudios hispánicos**, Cilt 19, Sayı 2, s. 341-355.

LÓPEZ CASTRO, A.: 2015 “Sobre la transmisión de una fábula: el ejemplo de la zorra que se hizo la muerta, 1 Haziran 2015, **Atalaya** (Çevrimiçi), <http://journals.openedition.org/atalaya/1418>, 17 Kasım 2021.

- LÓPEZ ESTRADA, F.: 1974 **Introducción a la literatura medieval española**, Madrid, Editorial Gredos.
- LUCAS, H. S.: 1930 “The Great European Famine of 1315, 1316, and 1317”, **Speculum**, Cilt 5, Sayı 4, s. 343-377.
- LUONGO , S.: 2015 “Didáctica, alegoría política y autobiografía: una nueva lectura del ejemplo XXXIII de *El Conde Lucanor*”, 8 Mart 2015, **e-Spania** (Çevrimiçi), <https://journals.openedition.org/e-spania/24748>, 16 Augustos 2021.
- MACPHERSON, I.: 1971 “Amor and Don Juan Manuel,” **Hispanic Review**, Cilt 39, Sayı 2, s.167-182.
- MARCOS MARÍN, F.: 1982 **Literatura castellana medieval**, Madrid, Editorial Cincel.
- MÁRQUEZ VILLANUEVA, F.: 1995 **El concepto cultural alfonsí**, Madrid, Fundación Mapfre.
- MARROU, H. I.: 1965 **Historia de la educación en la Antigüedad**, Buenos Aires, Editorial Akal.
- MARTÍN RODRÍGUEZ, J. L.: 1993 **Manual de Historia de España: La España medieval**, Madrid, Historia 16.
- MARTÍN RODRÍGUEZ, J. L.: 2016 **La cultura y los cambios en la Iglesia hispánica en los siglos XIV y XV**, Salamanca, Universidad de Salamanca.
- MCGRADY, D. I. ve C. BEACH: 1975 “The Hawk Vanquishes the Eagle: Notes on a Motif from Æschylus to D'Annunzio”, **Romance Philology**, Cilt 29, Sayı 2, s. 193-201.

- MENÉNDEZ Y PELAYO, M.: 1905 **Orígenes de la novela**, Cilt 1, Madrid, Bailly-Baillière.
- MENOCAL, M. R.: 1995 “Life Itself: Storytelling as the Tradition of Openness in *the Conde Lucanor*”, **Oral Tradition and Hispanic Literature: Essays in Honor of Samuel G. Armistead**, The Albert Bates Lord Studies in Oral Tradition, s. 469-495.
- MONSALVO ANTÓN, J. M.: 1986 “Poder político y aparatos de estado en la Castilla bajomedieval. Consideraciones sobre su problemática”, **Studia Historica**, Cilt 4, s. 100-167.
- NECKAM, A.: 2012 **De naturis rerum, libri duo: With the Poem of the Same Author, De laudibus divinae sapientiae**, T. Wright (Ed.), Cambridge, Cambridge University Press.
- ORDUÑA, G.: 1973 “¿Un catálogo más de obras de Don Juan Manuel?”, **Bulletin of Hispanic Studies**, Cilt 50, Sayı 3, s. 217-223.
- OROBITG, Ch.: 1992 “Gracián lector de Don Juan Manuel a través de Argote de Molina”, **Criticón**, Sayı 56, s. 117-135.
- PAREDES NÚÑEZ, J. S.: 1986 **Formas narrativas breves en la literatura románica medieval, problemas de terminología**, Granada, Universidad de Granada.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA
DE LA LENGUA: 1726-1739 **Diccionario de Autoridades**, Madrid, Francisco del Hierro.

- RODRÍGUEZ, A.: 2012 **Agrarian Change and Crisis in Europe, 1200–1500**, New York, Routledge.
- RODRÍGUEZ LLOPIS, M.: 1986 **Señorío y feudalismo en el reino de Murcia**, Murcia, Universidad de Murcia.
- RUIZ, T. F.: 2007 **Spain’s Centuries of Crisis 1300–1474**, Oxford, Blackwell Publishing.
- ROMERA CASTILLO, J.: 1980 **Estudios sobre *El Conde Lucanor***, Madrid, Universidad Nacional de Educación a Distancia.
- SCHOLBERG, K. R: 1958 “A half-friend and a friend and a half”, **Bulletin of Hispanic Studies**, Sayı 35-4, s. 187-198.
- SEIDENSPINNER-NUÑEZ, D.: 1988-1989 “On ‘Dios y el mundo’: Author and Reader Response”, **Romance Philology**, Sayı 42, s. 251-266.
- STÉFANO, L. de: 1962 “La sociedad estamental en las obras de don Juan Manuel,” **Nueva Revista de Filología Hispánica**, Sayı 16, s. 329-354.
- TSUGAWA, Y. O.: 2014 **Ideas religiosas de Juan Manuel**, México D.F., UAM.
- TUNÇEL, A. ve
K. GÜLENÇ: 2013 **Siyaset Felsefesi Tarihi: Platon’dan Žižek’e**, Ankara, Doğu Batı Yayınları.
- VACA LORENZO, Á.: 2014 **Cambios económicos y conflictos sociales de la Baja Edad Media**, Salamanca, Universidad de Salamanca (Çevrimiçi), <http://digital.casalini.it/2980330>, 8 Agustos 2021.

- VALBUENA PRAT, Á.: 1968 **Historia de la Literatura Española**, Barcelona, Gustavo Gili Ediciones.
- VITALE, L.: 1977 **España antes y después de la conquista de América**, Barcelona, Editorial Rojas.
- VORÁGINE, J. de la: **Leyenda Dorada**, Madrid, Alianza Editorial, 2014.
- YENİ AHİT: **Romahlar**, XIII, 4.
- ZUGASTI, M.: 1990 “Lás fabulas del Pancanhatantra y sus nuevas versiones en el Kalilah wa Dimnah árabe y el Calila e Dimna español”, **Papeles de la India**, Cilt XIX, Sayı 3, s. 40-61.
- ZUWIYYA, Z. D.: 2012 “Deceptive Truth and Its Relationship to Irony in Six Exemplos from Don Juan Manuel’s *El conde Lucanor*”, **eHumanista: Journal of Iberian Studies**, Sayı 22, s. 516-536.